

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

POLITISKĀ PERFORMANCE UN PERFORMANCE POLITIKĀ
VLADIMIRA PUTINA PREZIDENTŪRA

Maģistra darbs

Autore:
Akadēmiskās maģistra augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Teātra mākslas apakšprogrammas
2. kursa studente Liēna Galēja
(ID Nr. 20124711)

Darba vadītāja:
Prof., Dr. philol. Valda Čakare

Darba zinātniskā konsultante:
Prof., Dr.phil. Daina Teters

Rīga
2014

SATURS

IEVADS.....	2
1. POLITIKA UN PERFORMANCE – SASKARES PUNKTI UN ROBEŽAS.....	7
1.2. Politika kā publiskās sfēra fenomens.....	7
1.2. Mūsdienu Krievijas iekšpolitikas un ārpolitikas performatīvo aspektu veidošanās.....	17
2. POLITISKĀ PERFORMANCE UN PERFORMANCE POLITIKĀ MŪSDIENU KRIEVIJĀ.....	28
2.1. Valdošās elites performatīvās stratēģijas.....	28
2.2. Opozīcijas performatīvās stratēģijas mijiedarbībā ar valdošās elites publisko reprezentāciju.....	43
3. POLITIKA UN PERFORMANCE KRIEVIJAS TĪMEKĻA SABIEDRĪBĀ.....	56
3.1. Sociālie tīkli – politiskās opozīcijas galvenais medijs Krievijā	56
3.2. Krievijas Federācija ceļā uz tīmekļa demokrātiju.....	71
NOBEIGUMS.....	84
KOPSAVILKUMS.....	86
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	89
SUMMARY.....	102

IEVADS

Maģistra darba „Politiskā performance un performance politikā. Vladimira Putina prezidentūra.” pētījuma priekšmets ir politiskā performance un performances līdzekļu lietojums politikā mūsdienu Krievijā. Darba ietvaros pētīts, kā politisko performanci izmanto Krievijas valdošā elite un tai opozicionārie spēki, kā arī analizēta abu šo politiskās performances prakšu savstarpējā ietekme. Pētījums balstās pieņēmumā, ka valdošās elites realizētās publiskās performances formas un opozīcijas aranžētās politiskās performances prakses mūsdienu Krievijā ir cieši saistītas un to savstarpējā mijiedarbība atgriezeniski ietekmē politiskos procesus.

Lai novērtētu, vai šāda saistība pastāv, definējot pētījuma priekšmetu, atsevišķi pievērsta uzmanība gan performances jēdziena izpratnei šaurākā nozīmē, ar to saprotot performances mākslu, gan plašākā nozīmē saistībā ar jēdziena izcelsmi no latīņu valodas vārda *per formare – piešķirt formu*, tātad ar to saprotot kādas parādības iedzīvināšanu noteiktā veidolā. Vēsturiski politiskā performance kā mākslas izpausme ir raksturīga opozīcijas praksei, kamēr valdošā elite orientējas uz politisko stratēģiju publisko reprezentāciju valsts kontrolētajos masu saziņas līdzekļos – šai tendencei vairāk atbilst apzīmējums *performance politikā*. Mūsdienu sociopolitiskajā arēnā līdz ar sociālo tīklu mediju attīstību robežām starp šiem laukiem ir tendence saplūst. Sociālo tīklu platformas kļūst par jaunu politikas performatīvo izpausmju telpu, kas maina politisko stratēģiju reprezentācijas formas un ietekmē to savstarpējo mijiedarbību. Līdz ar izmaiņām sabiedrības struktūrā aktuāli kļūst pētījumi, kas analizē politisko procesu publiskās reprezentācijas pārmaiņas un to atgriezenisko ietekmi uz politisko stratēģiju veidošanos un attīstības dinamiku. Tā kā sociālo tīklu mediju ietekme uz norisēm sabiedrībā ir nosacīti jauns izpētes lauks, politisko stratēģiju reprezentācijai sociālo tīklu telpā pētījumā veltīta īpaša uzmanība. Šīs jomas izpēte ne tikai sniedz ieskatu 21. gadsimta pirmās puses jauno tehnoloģiju iniciētajās publiskās telpas izmaiņās, bet arī iesaistās t.s. *tīmekļa sabiedrības* un *tīmekļa demokrātijas* pētījumu metodoloģiskās bāzes veidošanā, kas nepieciešama, lai veiktu līdzīgu pētījumu salīdzinošo analīzi dažādās pasaules valstīs. Vienlaikus pētījums norāda uz jaunu meklējumu iespējām performances studiju jomā, piedāvājot skatījumu, kā paplašinās izpratne par performances jēdzienu līdz ar tendenci saplūst robežām starp reālo un virtuālo telpu.

Pētījumam izvēlēta mūsdienu Krievijas politiskā arēna Vladimira Putina prezidentūras laikā no 1999.–2014. gadam, īpaši izceļot norises 2011.–2012. gada ziemā, ko raksturo izteikta Krievijas valdošās elites un opozīcijas aktivitāšu dinamika. Krievijas aktuālā politiskā

situācija rada īpaši pateicīgu augsni šādam pētījumam un arī ļauj novērtēt pretrunas, kas var rasties, piemērojot politikas un performances mijiedarbības izpētes metodes atšķirīgiem gadījumiem. Tas saistīts ar pieņēmumu, ka demokrātijas veidošanās Krievijā ir svārstībām pakļauts process. Daži Rietumeiropas politologi, piemēram Nīls Robinsons, uzskata, ka draudus valsts stabilitātei rada liels ārējais spiediens, kamēr valsts iekšējās politiskās norises un valdošās elites savstarpējās kolīzijas apdraud stabila valdošā režīma izveidošanos.¹ Savukārt krievu politologs Vladimirs Gelmans norāda, ka Krievijas gadījumā centieni izveidot autoritāru režīmu mazina valsts kapacitāti iekšējo problēmu risināšanā, bet rūpes par valsti un tās pilsoņiem saduras ar valdošās elites tieksmi pēc varas.² Abas pieejas ļauj secināt, ka demokrātiskās attīstības nestabilitāti veicina Krievijas tiekšanās autoritāras valsts pārvaldes virzienā, kam pretēji orientētas ir demokrātiskas, tai skaitā arī t.s. *tīmekļa demokrātijas* modeļa strukturālo izmaiņu radītās prasības.³ Pastāvot tendencei veidoties autoritāram valdošajam režīmam, kas neļauj opozīcijai veiksmīgi izmantot uz demokrātiju orientētai politiskajai iekārtai raksturīgas aktivitātes (piemēram, varas pārņemšanu vēlēšanu ceļā, tiešās aģitācijas vai preses brīvību izmantošanu), pieaug loma, kādu spēlē politiskā performance kā protesta forma pret autoritāra režīma stabilizāciju. Ar mērķi mazināt opozīcijas aranžētās politiskās performances ietekmi, arvien aktīvāk performances elementus politisko stratēģiju implikācijām izmanto arī valdošā elite.

Politikas un performances prakšu savstarpējās mijiedarbības pētījumi saistībā ar Krievijas situāciju sniedz arī pietiekami plašu empīrisku piemēru bāzi, kas veidojusies ilgstošas tradīcijas ietvaros. Mūsdienu Krievijā, atšķirībā no vēsturiskās prakses, politiskās performances un kontrperformances formas ir cieši saistītas ar komunikāciju sociālajos tīklos interneta vidē. Tā kā vēsturiski komunikācija Krievijā ir organizēta pa vertikāli, tad *RuNet* jeb Krievijas interneta vidē daudz lēnāk veidojas vienota platforma valdošajai elitei, opozīcijas līderiem un *parastajiem* interneta lietotājiem.⁴ *RuNet* drīzāk funkcionē pēc *Samizdat* vai padomju *virtuves sarunu* principa, kur valda protesta gars, oficiālo un neoficiālo sfēru norobežošana, kā arī pagrīdes revolucionāro metožu izmantošana. Šos pašus principus pārņem

¹ Robinson, Neil. State, Regime and Russian Political Development. *Limerick Papers in Politics and Public Administration* No. 3, 2008. Limerick: Department of Politics and Public Administration, University of Limerick. Pieejams: www.ul.ie/ppa/Politics/ (skatīts 17.02.2014.).

² Gelman, Vladimir. Regime transition, uncertainty and prospects for democratization: The politics for Russia's regions in a comparative perspective. Working Paper No. P 99-001.WZB, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, 1999. Pieejams: <http://hdl.handle.net/10419/50263> (skatīts 17.02.2014.).

³ Friedland, Lewis. Electronic democracy and the new citizenship. *Media, Culture & Society*, Vol.18–2, 1996. Pp. 185-212. In: Boeder, Pieter. Habermas' heritage: The future of the public sphere in the network society. *First Monday*, Vol.10 – 9, 5 September 2005. Pieejams: <http://firstmonday.org/ojs/index.php> (skatīts 16.01.2014.).

⁴ Schmidt, Henrike. Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet. *Russian Cyberspace*, Vol. 1–1, 2009. S.41–60. Pieejams: <http://www.digitalicons.org> (skatīts 11.12.2014.).

arī valdošā elite, veidojot savu reprezentāciju digitālajā telpā. Līdz ar to *RuNet* var uztvert kā Krievijas šimbrīžam aktuālāko politisko skatuvi, kas atklāj demokrātisko procesu attīstības nestabilitāti Krievijā. Līdz ar sociālo tīklu interneta ekspansiju mainās arī politisko stratēģiju reprezentācijas formas, kas līdz ar to rada pārmaiņas gan valsts tēla kopējā reprezentācijā, gan valsts iekārtas pamatstrukturās. Tādēļ arī Krievijas sociālo tīklu mediju kontenta analīzei tiks veltīta atsevišķa pētījuma daļa.

Pētījuma mērķis – pārbaudīt hipotēzi par to, vai un kā mijiedarbība starp opozīcijas aranžēto politisko performanci un valdošās elites publisko reprezentāciju ietekmē sociopolitisko procesu veidošanos un stabilizāciju mūsdienu Krievijā. Lai šo mērķi sasniegtu, pētījuma ietvaros veicami šādi uzdevumi:

- novērtēt iespējamās politikas un performances sfēru saskares laukus;
- apzināt pieejamo informāciju attiecībā uz politiskās performances un performances politikā izpausmēm mūsdienu Krievijā;
- aplūkot un izvērtēt mijiedarbību starp valdošās elites publisko reprezentāciju un opozīcijas politisko performanci mūsdienu Krievijā;
- novērtēt izmaiņas valdošās elites un opozīcijas publiskajā reprezentācijā līdz ar sociālo tīklu mediju radītajām strukturālajām izmaiņām sabiedrībā;
- novērtēt opozīcijas un valdošās elites publiskās performances mijiedarbības radīto ietekmi uz kopējo Krievijas tēla reprezentāciju publiskajā telpā un uz strukturālajām pārmaiņām valsts iekšpolitikā.

Lai realizētu pētījuma uzdevumus, nepieciešamas zināšanas par politikas un performances savstarpējiem saskares punktiem. Līdz ar to nepieciešams iepazīties ar politiskās performances formām vēsturē un mūsdienu pasaulē, kā arī novērtēt performances elementu lietojumu politikā, pievēršot uzmanību politiskajiem procesiem kā publiskās sfēras fenomenam. Tāpat nepieciešams iepazīties ar informāciju saistībā ar politiskās performances vēsturisko attīstību Krievijā un tās mūsdienu praksi. Novērtējot savāktos faktus, iespējams izveidot nosacījumu kopumu, uz kuriem balstīta pētījumā izvirzītā hipotēze, kā arī apkopot argumentus, kas hipotēzi pamato. Pētījumā izmantoti gan deduktīvie, no apkopoto fakturu analīzes iegūtie argumenti, gan uz deduktīvo argumentu bāzes balstīti induktīvie argumenti. Kā kvalitatīvās informācijas ieguves metodes pētījumā izmantota atsevišķu īpaši nozīmīgu fakturu atlase un to nozīmes interpretācija. No kvantitatīvajām informācijas ieguves un

apstrādes metodēm pētījumā izmantota mediju kontenta analīze, kas ļauj apzināt piemērus politiskajai performancei un performances līdzekļu izmantojumam politikā mūsdienu Krievijā.

Darbs strukturēts trijās nodaļās. Pirmās nodaļas “Politika un performance – saskares punkti un robežas” pirmajā apakšnodaļā aplūkota politika kā publiskās sfēras fenomens, novērtējot faktoros, kas palīdz politiskajām stratēģijām tikt īstenotām publiskajā telpā, kā arī pievērsta uzmanība publiskās reprezentācijas atgriezeniskajai ietekmei uz politisko stratēģiju veidošanos. Publiskajā telpā politiskās stratēģijas tiek īstenotas, reprezentējoties dažādās politiskās performances formās. Līdz ar to turpinājumā pievērsta uzmanība performances jēdziena apjomam un interpretācijai. Pirmās nodaļas otrajā apakšnodaļā iztirzāta mūsdienu Krievijas iekšpolitikas un ārpolitikas performatīvo aspektu veidošanās, mēģinot noskaidrot faktoros, kuru ietekmē veidojies Krievijas Federācijas publiskais tēls. Īpaša ievērbība pievērsta postpadomju situācijai un no tās izrietošajai nostalgijai pēc centralizētas varas.

Darba otrajā nodaļā “Politiskā performance un performance politikā mūsdienu Krievijā” atsevišķi skatīti valdošās elites publiskās reprezentācijas modeļi un raksturīgākie opozīcijas politiskās performances paraugi, izvirzot pieņēmumu, ka, iespējams, organizētās performances grupas darbojas t.s. *kontrolētās demokrātijas* sistēmas ietvaros, kas raksturo Krievijas valdošajai elitei vēlamu mijiedarbību ar opozīcijas praksi.

Darba trešās nodaļas “Politika un performance Krievijas tīmekļa sabiedrībā” pirmajā apakšnodaļā analizēti opozīcijas politiskās performances paraugi sociālo tīklu vidē un novērtēta tīmekļa komunikāciju ietekme uz politiskās performances kvalitāti, veicinot protesta akciju ekspansiju. Trešās nodaļas otrajā apakšnodaļā raksturots, kā mainās valdošās elites reakcija uz *nekontrolētu* politisko protestu sociālo tīklu vidē, un kā šīs izmaiņas ietekmē valdošās elites pašreprezentāciju. Apkopojot pētījuma empīriskajā daļā un argumentējošajā daļā iegūto informāciju, darba noslēgumā izdarīti secinājumi par valdošās elites un opozīcijas politiskās performances formu savstarpējās mijiedarbības atgriezenisko ietekmi uz politiskajiem procesiem Krievijā, novērtējot valsts izvēli starp virzību uz centralizētu, autoritatīvu režīmu un mūsdienīgām demokrātiskas valsts pārvaldes formām.

Nodaļas un apakšnodaļas strukturētas sīkāk atsevišķos tematos, lai atvieglotu pētījuma pārskatāmību; šim nolūkam atsevišķi pētījuma elementi arī saistīti savā starpā ar starpsecinājumiem un darba hipotēzēm, kas atvieglo pāreju pie nākamā temata. Tā kā apjomīgu pētījuma priekšmeta daļu veido politisko procesu publiskā reprezentācija masu saziņas līdzekļos un tā kā pētījuma hronoloģiskās robežas prasa rēķināties arī ar aktuālajām

norisēm pētījuma tapšanas brīdī, tad katras nodaļas sākumā nestrukturēta faktū materiāla formā iekļauts īss ieskats aktuālajā mediju saturā darba tapšanas laikā, ciktāl tas attiecas uz Krievijas reprezentāciju publiskajā telpā. Šie iekļāvumi apzināti veidoti mediju ziņu plūsmas formā un nav pakļauti analīzei, jo veidoti pēc tālāk darba ietvaros aprakstītā mediju attēlu zīmju jeb digitālo ikonu principa, tādējādi pretendējot ilustrēt priekšstatu par politisko procesu publiskās reprezentācijas saistību ar informācijas ģenerēšanu, modelēšanu vai falsificēšanu digitālo mediju vidē ar nolūku implicēt tīmekļa lietotāju vidē noteiktas politiskās stratēģijas. Līdz ar to darbā iezīmēta arī vadlīnija iespējamiem tālākiem pētījumiem saistībā ar strukturālajām izmaiņām sociālo tīklu mediju sabiedrībā.

Kā primārie pētījuma avoti izmantotas medijos pieejamās ziņas par politiskās performances un performances elementu politikā lietojuma paraugiem, tāpat, īpaši pētījuma noslēguma daļā, politiskās performances tiešsaistes paraugi sociālajās platformās. Kā sekundārie avoti izmantoti teorētiskie pētījumi par performances un politikas jomu dažādiem aspektiem un to savstarpējo mijiedarbību, kā arī pētījumi, kas analizē konkrētus maģistra darbā ietvertos tematus – pētījumi, kas analizē mūsdienu Krievijas politisko situāciju vai vēsturiskās attīstības tendences, kā arī pētījumi, kas sīkāk pievēršas politisko stratēģiju implikāciju mehānismiem vai tīmekļa sabiedrības un tīmekļa demokrātijas veidošanās procesiem. Kā terciārie avoti tizmantoti dažādi uzzīņu materiāli un sociālo tīklu komentāri saistībā ar pētījuma tēmu.

1.1.POLITIKA UN PERFORMANCE – SASKARES PUNKTI UN ROBEŽAS

1.1. Politika kā publiskās sfēras fenomens

Krievijas performance publiskajā telpā – ieskats mediju vidē I

2014. gada 29. aprīlis. Portāls *Delfi* informē, ka pēc tirgus un sabiedrisko pētījumu centra SKDS datiem, militāru draudu gadījumā Latviju pamestu katrs piektais iedzīvotājs. Virkne raksta komentētāju, atsaucoties uz personisko pieredzi Latvijas brīvības cīnītāju un leģionāru gaitās, tomēr noraida šādu iespēju un aicina „sist gucuļus”.⁵ Portāla TvNet krievu valodas versija publicē video ar kičīgu retoriku virsrakstā: *Kad sāksies trešais pasaules karš?*⁶ Vienpadsmitgadīgā Diāna atsakās mācīties vārdu *Russia* angļu valodas nodarbībā un saka: „Tā pretīgā valsts”. BBC News pirmajā lapā raksta par nemieriem *Doņeckā*; *Der Spiegel* – par bijušā Vācijas kanclera *Gerharda Šrēdera* septiņdesmitās dzimšanas dienas svinībām, cietojoties pie *Vladimira Putina*. *Rolands Nelles*, *Der Spiegel* žurnālists, nosauc *Šrēdera* vizīti par *Irrfahrt* – nejēdzīgu, maldīgu braucienu – un saka, ka, konfliktam *Ukrainā* eskalējot, šāds solis padara Vācijas ārpolitiku apsmiekla vērtu.⁷ Sociālajās platformās *Facebook* un *Instagram* šodien aktuāla cita bilde – grafiti uz kādas ēkas sienas *Daugavpilī*: „PUTIN STOP!”⁸ *Flīžu* licējs *Marsels Sahi-Farss* toties *Facebook* domubiedru grupā *I want a President like Putin* apsveic *Krievijas* valdības lēmumu nacionalizēt internetu, atbrīvojoties no „amerikāņu mēsliem”. *Pats Sahi-Farss* mitinās *Saksijā*, savam *Facebook* profilam pievienojis *Krievijas* karodziņu.⁹ *Twitter* vidē viens no *Krievijas* opozīcijas līderiem *Aleksejs Navalnijs* ironizē par korupciju kā pilsoniskās sabiedrības sinonīmu *Krievijā*. *LKA* kafejnīcā garāmejojot notverta frāze: „...un tad viņa krievu draugi uzzināja, ka viņš ir apprecējis ukraiņieti...”.

Krievijas tēla interpretācija masu saziņas līdzekļos

Laiks, kad apkopot pētījumam savākto informāciju zinātniska teksta formā, ir *neērts* – datu apjoms pieaug ik dienas, toties pieejamie materiāli grūti pakļaujas pielietojumam divu atšķirīgu iemeslu dēļ. Pirmkārt, nopietniem analītiskiem mūsdienu *Krievijas* sociālpolitiskās situācijas pētījumiem ar pretenzijām uz objektivitāti piemīt *post factum* daba, jo teorētiskā

⁵ Kara draudu gadījumā Latviju pamestu katrs piektais iedzīvotājs. Ziņu portāls *Delfi*, 29.04.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kara-draudu-gadijuma-latviju-pamestu-katrs-piektais-iedzivotajs.d?id=44439594> (skatīts 29.04.2014.).

⁶ Смирнов, Даниил. Когда начнется третья мировая война? Ziņu portāls *Tvnet.ru*, 29.04.2014. Pieejams: http://rus.tvnet.lv/novosti/politika/256261-kogda_nachnjetsja_trjetja_mirovaja_voyna (skatīts 29.04.2014.).

⁷ Nelles, Roland. Geburtstagsfeier mit Putin in St. Petersburg: Schröders Irrfahrt. *Spiegel.de*, 29.04.2014. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/schroeder-feiert-mit-putin-geburtstag-kommentar-a-966663.html> (skatīts 29.04.2014.).

⁸ Neticami *Daugavpilij*. Madaras Pastares foto sociālajā platformā *Instagram*, 29.04.2014. Pieejams: <http://instagram.com/p/nLWBLyxwb1/> (skatīts 29.04.2014.).

⁹ Marsela Sahi-Farsa profils sociālajā platformā *Facebook*. Pieejams: <https://www.facebook.com/Bixenon?fref=ufi> (skatīts 29.04.2014.).

doma acīmredzami izvairās pievērsties aktuālajām norisēm Krievijas iekšpolitikā un ārpolitikā, kamēr laika distance nav atrisinājusi visus neskaidri vērtējamus jautājumus. Otrkārt, mediju satura izpēte, ietverot arī politisko procesu autoritāšu izteikumus, lielākoties piedāvā politiski angažētu vai tendenciozu informāciju saistībā ar visu, kas notiek vai jebkad vēstures gaitā ir noticis Krievijā, iekļaujot virkni negatīvu konotāciju ar priekšstatiem par Krievijas atpalcību vai agresiju.¹⁰ Treškārt, Krievijas ģeogrāfiskais stāvoklis, milzīgā un daudznacionālā teritorija, pareizticībā sakņotais mysticisms un vēsturiski politiskā situācija apvij Krievijas tēlu ar virkni metafizisku spekulāciju, kas sasaucas ar Fjodora Tjutčeva 1866. gadā rakstīto: „Ar prātu Krieviju neizprast”, piedāvājot kā ceļu uz Krievijas sirdi – ticību.¹¹ Piemēram, *Expat.ru* – virtuālā kopiena angļiski runājošiem ekspatriantiem Krievijā, secina, ka Krievijas seja ir tik daudzveidīga un daudznozīmīga, ka ārzemniekiem tā ir principiāli neizprotama, tādēļ orientēties aicina pēc noteiktiem atslēgas vārdiem: vasarnīca (*dacha*), šašliki (*shashlyki*), pirts (*banya*), jaunais krievs (*novij russkij*), kas izsaka Krievijas kultūras būtību.¹² *Ārpusniekam* atliek vien vadīties pēc šīm zīmēm, Krievijas kultūras ārējām izpausmēm, visbiežāk – pēc to reprezentācijas masu saziņas līdzekļos, proti, pēc attēliem, video, atslēgas vārdiem, interneta *mēmiem*¹³ – kopš televīzijas rašanās informācija savu adresātu pirmkārt un galvenokārt uzrunā attēlu valodā, arī tad, ja kā attēls funkcionē jēdziens,

¹⁰ Tā, piemēram, 2014. gada pavasarī vācu mediju vidē pretrunīgu viedokļu vētru sacēļ intervija ar agrāko ARD (*Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland*) Maskavas studijas žurnālisti Gabrielu Kroni-Šmalcu (*Krone-Schmalz*) Ziemeļvācijas lielākajā radio un televīzijas kanālā NDR (*Norddeutscher Rundfunk*). Intervijā *Tā nedrīkst notikt* (*Das darf nicht sein*) Krone-Šmalca aicina pievērst uzmanību „atmaskojošiem automātismiem”, analizējot Krievijas un Vladimira Putna valodiskās konotācijas Ukrainas krīzes diskursa atainojumā Rietumu masu saziņas līdzekļos, norādot, ka nemitīgi tiek runāts par Krievijas „agresīvo politiku” un „terorismu” Ukrainā, bet mediji izvairās attiecināt jēdzienus „vardarbīgs”, „agresīvs”, „terorisms” uz Rietumvalstu politiskajām aktivitātēm. Krone-Šmalca pieļauj, ka tieši mediju vienpusīgais skatījums kalpo par iemeslu tam, ka arvien lielāka Rietumu mediju auditorijas daļa izvēlas atbalstīt Vladimira Putina politiku, īpaši ja runa ir par politiskām darbībām, kuru leģitimitāte ir diskutabla, kā tas ir gadījumā ar Krimas aneksiju. Krones-Šmalcas izteikumi saņem asu nosodījumu gan no mediju satura patērētājiem, gan no kolēģiem – tā *Berliner Zeitung* secina, ka žurnālistes izteikumi liecina par angažētību, neprofesionalitāti un tikpat labi varētu piederēt arī pašam Putinam. Tomēr Krones-Šmalcas teiktajā būtiskais meklējams nevis Krievijas vai Putina aizstāvībā, bet gan diskursa analīzē, aicinot izvairīties no iepriekšējiem spriedumiem un pārsteidzīgiem secinājumiem attiecībā uz valsti Austrumos, par kuras aktuālo politisko darbību mums pamata informācijas klāstu rada masu saziņas līdzekļos publikotā informācija. Skatīt: Krone-Schmalz, Gabrielle. *Das darf nicht sein. Norddeutscher Rundfunk*, 16.04.2014. Pieejams: <http://www.ndr.de/fernsehen/sendungen/zapp/zapp7411.html> (skatīts 17.04.2014.).

¹¹ Умом Россию не понять, / Аршином общим не измерить: / У ней особенная статья – / В Россию можно только верить. Тютчев Ф. Избранное. Всемирная библиотека поэзии. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. Skatīt tiešsaistē: Русская поэзия: Федор Тютчев.

Pieejams: <http://rupoem.ru/tyutchev/all.aspx> (skatīts 05.06.2014.).

¹² The Russian Mind-Set. Sociālā tīmekļa platforma *Expat.ru*.

Pieejams: http://expat.ru/s_russian_mind.php (skatīts 05.06.2014.).

¹³ Mēmi – britu zinātnieka Ričarda Daukinsa (*Dawkins*) ieteikts termins, kas „apzīmē kādu saukli, konceptu vai ideju, kas zibenīgi izplatās no viena interneta lietotāja pie cita, par komunikācijas līdzekļiem izmantojot e-pastus, blogus, forumus, sociālo tīklu vietnes un tiešo ziņošanu.” Citēts pēc: Lietotāja *EProcrastinator* blogs sociālajā platformā *WordPress.com*. Pieejams: <http://eprocrastinator.wordpress.com/2011/01/02/interneta-memi-un-marketings/> (skatīts 05.06.2014.).

kura referents ir viegli atpazīstams, noteikts priekšstats.¹⁴ Tāpat kā jebkura cita fenomena gadījumā un, iespējams, vēl jo vairāk, stāstot par *neizprotamo valsti Austrumos*, attēli masu saziņas līdzekļos spēj pārliecināt ar ticības spēku. Ticība attēlu zīmēm rada pārliecību, ka situācija ir tieši tāda, kā attēlots – tā aizvieto mēģinājumus un nepieciešamību *izprast Krieviju ar prātu*. Nepretendējot uz objektīvu skatījumu par attiecībām starp attēlu zīmēs pausto vēstījumu un reālajiem politiskajiem procesiem Krievijā, pētījums sniedz ieskatu politisko procesu reprezentācijas formās publiskajā telpā, pievēršot uzmanību gan politisko procesu izpausmēm reālajā telpā un laikā, kas vēlāk gūst atspoguļojumu medijos, gan politisko procesu reprezentācijai, kas norisinās virtuālajā moderno digitālo mediju vidē. Pētījuma ietvaros vērsta uzmanība uz Krievijas sociopolitiskās ainavas interpretāciju gan Krievijas iekšējo, gan ārvalstu mediju telpā, meklējot iespējamus cēloņus tam, kā šī interpretācija veidojusies un piedāvājot skatījumu uz to, kā veidojas digitālo un interaktīvo t.s. *otrās paaudzes* interneta mediju reprezentācijas formu atgriezeniskā ietekme uz politiskajām norisēm Krievijā.

Politisko stratēģiju reprezentācija publiskajā telpā: vara, harizma un kontrole

Lai iepriekšminēto saistību novērtētu, jāpievērš uzmanība tam, kā veidojas politisko stratēģiju *redzamais* veidols publiskajā telpā. Politiskās stratēģijas, lēmumi, varas attiecības ir konceptuālas struktūras. Sengrieķu *politikos*, kā to lieto Aristotelis savos sacerējumos *Nikomaha ētika*¹⁵ un *Politika*, nozīmē – tas, kas attiecas uz polisū (*polis*) vai tās pilsoņiem (*politēs*).¹⁶ Tātad politikai nepieciešams kāds, kas to realizē, proti, Aristoteļa minētais cilvēks kā politisks dzīvnieks¹⁷ – kāds, caur kura politiskajām darbībām politika iegūst noteiktu izpausmi. Līdz ar iesaistīšanos politiskajā darbībā Aristoteļa polisas iemītnieks uzņemas arī dažādas sociālās lomas, kas pieprasa no viņa attiecīgu darbību veikšanu.¹⁸ Vispirms kopiena vienojas par nepieciešamajām darbībām polisas pilsoņu sapulcē, lai pēc tam realizētu šīs darbības praksē – ar šo darbību palīdzību pasaules ainā tiek veiktas noteiktas izmaiņas. Politiskas darbības pamatprincipi ir nemainīgi – uz noteikta lēmuma vai ieceres pamata tiek realizēta kāda norise, kura maina kaut ko pastāvošajā kārtībā. Tas, kurš lēmums nosaka, kas tieši tiks mainīts, ir saistīts ar varu – lēmuma autors tiecas realizēt savus mērķus, lēmuma

¹⁴ Castells, Manuel. Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication*. No. 1, 2007. Pp. 238 – 266. Pieejams: <http://ijoc.org> (skatīts 18.01.2014.).

¹⁵ Aristotelis. *Nikomaha ētika*. Rīga: Zvaigzne, 1985. 215.–219.lpp.

¹⁶ Aristotle. *Politics*. Kitchener: Batoche Books, 1999.

¹⁷ Turpat, 5.lpp.

¹⁸ Turpat, 6.–9.lpp.

adresātiem iesaistoties noteiktās darbībās. Franču lingvists Emils Benvenists (*Benveniste*) norāda uz nosacījumiem, kas nepieciešami, lai kāds lēmums tiktu izpildīts – tam ir jātiek realizētam kā veiksmīgam performatīvam¹⁹, proti, tam ir jābūt izteiktam tagadnē, pirmajā personā un, vēl jo svarīgāk, izteikuma autoram jābūt kādam, kura rokās ir vara realizēt performatīvā paredzēto darbību. Benevenists piedāvā piemēru – ja kāds izsaucas: „Es izsludinu vispārēju mobilizāciju!” pilsētas centrālajā laukumā, bet viņa rokās nav varas, kas ļautu realizēt šo aktu praksē, tad izteikums nav uzskatāms par performatīvu, jo neved pie praktiska rezultāta – tāpat tas ir tikai vārdu sakopojums.²⁰

Gadījumā, ja vara jau izteikuma momentā ir runātāja rokās, vai nu to nosaka likumdošanas normas, izcelsme kārtu sabiedrībā, vai fiziskais spēks, šaubu par varas leģitimitāti un runātāja politisko stratēģiju realizācijas iespējām nav. Izteikums publiskajā telpā kalpo mazāk varas nostiprināšanai, vairāk – kā apliecinājums vai atgādinājums par to, kam pieder vara, līdz ar to svarīgs ir tikai pats lēmuma fakts un no tā izteikšanas izrietošais rezultāts. Citādi ir gadījumā, ja varas sadalījums ir nenoteikts vai nestabils, proti, ja kopienā nav leģitīma līdera, ja līderis ir vājš, vai, gluži otrādi, ja norisinās cīņa vairāku vienlīdz spēcīgu līderu starpā. Kas šādā gadījumā nosaka to, ka tieši indivīda X izteikums kļūs par veiksmīgu performatīvu un pārējie pakļausies tā realizācijai? Acīmredzot, izteikumam jāspēj kādā īpaši efektīvā veidā iedarboties uz publiku, pārliecināt to un aizraut. Makss Vēbers priekšlasījumā Minhenes studentiem *Politika kā profesija* 1919. gadā saka: „Līdz ar konstitucionālas valsts un – vēl jo būtiskāk – demokrātijas nodibināšanos, par valdošo Rietumu politiķa tipu kļuva *demagogs*”.²¹ Atsaucoties uz Periklu kā pirmo demagoga paraugu, Vēbers vienlaikus pauž simpātijas harizmatiskā līdera tēlam, kas spēj ar savu personības spēku pārliecināt viņam pakļauties. Vēberam var pārņemt naivitāti, meklējot līdera iekšējā satvara atbilstību ārējam tēlam, īpaši atceroties, ka četrpadsmit gadus pēc Vēbera priekšlasījuma topošajiem politiķiem Vācijā nāks pie varas kāds harizmātisks līderis, kura spožās runas un grandiozie masu uzvedumi aizraus miljonus, bet politisko darbību kopums drīzāk atbildīs Nikolo Makiavelli (*Machiavelli*) jau 16. gadsimtā izstrādātajai teorijai par politiskas figūras publiskā tēla radītā iespaida prevalenci pār patiesajiem nolūkiem un

¹⁹ Benvenists šo apzīmējumu lieto, atsaucoties uz Džona Langšova Ostina (*Austin*) piedāvāto konceptu par veiksmīgu performatīvu nosacījumiem, skatīt: Ostins, Džons Langšovs. *Kā ar vārdiem darīt lietas*. Rīga: Liepnieks & Rītups, 2011. 25. lpp.

²⁰ Benveniste, Émile. La philosophie analytique et le langage. *Les Études Philosophiques* 18 (1), 1963. P. 3–11. Pieejams: <http://philpapers.org/rec/BENLPA> (skatīts 14.05.2014.).

²¹ Weber, Max. Politik als Beruf. In: *Ausgewählte Schriften*. Potsdamer Internet-Ausgabe. Universität Potsdam, 1999. S.415. Pieejams: www.uwe-holtz.uni-bonn.de/.../weber_politik_als_beruf.pdf (skatīts 02.05.2014.).

piedāvātajām receptēm, kā radīt harizmatiskas personības iespaidu.²² Tajā pašā laikā Vēbers izsaka precīzu mūsdienu situācijas paredzējumu, minot kā modernā demagoga paraugtēlu žurnālistu²³, tādējādi paredzot, ka masu saziņas līdzekļu konstruētā publiskā telpa laika gaitā spēlēs arvien lielāku, pat noteicošu lomu politiskās figūras publiskās reprezentācijas veidošanā, viņa autoritātes un varas potenciāla stabilizēšanā un politisko stratēģiju leģitimizācijā.

Masu saziņas līdzekļu tehnoloģiju un izplatības evolūcija gan maina publiskās telpas struktūru – Jirgens Hābermāss (*Habermas*) 1962. gadā rakstā *Publiskās telpas strukturālās izmaiņas* apraksta, kā 19.gadsimtā līdz ar preses komercializāciju norisinās 18.gadsimta liberālās atklātības pārtapšana par moderno *publicitāti*, atklātības telpas konceptam nomainoties ar publisko telpu, kura vairs nefunkcionē kā kritisks diskusijas forums, bet gan kļūst par *public relations*²⁴ un reklāmas mērķi²⁵ –, gan arī rada iespēju veidot ciešāku saistību starp publisko telpu un politiskajām stratēģijām. Šī saistība un savstarpējā ietekme pastiprinās abpusēji. Pirmkārt, ir iespējama stingrāka publiskās sfēras kontrole un efektīvāka politisko stratēģiju implikācija²⁶ publiskajā telpā. Hābermāss norāda, kā interpretācija jēdzienam *Öffentlichkeitsarbeit*²⁷ mainās no priekšstata par darbu, kas tiek veikts atklātajā telpā, uz priekšstatu par darbu, kas tiek veikts ar publisko telpu no ārpuses.²⁸ Mišels Fuko (*Foucault*), iespaidojoties no Džeremija Bentema (*Bentham*) 18. gs. panoptikuma (no grieķu: *pan* – visi, *opticon* – novērot) koncepta, 1977. gadā izstrādā priekšstatu par varas attiecībām modernajā sabiedrībā kā sociālo panoptikumu, kurā iespējama pilnīga indivīda „kontrolē, novērošana, individualizācija un totalizācija, izolācija un caurredzamība”²⁹. Fuko publisko telpu skata kā noslēgtu teritoriju – panoptikumu, kurā indivīds tiek ievietots ar mērķi viņu disciplinēt un

²² Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. (1532). Pp. 104–106. Pieejams: <http://www.planetebook.com/The-Prince.asp> (skatīts 03.05.2014).

²³ Weber, Max. *Politik als Beruf*. S. 415.

²⁴ *Public relations* – sabiedriskās attiecības, Hābermāss lieto šo jēdzienu saistībā ar publiskās telpas ietekmēšanu un pārvaldīšanu.

²⁵ Habermas, Jürgen. *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Neuwied: H.Luchterhand, 1962. Berlin: Suhrkamp, 1990–atk. S. 55.

²⁶ Šeit un citur ar politisko stratēģiju implikācijām tiek saprasts vēstījums par politisko attiecību stāvokli, kas, pat ja sākotnēji pasniegts propagandas formā, ar laiku kļūst par indivīda zemapziņas dabisku konstituējošu elementu. Par politikas un zemapziņas attiecībām skatīt: Lacan, Jacques. *La logique du fantasme*. Séminaire 1966–1967. P. 168. Pieejams: <http://staferla.free.fr/S14/S14%20LOGIQUE.pdf> (skatīts 05.06.2014.) un Sumic, Jelica.

Politics in the Era of the Inexistent Other. *PoliticaComun*, Vol. 2, 2012. Pieejams: <http://quod.lib.umich.edu/p/pc/.../--politics-in-the-era-of-the-inexistent-other> (skatīts 12.06.2014.).

²⁷ *Öffentlichkeitsarbeit* – iespējama jēdziena interpretācija gan kā *atklātības darbs* jeb *darbs atklātajā telpā*, gan *publiskošanas / publicitātes darbs*. Skatīt: Ījabs, Ivars. *Pilsoniskā sabiedrība: Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 132.lpp.

²⁸ Habermas, Jürgen. *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. S. 55.

²⁹ Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Pantheon Books, 1977. USA: Random House, 2012–atk. P. 246.

sodīt.³⁰ Astoņdesmito gadu otrajā pusē Žils Delēzs (*Deleuze*) sper soli tālāk, aizstājot Fuko disciplinārsabiedrības konceptu ar kontroles sabiedrību. Delēza kontroles sabiedrībā vairs nav nepieciešama slēgta telpa – indivīds var brīvi pārvietoties telpā, vienlaikus tiekot nemitīgi uzraudzīts. Pēc Delēza, kontroli īsteno palīdz informācija, kas izpaužas kā vārdi, kas izteikti rīkojuma formā un palīdz uzturēt noteiktu kārtību (*mots d'ordre*): pavēles, saukļi, norādījumi, kuri nosaka, ka informācijas saņēmējiem jārikojas tā, it kā viņi ticētu šīs informācijas iedibinātajai kārtībai.³¹ Deviņdesmitajos gados aktualizējas jautājums par kontroli interneta medijos. 1996. gadā Alinta Torntone (*Thornton*) secina, ka internetu pārvalda “baltādaini, labi situēti, angļiski runājoši, izglītoti vīrieši, no kuriem lielākā daļa ir ASV pilsoņi”.³² Kevins Robins (*Robin*) un Frenks Vebsters (*Webster*) uzskata, ka augošais komunikāciju tīmeklis funkcionē kā *sociālais totalitārisms*, ļaujot nelielai indivīdu kopai kontrolēt sabiedrību ar samērā vienkāršiem līdzekļiem.³³ Savukārt Daglass Kelners (*Kellner*) 1998. gadā piedāvā paralēlus jēdzienus – *tehnokapitālisms* un *tehnopolitika*, ar to saprotot tehnoloģiju un kapitālisma ekonomikas, kā arī politiskās varas struktūru sadarbību informācijas sabiedrības pārvaldīšanai, radot jaunu sabiedrības formu – kiberdemokrātiju.³⁴

Secinājums – attēlu zīmes mediju konstruētajā publiskajā telpā ietver apzinātu sabiedrībai adresētu politisku vēstījumu, kas saistīts ar varas stratēģiju implikāciju veiksmīgu īstenošanu.

Publiskās reprezentācijas atgriezeniskā ietekme uz sociālpolitiskajiem procesiem: izrāžu sabiedrība

No otras puses, līdz ar masu saziņas līdzekļu evolūciju un attēlu zīmju komunikācijas augošo dominanti pastiprinās arī atgriezeniskā mediju ietekme uz sociālpolitiskajām norisēm. 1957. gadā Rolāns Barts (*Barthes*) un, no viņa ietekmējoties, Gijs Debors (*Debord*) attīsta *spectacle* jeb *izrāžu sabiedrības* konceptu, kas apraksta, kā attēlu zīmes, kas ceļo ar mediju starpniecību, pārņem sociālpolitisko attiecību formēšanas un kontroles lomu sabiedrībā.³⁵ No

³⁰ Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. P. 246.

³¹ Deleuze, Gilles. Qu'est-ce que l'acte de création? *Conférence donnée dans le cadre des Mardis de la Fondation FEMIS*, 1987. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=2OyuMJMrCRw> (skatīts 10.05.2014.).

³² Thornton, Alinta. *Does Internet create democracy?* Pieejams: <http://www.zip.com.au/~athornto//thesis1.htm> (skatīts 18.01.2014.).

³³ Robin, Kevin, Webster, Frank. Cybernetic capitalism: Information, technology, everyday life. In: *The political economy of information*. Madison: University of Wisconsin Press, 1998. Pp. 44–75.

³⁴ Kellner, Douglas. *New technologies, the welfare state, and the prospects for democratization*. Pieejams: <http://www.gseis.ucla.edu/research/kellner/ntd.wd.html> (skatīts 06.01.2014.).

³⁵ Debord, Guy. *Society of the Spectacle*, 1967.

teātra izrādes *izrāžu sabiedrības* modelis atšķiras ar to, ka *spectacle* piemīt sociālā funkcija, kas ļauj realizēt sekojošus mērķus: (1) komunikāciju sabiedrības locekļu starpā, kas strukturē (2) šīs sabiedrības sociālo un politisko modeli, kuras spogulis ir *spectacle*, (3) vienlaikus šo modeli leģitimējot un (4) atgriezeniski implicējot kā nosacījumu sabiedrības locekļu komunikācijai.³⁶ Sociālā funkcija tuvina *izrāžu sabiedrības* modeli Marsela Mosa (*Mauss*) totālā sociālā fakta (*fait social total*) konceptam, kas attiecas uz fenomeniem, kuri sakņojas visās sabiedrības sfērās vienlaicīgi un aktīvu pārmaiņu rezultātā izraisa izmaiņas visās šajās jomās: likumdošanā, ekonomikā, reliģiskajos un estētiskajos uzskatos u.c. aspektos.³⁷ Arī Klods Levī-Stross (*Lévi-Strauss*) norāda: procesi, kas norisinās sabiedrībā, skar visas tās jomas – to nozīme ir vienlaikus sociāla un reliģiska, maģiska un ekonomiska, utilitāra un sentimentāla, juridiska un morāla. Pēc Levī-Strosa, šos pārmaiņu procesus sabiedrībā inducē noteiktas rituālas darbības.³⁸ Tā kā *izrāžu sabiedrība* ir tieši saistīta ar komunikāciju gan horizontālā līmenī – sabiedrības locekļu starpā, gan vertikālā līmenī, strukturējot sabiedrības hierarhiju un implicējot valdošās elites politiskās stratēģijas, tad būtisku šīs komunikācijas daļu veido sociālo lomu spēles, kas tiek reprezentētas medijos. Arī šis faktors saista *izrāžu sabiedrību* ar rituālu, kas, kā norāda Klifords Gīrcs (*Geertz*), saista teatrālo funkciju un politisko funkciju, strukturējot sabiedrību vertikāli – gan sabiedrības iekšējā vidē, gan veidojot attiecības ar augstākstāvošām būtnēm.³⁹ Šim nolūkam kalpo rituāla ietvaros izmantotie simboli un zīmes, kas sociālos procesus vienlaikus reprezentē un strukturē.⁴⁰ Līdzīgi rituālu definē arī antropologs Viktors Tērnors (*Turner*)⁴¹ un antropoloģe Mērija Duglasa (*Douglas*), esot vienisprātis par rituālām darbībām kā simbolu komunikāciju, kuras mērķis ir strukturēt sabiedrību.⁴² Tajā pašā laikā, atšķirībā no rituāla, *izrāžu sabiedrībai* raksturīgā mediju attēlu zīmju komunikācija publiskajā telpā ietver arī citu – baudas un izklaides funkciju, spilgtu teatralitāti un estētisko pievilcību, kas kalpo kā sociālpolitiskā vēstījuma veiksmīgas komunikācijas garants.

Pieejams: <http://www.marxists.org/reference/archive/debord/society.htm> (skatīts 30.04.2014.).

³⁶ Debord, Guy. *Society of the Spectacle*.

Pieejams: <http://www.marxists.org/reference/archive/debord/society.htm> (skatīts 30.04.2014.).

³⁷ Mauss, Marcel. *The gift; forms and functions of exchange in archaic societies*. London: Cohen & West, 1966. Pp.76–77.

³⁸ Lévi-Strauss, Claude. *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press, 1969, Pp.52. Pieejams: <http://de.scribd.com/doc/46978614/Levi-Strauss-The-Elementary-Structures-of-Kinship> (skatīts 01.05.2014.).

³⁹ Geertz, Clifford. *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*. New York: Princeton University Press, 1980. Pp. 13–17, 21.

⁴⁰ Geertz, Clifford. *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*. New York: Princeton University Press, 1980. Pp. 135.

⁴¹ Turner, Victor W. Symbols in African Ritual. *Science*, Vol. 179 No. 4078, 16 March 1973. Pp. 1100–1105. Pieejams: <http://www.sciencemag.org/content/179/4078/1100> (skatīts 15.04.2014.).

⁴² Douglas, Mary. *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. New York: Vintage Books, 1973. Pieejams: <http://www.nuibooks.com/natural-symbols-explorations-in-cosmology-PDF-10975608/?rf=1> (skatīts 12.04.2014.).

Performance politikā un politiskā performance

Apvienojot teatralitāti un sociālpolitiskā vēstījuma komunikāciju, *izrāžu sabiedrības* kopaina un norises tajā vistiešāk saistāmas ar Ričarda Šehnera piedāvāto performances koncepta skaidrojumu – tā ir norise, kas apvieno izklaides un sociālo funkciju, kas, neskatoties uz vienas vai otras funkcijas dominantu, performancē savijas vienotā veselumā.⁴³ Līdz ar to secināms – runājot par politisko stratēģiju īstenošanu publiskajā telpā mūsdienu sabiedrībā, visatbilstošākais apzīmējums ir *politiskā performance*.

Neskaidrības saistībā ar šī apzīmējuma lietojumu var radīt performances jēdziena interpretāciju un lietojuma plašais spektrs. Tā, piemēram, Oksfordas angļu valodas vārdnīca piedāvā saprast ar performanci izpildījumu, galvenokārt to attiecinot uz izpildītājmākslām un pakārtoti – cilvēka vai tehniskas ierīces spējām veikt kādu darbību.⁴⁴ Atbilstoši vācu valodā pastāvošajām paralēlformām *Performanz* un *Performance*, Dūdena vācu valodas leksikons pirmajā gadījumā saista performances jēdzienu ar valodniecību, raksturojot performanci kā valodas lietojumu noteiktā situācijā, kamēr otru, no angļu valodas aizgūto jēdzienu attiecina uz performances mākslu vai uz kāda procesa norisi tautsaimniecībā.⁴⁵ *Larousse* franču valodas vārdnīca kā pirmo jēdziena nozīmi min rezultātu sporta sacensību tablo, atsevišķos šķirkļos izdalīti jēdziena lietojuma veidi saistībā ar mūsdienu mākslu, valodniecību un psiholoģijas pētījumiem.⁴⁶ *Letonika* piedāvā ar performances jēdzienu saprast 20. gadsimta 70.–80. gadu mākslas virzienu vai arī, plašākā nozīmē, performance tiek skaidrota kā „mākslinieciski organizēts, relatīvi noslēgts process, akcija, kurā, atšķirībā no hepeninga, skatītājus neiesaista.”⁴⁷ Jautājumā par to, cik plašu jēdziena apjomu ietver performance, atšķirīgas ir arī performances teorētiķu pieejas. Mērvins Karlsons (*Carlson*) savā *Ievadā performances studijās* raksturo performanci kā fenomenu, kas ietver (1) noteiktu spēju un prasmju, (2) rekonstruētas, kultūras ietvaros atpazīstamas uzvedības demonstrāciju vai (3) šīs demonstrācijas kvalitāti.⁴⁸ Etnolingvists Ričards Baumans (*Bauman*) savukārt uzsver divas paralēlas uztveres plūsmas, kas ir klātesošas performancē – viena reģistrē aktuālo notikumu, otra analizē, kā aktuālā norise attiecas pret performancē realizētās darbības pamata modeli, to,

⁴³ Schechner, Richard. *Performance Theory*. London, New York: Routledge, 2003. Pp. 156–157.

⁴⁴ Definition of performance in English: *Oxford Dictionaries Online*.

Pieejams: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/performance> (skatīts 09.06.2014.).

⁴⁵ Performanz, die. *Duden Lexikon Online*. Pieejams: <http://www.duden.de/rechtschreibung/Performanz> (skatīts 09.06.2014.).

⁴⁶ Performance. Dictionnaire de français Larousse.

Pieejams: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/performance/59512> (skatīts 09.06.2014.).

⁴⁷ Performance. Latviešu valodas vārdnīca *Letonika* tiešsaistē.

Pieejams: <http://www.letonika.lv/default.aspx?q=performance&s=0&g=0> (skatīts 09.06.2014.).

⁴⁸ Carlson, Marvin. *Performance: A Critical Introduction*. London; New York: Routledge, 2003. Pp. 4–5.

kurš tiek rekonstruēts performances ietvaros.⁴⁹ Teātra antropologs Eudžēnio Barba (*Barba*) performativitāti saista ar ķermeņa organizācijas līmeni virzienā no ikdienas komunikācijas uz arvien augstāku ķermeņa tehniskās organizācijas pakāpi līdz pat virtuoziātei⁵⁰ – tādējādi, līdzīgi kā Bauman un lielā mērā arī Karlsons, saistot performances jēdzienu ar norisēm, kas atšķiras no ikdienas darbībām. 1973. gadā Ričards Šehners piedāvā savu skatījumu uz performanci kā plašāka apjoma konceptu, kas ietver ne tikai performances mākslu, bet arī dažādas sociālās uzvedības formas, piedāvājot pētījumu laukus, kuros saskaras performances teorijas un sociālo zinātņu teorijas: (1) performance ikdienas dzīvē, ietverot visu veidu publiskos pasākumus; (2) sporta sacensības, rituāli, spēles un politikas norises publiskajā sfērā; (3) dažādu komunikācijas formu analīze (neskaitot rakstīto tekstu) un semiotika; (4) paralēles starp cilvēka un dzīvnieku uzvedību, īpaši saistībā ar uzsvaru uz spēles un ritualizētu uzvedību; (5) tie psihoterapijas aspekti, kas ietver starppersonu komunikāciju, lomu spēli un ķermeņa terapiju; (6) etnogrāfija un aizvēsture, gan attiecībā uz eksotiskajām, gan labi pazīstamajām kultūrām; (7) vienotu performances jeb, faktiski, uzvedības teoriju izstrāde.⁵¹ Divdesmitā gadsimta deviņdesmitajos gados Barbara Kiršenblata-Gimbleta (*Kirshenblatt-Gimblett*) raksta par ēdienu kā performances formu, kā pirmo pazīmi, kas raksturo performanci, minot kādas norises veikšanu, izpildījumu, turpinājumā saistot performanci ar noteiktu uzvedības modu un kā trešo performances pazīmi minot veikto darbību vai attiecīgā uzvedības veida rādīšanu – lai gan Kiršenblata-Gimbleta nepiemin performances auditoriju, tomēr viņa uzskata, ka performance prasa novērtējumu, iekšēju – dalībnieku lokā izpaustu – vai ārēju.⁵² Tādējādi Šehners un Kiršenblata-Gimbleta tiecas piešķirt performances jēdzienam plašāku apjomu, iekļaujot priekšstatos par performance arī ikdienas norises.

Lai nodalītu performanci kā teatralizētu uzvedības formu no ikdienas norisēm, Ričards Šehners⁵³, tāpat kā Viktors Tērnērs, izmanto apzīmējumus *sociālā drāma* un *estētiskā drāma*⁵⁴ – abas šīs formas atrodas savstarpējā saistībā un robežas starp tām ir plūstošas, tomēr tās skaidri iezīmē divas grupas, kurās apvienojas pieejas performances jēdziena interpretācijai: (1) šaurākā nozīme, ar performances mākslu galvenokārt saistītā, un (2) plašākā, kas liecina par jēdziena nesaraujamo saistību ar tā latīnisko cilmi: *per formare* –

⁴⁹ Bauman, Richard. *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments: A Communications-centered Handbook*. New York: Oxford University Press, 1992.

⁵⁰ Barba, Eugenio. Introduction. In: Barba, Eugenio, Savarese, Nicola (eds.) *The Secret Art of the Performer*. London: Routledge, 1991. P.10.

⁵¹ Schechner, Richard. Performance and the Social Sciences. In: *The Drama Review*, Vol.17, 1973. P.5. In: Carlson, Marvin. *Performance: A Critical Introduction*. London; New York: Routledge, 2003. Pp. 13–14.

⁵² Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. Playing to the Senses: Food as a Performance Medium. *Performance Research* 4, 1, 1999. Pp. 1–30.

⁵³ Schechner, Richard. *Essays on Performance Theory 1970–1976*. London; New York: Routledge, 1988. P.144.

⁵⁴ Turner, Victor. *From Ritual to Theatre*. New York: PAJ Publications, 1982. Pieejams:

http://monoskop.org/images/7/79/Turner_Victor_From_Ritual_to_Theatre.pdf (skatīts 14.09.2013.).

„piešķirt veidolu”, „izpaust caur noteiktu formu”⁵⁵ un apvieno visas iepriekšminētās performances jēdziena interpretācijas saistībā ar izpildījumu, precīzāk, ar kādas ieceres, idejas vai iespējamības izpausmi noteiktā formā. Turpmāk pētījuma ietvaros, izmantojot performances jēdzienu, tiks pievērsta uzmanība parādībām, kas iekļaujas gan šaurākajā, ar performances mākslu saistītajā jēdziena interpretācijā, gan plašākajā, kas saistāms ar kāda koncepta iemiesošanu noteiktā formā.

Analizējot politikas performatīvās izpausmes, precīza robeža starp divām minētajām performances jēdziena interpretācijām, tomēr lielākajā daļā gadījumu ir grūti precīzi definējama. Piemērs: vai politiķa Jaungada apsveikums sabiedriskajā televīzijā, aktivitātes priekšvēlēšanu aģitācijai, opozīcijas grafiti „Nost ar valdību!” un valdošās partijas biedra privātais *Twitter* konts ir vērtējami kā vienlīdzīgas performances formas? Kur šīs izpausmes ietveramas plūstošajā pārejā starp sociālo un estētisko drāmu? Tradicionāli parādības, kas raksturojamas ar jēdzienu “politiskā performance” atbilstoši šaurākajai performances jēdziena interpretācijai par performanci kā mākslas izpausmi vairāk raksturo opozīcijas praksi. Valdošā elite savukārt orientējas uz politisko stratēģiju implikācijām mediju ikonu veidolā, kam vairāk atbilst apzīmējums „performance politikā” performance jēdziena plašākajā izpratnē. Vienlaikus, analizējot politikas un performances savstarpējo saistību, nākas runāt par neskaitāmiem robežgadījumiem, kā arī par piemēriem, kur izteiktas ir abas funkcijas vai, gluži otrādi, tikai ļoti plašs vispārinājums ļauj uztvert kādu politisku aktu kā performanci. Tāpat būtiski atzīmēt, ka priekšstatu par politiskās performances jēdzienu būtiski maina sociālo tīklu vides piedāvātā robežzonu saplūsmē starp reālo un virtuālo telpu.

⁵⁵ Etymology of the Latin word performare. *Myetymology.com Online*. Pieejams: <http://www.myetymology.com/latin/performare.html> (skatīts 03.02.2014.).

1.2. Mūsdienu Krievijas iekšpolitikas un ārpolitikas performatīvo aspektu veidošanās

No iepriekš minētā secināms – politiskā performance, ar ko pētījuma ietvaros tiek saprasts priekšnesums ar politisku vēstījumu, un performance politikā, ar to saprotot politisko procesu realizāciju ārējā formā, ir savā starpā cieši saistītas. Lai gan jebkura politiskā koncepta realizācija, kas vērsta uz noteiktu darbību izpildīšanu, ir uztverama kā performatīva norise, tomēr tās efektivitāti palīdz nodrošināt tieši izmantoto paņēmieni spilgtums, iesaistīgums, ārējās formas perfekcija un dominante pār saturu, kas formai var arī neatbilst. Mūsdienu sabiedrībā šīs izpausme lielākoties norisinās publiskajā telpā – mediju informācijas un tās adresātu saskares telpā, kas bieži tiek apzīmēts ar metaforisko *politiskās skatuves* jēdzienu. *Politiskā skatuve* ir redzamā puse, *seja* kādam ķermenim – vērojot mediju skatuvē Krievijas politisko procesu redzamās izpausmes, ķermenis tād ir Krievija. Atgriežoties pie Fjodora Tjutčeva – *ar prātu neizprotamā* Krievija. Kad mediju ziņās lasām: „Krievija dara to un to”, par ko mēs īsti domājam? Kas slēpjas aiz šīs metonīmijas?

Vai Krievija ir neveiksmīga valsts? Krievijas tēls globālajā kopienā

ASV senators Džons Makeins (*McCain*), 2014. gada martā vērtējot nepieciešamību izvērst ekonomiskās sankcijas pret Krieviju saistībā ar notikumiem Ukrainā, secina:

Krievija ir benzīntanks, kas uzdodas par valsti. Tā ir kleptokrātija, tā ir korupcija. Tā ir nācija, kuras ekonomika patiesībā balstās tikai uz naftu un gāzi.⁵⁶

Britu izcelsmes vēsturnieks Tonijs Džads (*Judt*) norāda uz citu, divdesmitā gadsimta astoņdesmitajos un deviņdesmitajos gados plaši izplatītu Krievijas raksturojumu, ko esot sniedzis Rietumvācijas kanclers laikā no 1974.–1982. gadam Helmūts Šmits (*Schmidt*): „Krievija ir Augšvolta⁵⁷ ar raķetēm”^{58, 59}. Abiem izteikumiem, ko šķir aptuveni divdesmit gadu laika distance, ir kas kopīgs: tajos apšaubīts Krievijas pretenzijas uz valstiskumu.

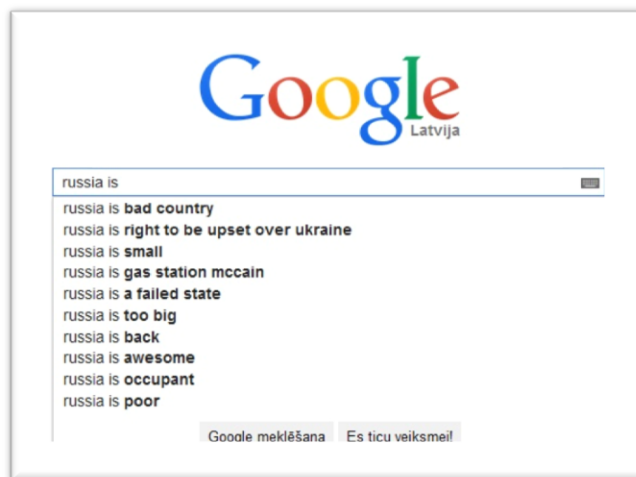
⁵⁶ Senators Makeins: Krievija ir benzīntanks, kas uzdodas par valsti. Ziņu aģentūra *LETA*, īpaši portālam *Apollo*. Pieejams: <http://www.apollo.lv/zinas/senators-makeins-krievija-ir-benzintanks-kas-uzdodas-par-valsti/642175> (skatīts 07.06.2014.).

⁵⁷ Augšvolta – Burkinafaso oficiālais nosaukums līdz 1984. gadam. Helmūta Šmita izteikumā izmantots, lai raksturotu konotācijas ar vāji attīstītu valsti.

⁵⁸ Džads, Tonijs. *Pēc kara*. Eiropas vēsture pēc 1945. gada. Rīga: Dienas Grāmata, 2007. 660.lpp.

⁵⁹ Paradoksālā kārtā tieši Helmūts Šmits ir viens no viskaismīgākajiem Krimas aneksijas un Vladimira Putina politikas atbalstītājiem Rietumeiropā Skatīt: Blome, Nikolaus. Schmidt und Putins Ukraine-Kurs: Der Altkanzler macht es sich bequem. *Der Spiegel*, 27. März 2014. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/helmut-schmidts-verstaendnis-fuer-putin-kommentar-nikolaus-blome-a-961024.html> (skatīts 27.03.2014.).

Krievija tajos raksturota kā *kaut kas*, kam raksturīga koruptīva un galvenokārt uz dabas resursu izmantošanu balstīta ekonomika, militāra agresija un zems valsts kopējās attīstības, demokrātiskuma un politiskās kultūras līmenis. Meklējot Krievijas *seju* tīmekļa mediju vidē, rezultāts ir līdzīgs – bez senatora Makkeina izteikuma un pejoratīvu vai spriedumus par situāciju Ukrainā izsakošām apzīmējumu variācijām uzmanību piesaista viena no biežāk sastopamajām Krievijas konotācijām tīmekļa meklētājā *Google*: „Russia is a failed state” – „Krievija ir neveiksmīga valsts”.

1. attēls. *Krievija ir...* Tīmekļa meklētājs *Google*⁶⁰

Pēc ASV Miera fonda ikgadējās statistikas, valsts tiek atzīta par neveiksmīgu, ja tai ir raksturīgas sekojošas pazīmes: nespēja kontrolēt valsts teritorijā notiekošo; nespēja kontrolēt fiziska spēka pielietojuma leģitimitāti valsts teritorijā; leģitīmas varas erozija kolektīvu lēmumu pieņemšanā; nespēja sadarboties ar citām valstīm pilntiesīga starptautiskās kopienas locekļa statusā. Neveiksmīgām valstīm raksturīgas vājas valdības, valsts nespēja nodrošināt publiskos pakalpojumus tās pilsoņiem, augsti rādītāji attiecībā uz korupciju un noziedzību, iekšējā vai ārējā iedzīvotāju piespiedu migrācija, straujš ekonomisko rādītāju kritums.⁶¹ Atbilstoši 2013. gada ASV Miera fonda publiskotajiem datiem, Krievija atrodas 80. vietā tā saucamajā *brīdinājuma* jeb nestabilo valstu zonā līdz arī īpaši negatīviem rādītājiem attiecībā uz valsts spēju atrisināt konfliktus starp iekšējiem agresīvi noskaņotiem grupējumiem (koeficients 8,2⁶²), valsts varas leģitimitāti (koeficients 8,1), cilvēktiesību aizsardzību un likumdošanas spēku (koeficients 8,6), iekšējās drošības kontroli (koeficients 8,5) un

⁶⁰ Tīmekļa meklētāja *Google* ekrānšāviens atslēgvārdiem *Russia is...* Pieejams: https://www.google.lv/?gws_rd=ssl (skatīts 28.04.2014.).

⁶¹ Failed state. *Princeton University documents*. Pieejams:

https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Failed_state.html (skatīts 07.06.2014.).

⁶² Vērtējums sniegts skalā no 1 līdz 10, kur augstāks koeficients nozīmē sliktāku valsts performanci attiecīgajā jomā.

iedzīvotāju noslāņošanās (koeficients 8,0).⁶³ Hanss Joahims Špangers (*Spanger*), Frankfurtes Gētes universitātes pētnieks, savā 1999. gada pētījumā par to, vai Krievija atzīstama par neveiksmīgu valsti vai par valsti, kas cieš no neveiksmīga pārejas perioda, mainoties politiskajai iekārtai, secina – lai gan līdz 1999. gadam Krievijas postpadomju pārejas periods uzskatāms par neveiksmīgu, īpaši ražošanas, finanšu un likumdošanas sektoros, tomēr gadījumā, ja Krievijai izdotos atgūt ārvalstu investoru uzticību un piesaistīt papildu finansējumu, Krievijai strauji izdotos ieņemt stabilu ekonomisko pozīciju pasaules tirgū, vienlaikus sakārtojot valsts iekšējos jautājumus.⁶⁴ Aptuveni desmit gadus vēlāk ģru politologs Nīls Robinsons (*Robinson*) norāda – nekas Krievijas *neveiksmīguma* situācijā nav mainījies:

Jeļcina prezidentūras beigās Krievija bija tik lielā mērā izkastrēta, ka tai nebija cerību uz atdzīvošanos. [...] Joprojām Krievijai ir tālu gan līdz stabilai valstij, gan līdz stabilam režīmam.⁶⁵

Semjuels Hantingtons (*Huntington*) raksturo Krieviju kā *saplosītu* valsti, ar to saprotot duālismu starp orientāciju uz Rietumu pasauli un slavofilismu kā neatņemamu Krievijas iezīmi. Hantingtons Krievijas *neveiksmīgumu* galvenokārt saista ar civilizāciju sadursmi nacionālās kopienas ietvaros, kas rada kontrastējošu nacionālo identitāti. Lai *saplosītā* valsts pārvarētu savu *neveiksmīgumu*, tai jāpārdēvē sava civilizācijas identitāte, bet to iespējams izdarīt tikai tad, ja gan valsts politiskā un ekonomiskā elite vēlas pārdefinēt civilizācijas identitāti un ja jaunā civilizācija – Krievijas gadījumā Hantingtons kā tādu neizbēgami paredz Rietumu civilizāciju – ir gatava pieņemt pārnācēju. Tomēr, uzskata Hantingtons, pat ja Krievijai izdotos panākt sabiedrības un politiskās elites viennozīmīgu orientāciju uz Rietumu pasauli, Rietumi savukārt nevēlētos pieņemt Krieviju kā valsti, kas gan labprāt rietumnieciskotos, bet nespētu iekļauties liberālās demokrātijas praksē:

Vismaz līdz 20. gadsimta 80. gadiem demokrāti Krievijā parasti bija rietumnieciskotāji, bet rietumnieciskotāji nebija demokratizētāji. Krievijas vēstures mācībstunda ir tāda, ka varas centralizācija ir priekšnoteikums sociālām un ekonomiskām reformām.⁶⁶

⁶³ The Failed States Index 2013. *The Global Fund for Peace*. Pieejams: <http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable> (skatīts 07.06.2014.).

⁶⁴ Spanger, Hans-Joachim. Russia: Failed Transition or Failed State? Conference Paper in: Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal at Purdue University, West Lafayette. April 8–11, 1999. Pieejams: http://www.comm.ucsb.edu/faculty/mstohl/failed_states/1999/papers/Spanger.html (skatīts 04.05.2014.).

⁶⁵ Robinson, Neil. State, Regime and Russian Political Development. *Limerick Papers in Politics and Public Administration* No. 3, 2008. Limerick: Department of Politics and Public Administration, University of Limerick. Pieejams: www.ul.ie/ppa/Politics/ (skatīts 17.02.2014.) – 1.lpp.

⁶⁶ Hantingtons, Semjuels. *Civilizāciju sadursme*. Rīga: Jumava, 2012. 142.–146.lpp.

Krievijas neveiksmīguma vēsture – valsts iekšējais diskurss

Arī krievu publicists Aleksandrs Ņikonovs (*Nikonov*) 2012. gadā izdotajā darbā *Aiz impērijas fasādes* ilūzijas nelolo: viņaprāt, visa Krievijas vēsture ir cēloņsakarīga *neveiksmīguma* vēsture, kuras pamatcēlonis ir negrozāms – lauksaimniecībai nepiemērota ģeogrāfiskā situācija, kas sekmē gadsimtiem ilgu Krievijas atpalcību. Sliktās ražas, norāda Ņikonovs, kavē civilizācijas veidošanos, rada pamatus bandītismam, elitāra varas grupējuma atrautībai no tautas un līdz ar to – valsts, ideoloģijas un privātīpašuma vienotībai, kas realizējas kā despotiska virsvaldnieka kundzība pār tautu, kas atrodas vergu statusā, būdami piesaistīti zemei un valdniekam, bez personiskās brīvības un atbildības. Vēsture, kā izsakās Ņikonovs, Krievijā nemitīgi atkārtojas – par tās tautā slavētajiem *mītiskajiem varoņiem* kļūst visbaismākie despoti, kuru valdīšanas laiks raksturojams ar ekonomisku depresiju, agresīvu militarismu, totālu valsts – vai, precīzāk, valdnieka – kontroli visos jautājumos, personiskās brīvības maksimālu ierobežošanu un – kas Ņikonova darbā liek pievērst īpašu uzmanību – nepamatotām, vardarbīgām reformām ar mērķi kopēt Rietumu civilizāciju un to pārsniegt, kas tādā veidā rada nevis progresu, bet gan deģenerē iepriekšējo laikposmu sasniegumus. Tieši šī Rietumu kopēšana kopā ar mītu par valdnieku – tēvu ir mūsdienu Krievijas nelaime, raksta Ņikonovs, neaizmirstot piebilst, ka Vladimira Putina kabinetā pie sienas karājoties Pētera I portrets.⁶⁷

Krievija ir mulāžu valsts. Mītu valsts. Darbojošos maketu valsts. Valsts – zombijs.⁶⁸

Krievijas ieilgušo postpadomju pārejas periodu Ņikonovs skaidro kā *neveiksmīgu* starpstāvokli starp divām realitātēm: iluzoriem mēģinājumiem pārņemt Rietumeiropas demokrātijas ārējās izpausmes, mākslīgi tās implantējot Krievijas vidē, un nesekmīgiem centieniem atjaunot padomju, konkrētāk – staļinisma mītu. Ņikonovs citē socioloģes Annas Šor-Čudnovskas (*Shor-Chudnovskaya*) teikto:

[..] Antropoloģiskais *homo postsovieticus* tips ir cilvēks, kuram kaut kādu iemeslu dēļ neizdodas pamest padomju realitāti. Viņš atrodas īpatnā fantomā stāvoklī, viņa apziņa turpina radnieciski izturēties pret pasauli, kuras vairs nav, no tās viņš smeļas orientierus, jautājumus un atbildes. Kāpēc tik grūti atteikties no valsts, kuras sen vairs nav? Un kā to izdarīt?⁶⁹

Varbūt Rietumu demokrātijas mēraukla gluži vienkārši neder postpadomju Krievijas mērīšanai? Tas, ko mēs vēlamies redzēt kā Krievijas attīstību, demokratizāciju, ja vēlaties –

⁶⁷ Ņikonovs, Aleksandrs. *Aiz impērijas fasādes: Tēvzemes mitoloģijas īsais kurss*. Rīga: Pētergailis, 2013.

⁶⁸ Turpat. 15.lpp.

⁶⁹ Turpat. 24.lpp.

eiropēizāciju vai amerikānizāciju, par ko sašutumā purinām galvas, kad Krievijai *atkal neizdodas*, vienalga, vai būtu runa par Ukrainas krīzi, homofobijas jautājumu vai vēlmi nacionalizēt internetu, un kurp cerīgi raugāties, ja manām Krievijas augsnē kādu vāru pilsoniskās sabiedrības un liberālās demokrātijas asniņu – vai iespējams, ka pašiem Krievijas pilsoņiem šis laiks šķiet kā ieildzis un nomācošs starpstāvoklis starp viena totalitārā mīta ilgstošo agoniju, sākot no PSKP 20.kongresa 1956.gadā un beidzot ar *perestroiku*, un jauna mīta radību mokām?

Zaudētā paradīze: Tautu tēva mūžīgie svētki

Iespējams, tieši šīs atšķirības dēļ, kā norāda krievu politologs Oļegs Vitte (*Vitte*), rietumniekam ir grūti vai gandrīz neiespējami izprast ne tikai Krievijas iekšpolitikas un ārpolitikas procesu pamatnostādnes, bet arī šo procesu atspulgu publiskajā telpā.⁷⁰ Krievu sociologs Viktors Voronkovs (*Voronkov*) savā pētījumā par publiskās sfēras transformācijām Padomju Savienības sabrukuma posmā atgādina, cik *ērti* bija dzīvot un izdzīvot padomju valstī, ja izdevās pieskaņoties tās nerakstīto likumu – vai drīzāk, likumsakarību – kodeksam – dzīvot *po ponjatijam*.^{71, 72} Nerakstītie likumi noteica reālās savstarpējo attiecību stratēģijas gan sadzīves, gan sociālo un politisko aktivitāšu līmenī, taču – šie principi bija ne-rakstīti, tie eksistēja kā slēptas struktūras sabiedrības apziņā, publiskajā telpā nokļūstot tikai palaikam satīriskos preses izdevumu lappusēs. Oficiālā publiskā telpa turpretim dzīvoja savu, neatkarīgu dzīvi, ko veidoja krāšņi lozungi un sociālisma sasniegumu slavinājumi, kam ar realitāti nebija nekādas saistības – taču vienlaikus šī dubultās dzīves akceptēšana arī iekļāvās nerakstīto likumu klāstā. Tas pats attiecās uz oficiālajām politiskajām performancēm šaurākajā jēdziena izpratnē, kas interpretē performanci kā teatralizēti-ritualizētu uzvedumu: grandiozas Pirmā Maija parādes, Oktobra svētki, Uzvaras dienas svinības, uzņemšana pionieros, Armijas dienas svinības, Lielā Tēvijas kara veterānu godināšana – tie visi bija pompozi sarīkojumi, kas ar ikdienas dzīves reālijām nesakļāvās vai nereti nonāca krasā pretrunā, bet vienlaikus paradoksālā kārtā tieši šī pretruna, kas īpaši spilgti izpaudās Staļina terora gados, vienlaikus kļuva par ikdienas dzīves neatņemamu sastāvdaļu.

Kā raksta vācu vēsturnieks Rolfs Malte (*Malte*):

⁷⁰ Vitte, Oleg. Izbirateli – vragi naroda? *Etika uspecha*, N.9, 1996. S.58–71.

⁷¹ *Po ponjatijam* – burt. tulk. *pēc saprašanas*.

⁷² Voronkov, Viktor. Das Ende der öffentlichen Sphäre als eine der Ursachen für das Ende des sowjetischen “Sozialismus”. In: *Der Zerfall der Sowjetunion*. Baden-Baden: Nomos, 2013. S.72. Pieejams: <http://cisr.ru/en/team/voronkov/> (skatīts 05.05.2014.)

Svētku un terora līdzāspastāvēšana kļuva par neatņemamu staļinisma perioda raksturelementu. [...] Jau agrīnie boļševiku masu svētki 1917.gada revolūcijas un Pilsoņu kara laikā pārsteidza ar savu vērienu.⁷³ 1927.gada svinības par godu desmitgadei kopš padomju varas nodibināšanas deva impulsu plašai svētku svinēšanas kustībai, kas turpinājās trīsdesmitajos gados. Svinības kļuvai aizvien pompozākas, oficiālo svinamo dienu skaits auga. Svētki dominēja pār visām citām sabiedrisko attiecību formām, un arī pašu dzīvi Padomju Savienībā ar laiku sāka dēvēt par „svētkiem”.⁷⁴

Iezīmīga nianse gan mediju informācijas un nerakstīto normu, gan publisko svētku un ikdienas realitātes paradoksālajā simbiozē bija savstarpēji papildinošā iedarbība. Realitāte – pelēka, drūma, slepenības un melu pārpilna. Publiskā sfēra – izdaiļota ar krāsainiem lozungiem; godīgumu, atklātību, vispārēju prieku un labklājību slavinoša. Viens no populārākajiem lozungiem, kas radās visasiņainākajā Staļina terora laikā no 1936.–1938. gadam, bija: dzīvot kļuvis labāk, dzīvot kļuvis priecīgāk! Līdz ar neatbilstību starp publisko un privāto komunikāciju dzīve patiesi sāka kļūt *jautra* – tādā nozīmē, ka viss notiekošais atgādināja lielu karnevālu. Amerikāņu vēsturniece Sāra Deivisa salīdzina staļinisko Krieviju ar Mihaila Bahtina aprakstīto hierarhisko sabiedrību, kuras karnevāliskais spogulis ir pagrīdes smieklu kultūra, kas izpaužas kā pagrīdes politiskā satīra kā pret režīmu vērsta politiskā performance vārda plašākajā nozīmē, tāpat arī īpaši riskantās performances – notikuma tipa akcijas publiskajā telpā.⁷⁵ Vienlaikus pats Staļina režīms sevī ietvēra Bahtina raksturotās karnevāla kultūras elementus, un tos galvenokārt veidoja valdošā režīma aranžētās performances publiskajā telpā – gan jau minētie padomju dzīvi slavinošie lozungi un neticamie valsts tautsaimniecības rādītāju sasniegumi masu saziņas līdzekļos, gan darbaļaužu masveida demonstrācijas, kuras atgādināja raibus un daudzveidīgus karnevāla gājienus – kā raksta Rolfs Malte, „vienkopus soļoja gan labi noaugušas sportistes un sportisti žilbinoši baltās formās, gan bērnam bērni pelēkos kankaros”.⁷⁶ Neizbēgams demonstrāciju, publisko pasākumu un sabiedrisko iestāžu telpu noformējuma elements bija cits performances elements – pārspīlēti Tautu tēva ikonogrāfiskie atveidojumi milzīga izmēra grezni ierāmētās fotogrāfijās vai propagandas plakātos. Tie viesā drošības izjūtu, radīja pārlicību, ka *tur augšā* ir kāds, kas, vienalga, labvēlīgi vai naidīgi noskaņots, vienmēr ir par tevi nomodā.⁷⁷

⁷³ Geldern, James von. *Bolshevik Festivals, 1917–1920*. Berkeley: University of California Press, 1993. u.c. Citēts pēc: Malte, Rolf. *Das Sowjetische Massenfest*. Hamburg: 2006. S. 8.

⁷⁴ Malte, Rolf. *Das Sowjetische Massenfest*. Hamburg: 2006. S. 8.–10.

⁷⁵ Девис, Сара. *Мнение народа в сталинской России: Террор, пропаганда и инакомыслие, 1934–1941*. Москва, 2011. С. 16.–17. и 143.–145.

⁷⁶ Malte, Rolf. *Das Sowjetische Massenfest*. S. 10.

⁷⁷ Kā norāda Aleksandrs Ņikonovs, šī ir cita iezīme Krievijas nostalgijai pēc tāda valdnieka, kāds bija Ivans Bargais vai Pēteris Pirmais, kas pašrocīgi centās kontrolēt visas valsts lietas – un turpat blakus autors ironiski bilst, nez vai tas ir kaut kā saistāms ar Vladimira Putina un Dmitrija Medvedeva žēlošanos programmā *Vremja* par to, ka valstī nekas nenotiek bez prezidenta iejaukšanās. Skatīt: Ņikonovs, Aleksandrs. *Aiz impērijas fasādes*. 112. lpp.

Karnevāla ķermenisko aspektu savukārt aizstāja tā izkropļots pretmets – ķermeņa destrukcijas kults čekas moku pagrabos. Neizbēgams karnevāla pavadonis – nāve, kas nojauc visas hierarhiskās attiecības, tika iekļauta varas stratēģiskajā arsenālā un pati kļuva par performances formu. Teātra zinātniece un performances studiju pētniece Ērika Fišere-Lihte (*Fischer-Lichte*) saista performances izpausmes ar ķermeņa transformācijām, norādot, ka ķermeņa destrukcija vai pašdestrukcija performances ietvaros saista izpildītājus un skatītājus ar ķermeniskām saiknēm, rada vienotu norises telpu un vienlaikus kalpo kā atgādinājums par ķermeņa trauslumu, ķermeņa – un apziņas robežu pārbaudi, tādējādi radot pamatu pārmaiņu procesiem sabiedrībā.⁷⁸ Visas Fišeres-Lihtes minētās performances formas, kas ietver pašsakropļošanu, jau sen pirms performances mākslas ziedu laikiem sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados ir izspēlētas čekas pagrabos, sasniedzot neiedomājamu izsmalcinātības pakāpi un, atbilstoši Fišeres-Lihtes pieņēmumam, saistot spīdzinātājus un spīdzināmos vienotā rituālā telpā, kam raksturīgi savi spēles noteikumi, ko diktē ķermeņa un prāta klātesamība un robežas, un vienlaikus neizbēgami ietekmējot ne tikai laikabiedru, bet daudzu sekojošo paaudžu pasaules skatījumu. Nāve kļuva arī par oficiālu publicitātes formu, nostājoties goda vietā kā mirušo līderu piemiņas kults, kas liek pamatus poststaļinistiskajai gerontokrātijai Padomju Savienībā.⁷⁹ Pēckara periodā ar mirušo slavinājumu saistīti performances elementi saskatāmi arī Otrā pasaules kara kritušo memoriālu grandiozajos apmēros un absurda pionieru kaklauta simboliskajā sasaistīšanā ar mūžīgo uguni uz Nezināmā kareivja kapa. Nāves un vecīguma slavinājums kā politiskās performances forma staļinisma un poststaļinisma ērā iezīmē arī izmaiņas laika uztverē: *noklusētā* ikdienas saskarsme pieļauj tikai tagadni: gan pagātne, gan nākotne ir draudu pilna un neskaidra. Reālu pagātnes atmiņu un nākotnes projektu vietā stājas atceres kults kopā ar *gaišās rītdienas* slavinājumu. Performance publiskajā telpā, gan jēdziena plašākajā, gan šaurākajā nozīmē, ar tagadni nenodarbojas; tagadne tiek ignorēta kā *neveiksmīgs* pārejas mirklis starp zaudēto varonīgo pagātņi un nākotnes paradīzi.

⁷⁸ Kā ķermeņa destrukcijas piemērus Fišere-Lihte min Marinas Abramovičas (*Abramovic*) slaveno *Lips of Thomas* (1975), kura laikā māksliniece sakropļo pati savu ķermeni, Džozefa Boisa (*Boys*) publisko akciju *Kukei, akopee – Nein!*, *Braunkreuz*, *Fettecken*, *Modellfettecken* (1964), kurā Boiss lej sev uz galvas, iespējams, sālsskābi no milzīga vara trauka, līdz kāds no skatītājiem iesit Boisam tā, ka viņam pa degunu sāk tecēt asinis, amerikāņu performances mākslinieka Krisa Bērdena (*Burden*) performances *Through the Night Softly* (1973), kurā Bērdens staigā pa saplēstiem stikliem, vai *Trans-Fixed* (1974), kurā viņš pienaglo sevi pie mašīnas jumta; Mišela Žurniaka (*Journiac*) *Rituel pour un mort* (1976), kurā viņš dedzina sevi ar cigareti, vai Džīnas Peinas (*Pane*) performances, kurās Peina staigā pa žilešu asmeņiem, nokaitētu metālu, šķaida stikla objektus ar savu ķermeni vai dzer pienu, kamēr tas sajaucas ar viņas asinīm. Skatīt: Fischer-Lichte, Erika. *The Transformative Power of Performance*. London, New York: Routledge, 2008.

⁷⁹ Девис, Сара. *Мнение народа в сталинской России: Террор, пропаганда и инакомыслие, 1934–1941*. С. 145.

Secinājums: līdz ar Padomju valsts sabrukumu Krievija patiesi jūtas *iestrēgusi neveiksmīgumā*, bet gluži citādā nozīmē, nekā to uz Krieviju attiecina Miera Fonda pētnieki, Rietumu analītiķi un tīmekļa publika. Lēnā staļinisma agonija vairāk nekā trīsdesmit gadu garumā ar katru mirkli vairāk attālināja no romantizētās pagātnes un atņēma ticību idealizētajai nākotnei. Masu demonstrācijas kļuva mazāk izteiksmīgas, lozungi – pieklusinātāki. Līdz ar Borisa Jeļcina prezidentūras pirmajiem gadiem 1991. gadā aizsākās jau minētais smago pārmaiņu laiks.

Postpadomju postapokalipse. Krievija mītiskā varoņa gaidās.

Sociologs Ļevs Gudkovs (*Gudkov*) raksturo postpadomju cilvēka apziņas stāvokli laikposmā kopš Padomju Savienības sabrukuma kā bailes – *Angst*, izmantojot Sērena Kirkegora (*Kierkegaard*) jēdziena skaidrojumu.⁸⁰ Bailes, uzskata Gudkovs, veido mūsdienu Krievijas sabiedrības negatīvo identitāti, apvienojot indivīdus *insaideru* grupā, ko vieno kopēja traģiska pagātne un vēlme norobežoties no draudošās ār pasaules.⁸¹ Šveiciešu kulturologs Ulrihs Šmīds (*Schmid*) atgādina: 22. PSKP kongresā 1961. gadā Ņikita Hruščovs apsoliņa padomju sabiedrības ieiešanu komunismā 1980. gadā. Tās bija skaidras nākotnes izredzes, noteikts mērķis, apsolutā paradīze. Kopš 1980. gada Padomju Savienības un vēlāk postkomunistiskās sabiedrības pilsonis dzīvo *postapokalipses* situācijā.⁸² Nākotnes šajā situācijā nav, tikai zaudētā pagātne. Krievu sociologa Borisa Dubina (*Dubin*) sadarbībā ar Levadas sociālo pētījumu centru un Starpdisciplināro sociālo zinātņu pētījumu centru *Intercentr* veiktās aptaujas dati liecina: 2009. gadā 55% respondentu sagaida, ka nākotnē situācija tikai pasliktināsies. Pēc 2007. gada datiem, 48% respondentu nevar iztēloties savu nākotni ar tālāku perspektīvu kā divi gadi. Pētījuma autors secina:

Mūsdienu Krievija visdrīzāk dēvējama par valsti bez nākotnes – tai trūkst perspektīvas, ko valdošā elite kaut mazākajā mērā varētu iezīmēt un kas būtu lielajam iedzīvotāju vairumam pieņemama. Pēc 20. gadsimta lielo utopiju un ar tām saistītās mesiāniskās eksaltācijas sairuma valsts iedzīvotāju pamatmasa un arī vairums progresīvo grupējumu ir iestiguši apstākļos, ko raksturo sliekšme uz pašaisargāšanos, sociālo iekonservēšanos, simbolisko kompensāciju – vēlme meklēt *ienaidniekus, kopējo ceļu*, nostalgija pēc iedomāta *stingrā* varas kursa pagātnē utt. Tikmēr nerisinātas paliek Krievijas

⁸⁰ Kierkegaard, Soren. *The Concept of Dread*. Princeton: Princeton University Press, 1957 [1944]. Pieejams: <https://ia601501.us.archive.org/10/items/TheConceptOfDread/TheConceptOfDread.pdf> (skatīts 14.05.2014.).

⁸¹ Гудков, Лев. *Негативная идентичность. Статьи 1997–2002 годов*. Авторский сборник. Москва: Новое литературное обозрение, 2004. г. С. 81, 272.

⁸² Schmid, Ulrich. Postapokalypse, Intermedialität und soziales Misstrauen in der russischen Popkultur. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S.2–6.

sociokulturālās vides attīstības problēmas – nepieciešamība pēc sistemātiskām inovācijām, sasniegumu novērtējuma, kvalitātes reprodukcijas.⁸³

2007. gadā Levadas centra veiktā aptaujā 72% respondentu ir atbildējuši, ka nespēj ietekmēt valstiski svarīgu lēmumu pieņemšanu, 80% – ka viņiem nav iespējas ietekmēt politiskos vai ekonomiskos procesus valstī. 2006. gadā veiktā aptaujā tikai 26% respondentu atbildējuši apstiprinoši uz jautājumu, vai viņi var uzticēties saviem līdzpilsoņiem. 70% norādījuši, ka kontaktēšanās ar nepazīstamiem cilvēkiem uz ielas var būt bīstama.⁸⁴ Secinājums: Krievijas iedzīvotājs dzīvo tagadnē ar nostalgiju par pagātņi, no nākotnes baidās, nejūtas droši ne kā savas valsts pilsonis, ne sabiedrības loceklis. Tajā pašā laikā tieši šī apdraudētības sajūta rosina bailes no pārmaiņām un neuzticēšanos pārmaiņu iekļautajam riska faktoram. Šādā situācijā vienīgo drošības garantiju sniedz Vladimira Putina 1999. gada politiskā programma:

Krievijas vēsturiskā pieredze apliecina faktu, ka tāda valsts kā Krievija var pastāvēt un attīstīties tās esošajās robežās tikai tad, ja tā sevi izveido par varenu valsti.⁸⁵

Kā priekšnoteikumus šāda mērķa realizācijai Putins min tradicionālo vērtību saglabāšanu un attīstību: tās ietver patriotismu, vēsturisko apziņu, nacionālo drošību, stipru un centralizētu varu, patriarhālās vērtības, kolektīvo atbildību un valstiskuma apziņu. Putins norāda:

Tuvākajā laikā Krievija nekļūs, un diez vai jebkad kļūs par otro izdevumu, teiksim, ASV vai Anglijai, kur liberālajām vērtībām ir dziļas vēsturiskās tradīcijas. Mums valstij, tās institūcijām un struktūrām vienmēr ir bijusi izcili nozīmīga loma tautas dzīvē. Stipra valsts krieviem nav anomālija, kaut kas tāds, pret ko būtu jācīnās, bet, gluži otrādi, kārtības avots un garantija, jebkuru pārmaiņu avots un galvenais virzītājspēks. [...] Ļaudis satrauc valsts novājināšanās. Sabiedrība vēlas atjaunot valsti virzītāja un regulētāja spēka lomā tādā mērā, kādā tas nepieciešams, izrietot no tradīcijām un pašreizējā valsts statusa.⁸⁶

Jau pirmajā Vladimira Putina prezidentūras posmā, viņam nākot pie varas 2000. gadā, sabiedrība apsveica jaunā valsts vadītāja politisko kursu, kas līdz ar Krievijas politiku otrajā Čečenijas karā un politisko partiju sistēmas reorganizāciju iezīmēja kursu uz valsts varas

⁸³ Дубин, Борис. Координата будущего в общественном мнении. *Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии*. 2 (104). Москва: Левада-Центр, 2010. С. 7–12.

⁸⁴ Гудков, Лев, Дубин, Борис, Зоркая, Наталья. *Постсоветский человек и гражданское общество*. Москва: Московская школа политических исследований, 2008. С.18.

⁸⁵ Путин, Владимир. *Россия на рубеже тысячелетий*. Независимая газета, 30.12.1999. Pieejams: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html (skatīts 15.05.2014.).

⁸⁶ Путин, Владимир. *Россия на рубеже тысячелетий*. Независимая газета, 30.12.1999. Pieejams: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html (skatīts 07.06.2014.).

centralizāciju.⁸⁷ Laikposmu līdz Dmitrija Medvedeva prezidentūrai laikā no 2008.–2012. gadam galvenokārt raksturo stratēģiska rakstura pārmaiņas valsts varas centralizācijas diskursā. Dmitrija Medvedeva prezidentūra iezīmējas ar noskaņojuma izmaiņām sabiedrības apziņā, kas atspoguļojas Levadas centra pētījumos – gaidītais brīnums nav noticis, ir pierādījies, ka centralizēta valsts vara viena pati nespēj restaurēt mītu par Ivana Bargā, Pētera I un Josifa *Briesmīgā* Krieviju. 2011. gada 4. decembrī Krievijas Federācijas Valsts Domes vēlēšanās Vladimira Putina dibinātā un pārstāvētā valdošā partija *Vienotā Krievija (Jedinaja Rossija)* piedzīvo balsu kritumu no 64,1% 2007. gadā uz 49,3%.⁸⁸ Vienlaikus politiskā opozīcija, balstoties uz oficiālām un neoficiālām liecībām, secina, ka vēlēšanu gaitā pieļauti nopietni likumdošanas normu pārkāpumi par labu *Vienotās Krievijas* vēlēšanu rezultātiem. Informāciju par pārkāpumiem opozīcija publisko vēlēšanu dienā sociālo mediju vietnē *YouTube* un sociālajos portālos.⁸⁹ Sekojot informācijai par vēlēšanu rezultātu viltojumiem, jau nākamajā dienā, 5. decembrī Čistoprudņije laukumā Maskavā tiek organizēts pirmais protesta mītiņš. Seko virkne plašu protesta akciju, kas turpinās līdz 2012. gada prezidenta vēlēšanām. Tā saucamā *Krievu ziema*⁹⁰ ir periods, kad paaugstināta politiskā aktivitāte un spilgti politiskās performances paraugi raksturo gan pozīcijas, gan opozīcijas politisko praksi, vienlaikus risinoties gan reālajā, gan virtuālajā telpā.^{91, 92} 2011. gada 10. decembrī Bolotnajas laukumā Maskavā notiek jau nozīmīga apjoma protesta mītiņš *Par godīgām vēlēšanām*, kas pulcē starp 20 000 (pēc Maskavas Galvenās iekšlietu pārvaldes sniegtajām ziņām) un 50 000 (pēc organizatoru norādītās informācijas) dalībnieku. Nākamais mītiņš Saharova laukumā 24. decembrī pulcina starp 30 000 un 100 000 dalībnieku (attiecīgi pēc Galvenās iekšlietu pārvaldes un mītiņa organizatoru norādītās informācijas). Vienlaikus aizsākas plašas protesta akcijas sociālo tīklu vietnēs.⁹³ Iekšpolitiskā situācija valstī kļūst jūtami nestabila, sabiedrības noskaņojums – vērsts pret valdošo eliti, kas tiek vainota gan ekonomiskās situācijas destabilizācijā, gan korupcijas un birokrātijas radītajās sociālo un politisko procesu negācijās.

⁸⁷ Robinson, Neil. State, Regime and Russian Political Development. Limerick Papers in Politics and Public Administration No. 3, 2008. Limerick: Department of Politics and Public Administration, University of Limerick. Pieejams: www.ul.ie/ppa/Politics/ (skatīts 17.02.2014.).

⁸⁸ Pieejams: <http://www.parties-and-elections.eu/russia.html>. (skatīts 17.02.2014.).

⁸⁹ Herszenhorn, David M., Schwirtz, Michael. Voters Watch Polls in Russia, and Fraud is What They See. *The New York Times*, December 5, 2011.

Pieejams: <http://www.nytimes.com/2011/12/06/world/europe/russian-parliamentary-elections-criticized-by-west.html> (skatīts 15.05.2014.).

⁹⁰ Dēvēta arī par *Sniega revolūciju*, skatīt: Дженсен, Дональд. «Снежная революция» в России: хотят ли россияне перемен? Izdevuma *Amerikas Balss* tiešsaistes versija krievu val., 12.04.2013. Pieejams: <http://blogs.voanews.com/russian/donald-jensen-washington-diary/> (skatīts 10.06.2014.).

⁹¹ Schmidt, Henrike. The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere. *Euxeinos: Newsletter of the Center for Governance and Culture in Europe. Special Issue: Internet and Politics in Russia*, No. 4. University of St.Gallen, 2012. Pp.5–24.

⁹² Spassov, Orlin. Introduction. *Euxeinos: Newsletter of the Center for Governance and Culture in Europe. Special Issue: Internet and Politics in Russia*, No. 4. University of St.Gallen, 2012. Pp.3–4.

⁹³ Schmidt, Henrike. The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere, 2012. Pp. 6.

Šajos haosa draudos, kad mīts par zaudēto totalitāro viena valdnieka režīmu kļūst īpaši aktuāls, jo pat opozīcijas līderi norāda, ka nepieciešama tēvišķīga, stingra roka, kas ieviestu valstī kārtību⁹⁴, mīts piedzīvo radikālas izmaiņas mitoloģiskā varoņa personā – par Valsts prezidentu atkārtoti kļūst Vladimirs Putins. Ulrihs Šmids 2013. gadā raksta:

Putina popularitāte Krievijas sabiedrībā pēc 2012. gada prezidenta vēlēšanām ir strauji augusi. [...] 65% aptaujāto uzskata, ka pozitīvie aspekti, ko Krievijai sniedz Putina prezidentūra, ir dominējoši. Tradīcija interpretēt pasauli maniheistiskā garā krievu [populārajā] kultūrā ļauj Putinu uzlūkot kā varoni, kurš novērsīs draudus no ārpuses un saturēs kopā Krievijas sabiedrību. Arī ārējais izskats tur spēlē būtisku lomu: Putina nopietnā seja un tēraudcietais torss pieder pie Krievijas valsts varas simboliem.⁹⁵ [...] Tā ir pasaules uztvere, kura veidojas no bailēm (*Angst*), veicina politisku pasivitāti un visas cerības liek uz stipru vadoni.^{96, 97}

⁹⁴ Alekseja Navaļņija mājas lapa <http://navalny.ru>, blogs <http://navalny.livejournal.com> un *Twitter* konts <https://twitter.com/#!/navalny> (skatīti 13.01.2012.).

⁹⁵ Sartorti, Rosalinde. *Politiker in der russischen Ikonographie. Die mediale Inszenierung Vladimir Putins*. In: Pietrow-Ennker, Bianka (Hg.). *Kultur in der Geschichte Russlands: Räume, Medien, Identitäten, Lebenswelten*. In: Schmid, Ulrich. Postapokalypse, Intermedialität und soziales Misstrauen in der russischen Popkultur. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6.

⁹⁶ Būtiski atzīmēt, ka oriģināltekstā izmantots apzīmējums *der Führer*, radot neizbēgamas asociācijas ar nacionālsociālistu vadoni Ādolfu Hitleru.

⁹⁷ Schmid, Ulrich. Postapokalypse, Intermedialität und soziales Misstrauen in der russischen Popkultur. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6.

2. POLITISKĀ PERFORMANCE UN PERFORMANCE POLITIKĀ MŪSDIENU KRIEVIJĀ

2.1. Valdošās elites performatīvās stratēģijas

Krievijas performance publiskajā telpā – ieskats mediju vidē II

2014.gada 7. maijs. Vladimirs Putins šodien svin sava otrā prezidentūras termiņa otro gadadienu. Ziņu aģentūra Ria Novosti stāsta, cik lieliski, ka gada laikā to Krievijas pilsoņu skaits, kas uzskata Vladimiru Putinu par gudru un kompetentu politiķi, pieaudzis divtik. Par to jāpateicas, turpina Ria Novosti, Soču olimpiskajām spēlēm un Krimas aneksijai. Pēc 2014. gada 19.–20. aprīlī veiktās aptaujas datiem, Putinu par gudru un kompetentu uzskata 21% aptaujāto Krievijas pilsoņu, vairāk nekā 40% aptaujāto ciena Putinu par lēmumu pievienot Krimu Krievijai, 27% aptaujāto ciena Putina tālredzīgās politiskās stratēģijas.⁹⁸ Krievijas biznesa informācijas pārskata portāls Rb.ru publicē savu ieskatu sociālo tīklu lietotāju viedokļos par Putina politiku un aktualitātēm Krievijā: Izvestije žurnālists Maksims Konoņenko (Kononenko) savā Facebook lapā apspriež sociālo tīklu komentētāju izteikumus „cilvēce ir nolēmusi gāzt Putinu” un „Putins ir neadekvāts un dzīvo pats savā pasaulē”. Pēc Konoņenko domām, cilvēce, kas rada tādus izteikumus, pati ir neadekvāta. Bez tam, turpina Konoņenko „reālais spēku sadalījums drīzāk izskatās pēc adekvāta Putina iepretim neadekvātai pārējai pasaulei.”⁹⁹ Dienas varonis medijos – viens no likvidētā naftas koncerna Jukos akcionāriem, 2003. gadā – pēc neoficiālas informācijas – par finansiālu atbalstu Kremļa politikajai opozīcijai tiesātais Mihails Hodorkovskis (Hodorkovskii). Portāls Delfi.lv pārpublicē interviju no laikraksta Lietuvos Rytas, kurā Hodorkovskis prognozē Putina uzbrukumu Baltijai.¹⁰⁰ Ria.ru mierina savu auditoriju – Hodorkovskis intervijā esot teicis, ka ekonomiskās sankcijas pret Krieviju nebūšot izjūtas vēl vismaz gadus piecus.¹⁰¹ Cits Krievijas ziņu portāls Vedomosti.ru satraucas – Krievijas pilsoņu sajūsmu par Krimas aneksiju nomaina bažas par kara iespējamību.¹⁰² Stop The War Coalition pauž sašutumu par neonacisma atdzimšanu Ukrainā, vairo konfliktā Rietumvalstīs un apgalvo – karš būs.¹⁰³ Arī Krievijas ārlietu ministrs Sergejs Lavrovs, kā raksta ziņu aģentūra

⁹⁸ Двое выросло число россиян, считающих Путина компетентным политиком. Ziņu aģentūra Ria Novosti, 07.05.2014. Pieejams: <http://ria.ru/politics/20140507/1006842458.html> (skatīts 07.05.2014.).

⁹⁹ "Человечество решило валить Путина!" – что еще говорят о политиках в соцсетях. Krievijas biznesa informācijas portāls Russian Business, 0705.2014. Pieejams: <http://www.rb.ru/article/chelovechestvo-reshilo-valit-putina-chto-eshhe-govoryat-politikah-v-sotssetyah/7326767.html> (skatīts 07.05.2014.).

¹⁰⁰ Hodorkovskis: Ja Putinam nebūs pretestības, nākamais mērķis var būt Baltijas valstis. Ziņu portāls Delfi.lv, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/baltics/hodorkovskis-ja-putinam-nebus-pretestibas-nakamais-merkis-var-but-baltijas-valstis.d?id=44461754> (skatīts 07.05.2014.).

¹⁰¹ Ходорковский: санкции Запада против РФ не будут эффективны еще 5 лет. Ziņu aģentūra Ria Novosti, 07.05.2014. Pieejams: <http://ria.ru/world/20140429/1005936025.html> (skatīts 07.05.2014.).

¹⁰² Железнова, Мария, Чуракова, Ольга. У россиян растет ожидание войны. Ziņu portāls Vedomosti.ru, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.vedomosti.ru/politics/news/26156161/mozhet-zavtra-vojna> (skatīts 07.05.2014.).

¹⁰³ Parry, Robert. How the media sees no Nazis in Ukraine even as they burn dozens to death. Stop the War Coalition News, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.stopwar.org.uk/news/how-the-media-sees-no-nazis-in-ukraine-even-as-they-burn-dozens-to-death#.U5RfPXZ9I20> (skatīts 07.05.2014.).

Newsru.com, *svinīgajā Uzvaras dienai veltītajā ziedu nolikšanas ceremonijā Maskavā savā runā vēsta: ukraiņu fašistiem vajag atriebties, karš būs.*¹⁰⁴

Mīts par Svēto Juri – Krievijas propagandas ierocis

Performancei politikā, ar to saprotot valsts tēla valdošās elites reprezentāciju gan ārpolitikā, gan iekšpolitikā, vienmēr ir noteikts mērķis – pārliecināt performances mērķauditoriju, tas ir, gan starptautisko sabiedrību, gan valsts pilsoņus, ka reprezentējamais politiskās iekārtas modelis ir vienīgais pareizais un ka tieši šāds modelis spēj vislabāk nodrošināt gan valsts pilsoņu intereses, gan starptautisko mieru un kārtību. Proti, performancei politikā, neatkarīgi no valsts pārvaldes modeļa, ir raksturīga propagandas funkcija. Lai propaganda sasniegtu savu mērķauditoriju, tai (1) jāklūst mērķauditorijai nepieciešamai; (2) jāiekļauj ikvienam atpazīstami elementi; (3) jāuzrunā katrs indivīds atsevišķi, vienlaikus atgādinot par viņa saikni ar kopienu; (4) jābūt totālai, izmantojot visus iespējamus medijus.¹⁰⁵ Kā norādīts iepriekš, novājinātā Krievija un tās ilūzijas zaudējušī pilsoņu kopiena mierinājumu meklē mītos, kas ļauj ticēt, ka vēstures gaita ir cikliska un ka kādu dienu *atkal viss būs kārtībā*.¹⁰⁶ Politiskie mīti, kas sakņojas tautas vai nācijas vēsturiskajos naratīvos, nosacīti dalāmi divās grupās: (1) t.s. *lielo* vēsturisko naratīvu radītie mīti, kas skar visus kādas tautas vai nācijas piederīgos, bieži vien pārnesot savu ietekmi arī uz ārpolitiskajiem procesiem un attiecībām ar citu tautu vai valstu piederīgajiem, un kuru ietekme saglabājas vairākās paaudzēs, reizēm pat gadsimtiem ilgi, un (2) mīti, kas tieši skar tikai valdošo eliti vai attiecināmi tikai uz atsevišķu vēsturisku notikumu vai noteiktu laika periodu, bez ietekmes uz tālāko nākotni, un kā tādi arī turpina ietekmēt tikai elitārus vēlāko laiku sabiedrības grupējumus. Tradicionāli varas institūcijas izmanto *lielos* mītus, lai ietekmētu visplašākās tautas masas, savukārt opozīcija – nosacīti šauram intelektuāļu lokam saprotamās un nepieciešamās mitoloģijas ar mērķi radīt opozīcijas *eliti*, kas varētu kļūt par iespējamu alternatīvu valdošo grupējumu nākotnē.

Krievijas *lielais* mīts ir Svētā Jura uzvara pār pūķi. Mītā ir divi pamatelementi: mītiskais varonis, ko reprezentē Svētais Juris, un *ārējais ļaunums* pūķa veidolā. Abas mīta figūras ir saistītas ar pārdabiskiem spēkiem. *Ārējais ienaidnieks*, ko reprezentē pūķis, ir

¹⁰⁴ Лавров: Россия не даст "замести под ковер факты" о трагедии в Одессе – это "чистый фашизм". Ziņu aģentūra Newsru.com, 07.05.2014.

Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07may2014/lavrovodessa.html> (skatīts 07.05.2014.).

¹⁰⁵ Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973.

¹⁰⁶ Ņikonovs, Aleksandrs. *Aiz impērijas fasādes*.

bezveidīga, amorfa masa, kas vienmēr ir saistīta ar vispārcilvēcisko ļaunumu. Krievija uzstājas cīnītāja lomā pret šo globālo *kopējo* ienaidnieku, attaisnojot savus politiskos lēmumus gan iekšējā, gan ārējā telpā ar pretestību *tumsas spēkiem*. Paradoksālā kārtā, lai gan Aukstā kara periods un sekojošie militārie konflikti liek domāt, ka *pūķa* lomā skatāmas Amerikas Savienotās valstis, mīta radīšanai ir izdevīgāka Krievijas uzvara pār nacistisko Vāciju Otrajā pasaules karā, gan tādēļ, ka līdz šim postošākā globālā konflikta sekas joprojām individuāli uzrunā katru Krievijas propagandas adresātu, vienlaikus ļaujot sevi iekļaut globālajā *pēckara paaudzes* kopienā, gan tādēļ, ka mīts par uzvaru Otrajā pasaules kara sabalsojas ar mītu par zaudēto staļinisma *paradīzi* ar *Tautu Tēvu* Svētā Jura lomā.

2. attēls. *Pionieris*. Porcelāna figūriņas darināšanai izmantots Sv. Jura arhetips.

PSRS, 20. gs. 50. gadi.¹⁰⁷

Mīts par nacisma sagrāvi Otrajā pasaules karā pēc pakāpeniska aktualitātes zuduma līdz ar Padomju Savienības sabrukumu ar jaunu spēku tika atjaunots Krievijā Vladimira Putina prezidentūras laikā un īpašu nozīmi ieguva pēc 2012. gada prezidenta vēlēšanām, atkārtoti pie varas nākot Vladimiram Putinam. Tihons Džadko (*Dzyadko*), neatkarīgā Krievijas televīzijas kanāla *DozhdTV* redaktora vietas izpildītājs, interneta žurnālā *New Republic* raksta: tas aizsākās 2012. gada Uzvaras dienas svinībās, divas dienas pēc Putina atgriešanās prezidenta krēslā, kad savā uzrunā svētku parādē Putins atgādināja par to, ka tieši Krievijai jāpateicas par pasaules atbrīvošanu no nacisma rēga un ka Krievijas morāls pienākums ir rūpēties par globālo drošību arī turpmāk. Džadko turpina – atsaukšanās uz *svēto* uzvaru pār nacismu ļauj Krievijai jebkuru, gan ārpolitiski, gan iekšpolitiski diskutablu lēmumu apzīmogot ar Georga lenti. Krievijas pretiniekiem nākas pieņemt pūķa lomu.¹⁰⁸ Vēl plašākā apjomā Uzvaras dienas svinības līdz ar nebijuša apjoma svētku parādēm visās

¹⁰⁷ *Pionieris*. Sociālās platformas *Facebook* domubiedru grupa *Введение в семиотику визуальной культуры*. Augšupielādēts: 03.04.2014. Pieejams: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=715753265114812&set=pcb.544630985657535&type=1&theater> (skatīts 04.04.2014.).

¹⁰⁸ Dzyadko, Tikhon. Putin Is Using WWII for Propaganda Because It's the Best Memory That Russia Has. Interneta žurnāls *New Republic*, 22.04.2014. Pieejams: <http://www.newrepublic.com/article/117479/russia-world-war-ii-victory-putins-obsession> (skatīts 08.06.2014.).

Krievijas lielākajās pilsētās izvēršas 2014. gada 9. maijā, Ukrainas konflikta laikā Krievijai demonstrējot savu militāro varenību. Svētku uzrunā Vladimirs Putins Uzvaras dienu nosauc par krievu tautas „triumfa simbolu”, sevi nosaucot par „pasaules svētās miera uguns” sargātāju.¹⁰⁹ Tādējādi Putins sevi iecēļ cīņas galvenā mītiskā varoņa – Svētā Jura lomā, pašpasludinot sevi par nākamo Krievijas un, stājoties cīņā pret globālo *ļauņumu*, arī pasaules *lielo valdnieku*.

3. attēls. 2014. gada 9. maija parāde Sanktpēterburgā¹¹⁰

¹⁰⁹ Maskavā notikusi vērienīga 9. maija militārā parāde. Ziņu portāls *Delfi*, 09.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/foto-maskava-notikusi-verieniga-9-maija-militara-parade.d?id=44470136> (skatīts 08.06.2014.).

¹¹⁰ Петербург в День Победы стал лидером российского внутреннего туризма. Ziņu portāls *RuNews24*. Pieejams: <http://runews24.ru/tourism/12052014-peterburg-i-praga.html> (skatīts 08.06.2014.).

Mītiskā varoņa Vladimira Putina un viņa galma publiskā reprezentācija

Mītiskā valdnieka figūru un viņa galmu Krievijā raksturo stabils *rekvizitārijs* – ārējās reprezentācijas jeb publiskās peformances forma, kas ir nemainīga gadsimtu gaitā, pieskaņojoties tikai sava laikmeta aktuālajai situācijai. Pirmais elements, kas veido *mītiskā valdnieka* performanci, ir viņa reprezentācijas formas *atsšķirīgums* salīdzinājumā ar *vienkāršo tautu*: to rada, piemēram, sveša valoda, pārspīlēti grezns ietērps, kas ataino valdnieka milzīgo bagātību, grandiozas, slēgtas rezidences, pārdabisku spēju personifikācija – parastiem cilvēkiem neraksturīgs spēks, intelekts, spēju daudzpusība vai nežēlība.¹¹¹ Vladimirs Putins, kā jau minēts, savu *pārdabisko spēju* reprezentācijai saista savu figūru ar Svētā Jura tēlu kā cīnītāju pret globālajiem *ļauņuma spēkiem*:

Daudzas eiroatlantiskās valstis ir attālinājušās no savām saknēm, tajā skaitā no kristīgajām vērtībām, [...] sekojot politiskajām stratēģijām, kas novieto vienā līmenī daudzbērnu ģimenes un viendzimuma partnerattiecības, ticību Dievam un paļaušanos Sātanam. Tas ir ceļš, kas ved uz degradāciju.¹¹²

Cits valdnieka performances elements ir saistīts ar valdnieka *iešanu tautā*. Krievijas *mītiskie* valdnieki: gan Pēteris I, gan Ļeņins, gan Staļins sava publiskā tēla kaldināšanai izmantoja mītu par valdnieka tuvošanos vienkāršajai tautai. Valdnieks tādējādi tiek apveltīts ne tikai ar dievišķā pārākuma, bet arī ar *visuredzošās acs* funkciju. Līdzīgi kā seno ēģiptiešu ikonogrāfijā, valdnieks, atrodoties vienā telpā ar tautu, pārrauga visas norises no augšas. Tieši dievišķā pārākuma un visuredzošās acs funkcijas leģitimē valdnieka pretenzijas uz dievišķā soģa funkciju. Putins labprāt uzņemas vispasaules mesijas lomu, kādu viņam piešķir *valdnieka-tēva* gaidītāji. Interneta blogeris Aleksandrs Prohanovs (*Prohanov*):

Putinu neieredz Amerika. Viņu nolād liberālie Rietumi. Viņu ienīst Krievijas liberāļi. Viņam izraksta nāves spriedumus Kaukāza separātisti. Par viņu lūdzas klosteros. Viņu slavē krievu patrioti. Par viņu balso nabadzīgie zemnieki izpostītos ciematos. [...] Putina mesiānisms izpaužas tajā, ka viņš sagrauj metafizisko mašīnu, kas iznīcina krievu civilizāciju. Viņš karo ar Bolotnajas laukumu. Viņš savalda militāro agresiju, kas ir sagrāvusi Irāku un Lībiju, kas posta Sīriju un tuvina Krievijas robežām pasaules karu. Viņš atjauno krievu liberāļu novājinātos ieročus, atjauno rūpnīcas un zinātnes iestādes. Viņš ir publiskojis „Eirāzijas projektu” – nākamās Eirāzijas impērijas projektu.¹¹³

¹¹¹ Piemēram, Ivans Bargais savu pievārdu guvis, pateicoties savai ārkārtējai nežēlībai, Pēterim I piemītis milzu fiziskais spēks, Ļeņinam esot pieticis ar pāris stundām miega, mīts par Staļinu asociējas ar staļiniskā terora šausmām. Šos un citus piemērus skatīt: Ņikonovs, Aleksandrs. *Aiz impērijas fasādes*.

¹¹² V.Putina runa ANO tikšanās ietvaros 2013.gada decembrī. Citāts pieejams: <http://www.washingtontimes.com/news/2014/jan/28/whos-godless-now-russia-says-its-us/?page=all> (skatīts 09.05.2014.).

¹¹³ *Мессиянство Путина*. Interneta blogeris Aleksandra Prohanova blogs, 10.10.2012. Pieejams: <http://maxpark.com/user/alexandrprohanov/content/1601443> (skatīts 08.06.2014.).

Vienlaikus Putins pārstāv tradicionālās, nemainīgās, stabilās vērtības, atsaucoties uz mītu par ciklisko vēstures ritējumu un iespēju atjaunot zudušās pagātnes vērtības. Putins ir tradicionālo morāles principu aizstāvis, vīrišķības un drosmes simbols, cīnītājs par stipru ģimeni un labklājību, patriotisma paraugs, Putins protestē pret izvīrtību, rasu un tautību sajaukšanos un Rietumu liberālās demokrātijas vērtību degradāciju:

Viņš valkā masku kā aizsargbruņas, kuras met uzreiz vairākas ēnas, un dažas no tām šķiet īstākas nekā viņš pats. Viņš ir pleibojs. Viņš ir slēgtu pasaules klubu biedrs. Viņš ir dzērve un Usūrijas tīģeris. Viņš ir staļinists. Viņš ir Stolipina pielūdzejis. Viņš ir slepens rusofils. Viņš ir pašā notikumū virpuļi. Viņš ir tas, kurš lido iznīcinātājā virs sagrautās Groznijas.¹¹⁴

Nemainīgu, stabilu pasaules kārtību garantē arī *valdnieka galma* tēls. Nekas nav mainījies kopš Ivana Bargā laikiem – mūsdienu Krievijas galmu veido gan modernie *bajāri*, ko reprezentē finanšu oligarhi, kas atkarībā no padevības valdniekam tiek vai nu sodīti vai žēloti, gan *krievu skaistules* un *Pētera I mori* – izklaides industrija, gan valdnieka personiskais āksts Dmitrija Medvedeva personā. Vladimira Putina publiskajā šovā Dmitrijs Medvedevs nebūt nespēlē nopietnas opozīcijas lomu. Tas grautu Putina publisko tēlu – neaizmirsīsim, viņš tiecas sevi reprezentēt kā globāla, pat kosmiska mēroga *cīnītāju pret vispārējo ļaunumu*, un spēlei šādā līmenī nepiestāv niekošanās ar pašmāju opozīciju. Tāpēc Putins un Medvedevs ir draugi. Kā Dons Kihots un Sančo Pansa. Atbilstoši Džona Kempbela (*Campbell*), Gordena Flečera (*Fletcher*) un Anitas Grīnhilas (*Greenhill*) piedāvātajam publisko tēlu iedalījumam jaunajos medijos, Vladimirs Putins reprezentē *Lielo Vīru* – varoni, kas nodrošina kopienas kārtības un stabilitātes uzturēšanu vai atjaunošanu pēc haosa situācijas, risinot konflikta situācijas ar personiskās iniciatīvas starpniecību.¹¹⁵ Dmitrijs Medvedevs drīzāk atbilst *Trikstera* figūrai publisko mediju atainojumā, kas, līdzīgi kā Karla Gustava Junga (*Jung*) arhetipālais trikstere, apvieno komiķa un viltnieka iezīmes, bet, atšķirībā no Junga pieejas, Kempbels, Flečers un Grīnhila uzsver Trikstera komiskos aspektus.¹¹⁶ Ne velti tīmeklī gan teksta, gan video versijās pieejamas *častuškas* par Putina un Medvedeva politiskajām attiecībām: tās pieder pie t.s. *atļautā* politiskā humora, kas kalpo kā oficiālās politiskās publicitātes sastāvdaļa:

¹¹⁴ Мессиянство Путина. Interneta blogeris Aleksandra Prohanova blogs, 10.10.2012 Pieejams: <http://maxpark.com/user/alexandrprohanov/content/1601443> (skatīts 08.06.2014.).

¹¹⁵ Campbell, John, Fletcher, Gordon, Greenhil, Anita. *Tribalism, Conflict and Shape-shifting Identities in Online Communities*. In: *Proceedings of the 13th Australasia Conference on Information Systems*, Paper 93. Melbourne: ACIS 2002. Pieejams: <http://aisel.aisnet.org/acis2002/93> (skatīts 09.02.2014.).

¹¹⁶ Turpat.

Даже дети это знают / Pat vissnomaļākā sādžā
В самом дальнем кишлаке: / Visi bērni zina to:
Хоть Медведев сам гуляет, / Lai gan Lāceklis staigā brīvi,
Он у Пу на поводке... / Pū to īsā saitē tur...

Нефтегазорукая / Naftētā un gāzētā
Протоплазма некая: / Protoplazma jokainā:
Нынче правит ПУкая, / Tagad PU'ka rullē to,
Будет править МЕкая. / Rītu varbūt MD'a.

Полно, девки, вам реветь, / Nav ko meitām raudāt, kaukt,
Бросьте-ка нытьё вы: / Visas bēdas metiet nost:
Есть у партии медведь, / Ir tak lācis partijai,
И вполне путевый!¹¹⁷ / Un pie tam vēl mīksts un PŪ-kains.¹¹⁸

4. attēls. Dmitrija Medvedeva publiskā reprezentācija medijos¹¹⁹

Tuvas asociācijas Dmitrija Medvedeva publiskā figūra raisa arī ar karnevālisko milzi Pantagrielu, un pati Putina – Medvedeva mainīšanās ar lomām valsts vadītāja krēslā atgādina karnevālu vai Muļķu svētkus, kad valdnieks uz īsu mirkli atvēl savu troni un regālijas pārgērbtam ākstum. Medvedeva publisko tēlu var asociēt arī ar delartiskās komēdijas dzanni – vistuvākās asociācijas raisot ar lempīgo, panaivo, bet labestīgo Pjero, kamēr cits politiskais

¹¹⁷ *Politiskais humors Krievijā. Pieejams:* <http://polithum.ru/501/> (skatīts 08.06.2014.). Skatīt arī <http://rutube.ru/video/b2e6320a7ac39107ca903b9a94d70af2/> un saistītās adreses.

¹¹⁸ Par *častušku* latviskojumiem pateicos vēsturniekam Ojāram Stepenam.

¹¹⁹ Чижова, Любовь. Ваше время истекло. Radio *Svoboda* tīmekļa lapa, 10.06.2014. Pieejams: <http://www.svoboda.org/content/article/25415692.html> (skatīts 10.06.2014.).

āksts – Vladimirs Žirinovskis (*Zhirinovskii*) ir tuvāks Arlekīna lomas izpildītājam, nezaudējot konotācijas ar Arlekīna tēla izcelsmi no franču viduslaiku mistēriju *Velna*.¹²⁰

5. attēls. Vladimira Žirinovska publiskā reprezentācija medijos¹²¹

Žirinovska performance uz Krievijas politiskās skatuves pirmajā mirklī šķiet tikai liecinām par politiskās etiķetes trūkumu, bet, rūpīgāk pavērojot, Žirinovska figūra iekļaujas citā mītisko personāžu klasifikācijas sistēmā, ko piedāvājis krievu strukturālists Vladimirs Propp (*Propp*) – Žirinovskis atbilst *neīstā, viltus* varoņa tēlam, kas nesekmīgi mēģina ieņemt īstā varoņa vietu pirms *Lielā Vīra* parādīšanās uz skatuves.¹²² Šādā skatījumā Vladimira Žirinovska politiskās aktivitātes līdzinās *gudro brāļu* neveiksmēm tur, kur muļķītis gūst uzvaru.

Savukārt Vladimira Proppa izstrādātā brīnumpasaku naratīva teorija¹²³ ietver virkni aspektu, kas ļauj uzlūkot Vladimira Putina politisko stratēģiju pielietojuma izpausmes kā brīnumpasakas sižetu ar pašu Putinu brīnumpasakas galvenā varoņa lomā. Piemēram, Proppa naratīva teorija paredz, ka brīnumpasaka sākas ar *haosa situāciju*, kurā ir izjaukts dabiskais līdzsvars, radot būtiskus draudus kopienas pastāvēšanai – līdzīgi kā Krievijā pēc Padomju Savienības sabrukuma. Sākotnēji sabiedrība atrodas depresīvā stāvoklī, bez cerības uz pozitīvām pārmaiņām un gaida līderi, kas situāciju varētu stabilizēt. Krīzes situācija mobilizē

¹²⁰ Franču mistēriju izrādēs minēts *Velna* apzīmējums *harlequin, hellequin*, ko pirmoreiz min hronists Orderiks Vitalis (*Vitalis*) 11.gs. Johnson, James J. *Infernal Associations*. In: *Venice Incognito: Masks in the Serene Republic*. University of California Press, 2011. P. 61.

¹²¹ Жириновский назвал Украину частью России, а участников Евромайдана – алкоголиками и провокаторами. Ziņu portāls *Novosti N*. Pieejams: <http://novosti-n.org/ukraine/read/57126.html> (skatīts 10.06.2014.).

¹²² Пропп, Владимир. Исторические корни волшебной сказки. Ленинград, 1986. С.79.–80.

¹²³ Turpat.

sabiedrību, vienojot pat vispretrunīgākos sabiedrības grupējumus vēlmē sekot vadonim. Prasība pēc līdera ļauj izvirzīties jaunām politiskās spēles figūrām, jo līdzšinējie vadītāji acīmredzami nav izrādījušies pietiekami spēcīgi, lai izvestu sabiedrību no krīzes. Tā 1998. gada ekonomiskā krīze ļāva gan rasties jaunām politiskām partijām, piemēram, Jurija Lužkova (*Luzhkov*) *Tēvijai (Otechestvo)* vai Andreja Brežņeva (*Brezhnev*) *Viskrievijas Komunistu Kustībai (Obscherosijskoje Komunisticheskoje Dvizhenije)*, gan izvirzīties Propa minētajiem *viltus varoņiem*, kas ar uzmanību piesaistošām politiskajām aktivitātēm (proti, ar veiksmīgu performances elementu lietojumu savu politisko stratēģiju izklāstā sabiedrībai) spēj izvirzīties politiskās elites rindās, tieši pateicoties krīzes situācijai – pie tādiem iespējams pieskaitīt gan jau minēto Vladimiru Žirinovski, gan, piemēram, Albertu Makašovu (*Makashov*)¹²⁴. Cita krīzes situācijai raksturīga parādība, atsaucoties uz Propu, ir jau minētā vēlme atjaunot *laimīgo pirmskrīzes pagātņi* (svarīgi atzīmēt – brīnumpasaka neveido ekspektācijas attiecībā uz nākotni) un definēt ļaunumu – atrast, kas vainīgs krīzes situācijas izraisīšanā. Sociologs Aleksandrs Duka (*Duka*) citē *tautas balsi* laikrakstā *Zavtra*:

Līdz Jeļcinam mēs bijām paēduši, apauti, un mums bija labākās lidmašīnas pasaulē, bet tagad mēs izmirstam pa pusotram miljonam gadā.¹²⁵

Ļaunums brīnumpasakā tiek personificēts, bet, atšķirībā no varoņa, ļaunuma personifikācija var būt arī nenoteikta (salīdzinājumam, Borisa Jeļcina par parunu tautas mutē kļuvušais izteikums: „Pie visa vainīgs Čubaiss!”^{126, 127}). Savukārt varonis Propa brīnumpasakā vienmēr ir konkrēts. Svarīgi, ka brīnumpasakas varonim kļūt par varoni palīdz nevis viņa spēks, drosme vai prāts, bet gan *maģiskais brīnumlīdzeklis*. Iegūstot šo brīnumlīdzekli, varonis iegūst spēju izturēt pārbaudījumus, kas varonim tiek uzlikti, pirms viņš iesaistās cīņā ar Ļaunumu – politikas sfērā attiecīgi, lai varonis varētu uzveikt krīzes situāciju, viņam jāiegūst vara, proti – jātiek ievēlētam. Kāds brīnumlīdzeklis var palīdzēt uzvarēt priekšvēlēšanu cīņā? Mūsdienu digitālās politikas ērā elektorāts nemēdz lasīt partiju programmas un vēl jo mazāk – tās racionāli analizēt. Sabiedrības izvēli nosaka politiķa tēls, kāds tas atspoguļojas publiskajos medijos, precīzāk – veiksmīga publiskā performance. Maģiskais palīgs, vēl viens Propa naratīva struktūras neizbēgams elements, ir mūsdienu Krievijā tik populārais *imidžmeikers* –

¹²⁴ Padomju armijas atvaļinātais ģenerālis Alberts Makašovs pēc PSRS sairuma iesaistījās Krievijas komunistiskajā partijā, 1993. gada oktobrī, kad Krievijas prezidenta pretinieki rīkoja bruņotu dumpi, komandēja kaujinieku vienības, kas uzbruka Krievijas Ostankino televīzijas ēkai Maskavā, apcietināts, vēlāk atbrīvots, ievēlēts Krievijas Valsts domē. *Par šo piebildi pateicos vēsturniekam O.Stepenam.*

¹²⁵ Дукa, Александр. Политический дискурс оппозиции в современной России. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Т.1, №1. Москва, 1998. С.51 – 53. Pieejams: <http://politstudy.info/?p=241> (skatīts 19.05.2014.).

¹²⁶ Anatolijs Čubaiss – Krievijas Federācijas vicepremjers laikā no 1997. gada 7. marta līdz 1998. gada 23. martam.

¹²⁷ Крылатые фразы Бориса Ельцина. *Коммерсантъ*, № 69 (3645), 24.04.2007. Pieejams: <http://omop.su/453638.html> (skatīts 08.06.2014.).

politika publiskā tēla radītājs. Tikai tad, kad *imidžmeikers* ir sagatavojis varoni pārbaudījumiem – radījis viņa tēlu, varonis var doties savās varoņa gaitās, proti, veidot politisko karjeru jau no uzvarētāja pozīcijām.

Topošais varonis – Vladimirs Putins, līdzīgi brīnumpasakas *Ivanam Ivana dēlam*, sauktam arī par Vaņku-muļķīti, ne ar ko īpašu neizceļas. Maz zināms par Putina izcelsmi un bērnību – oficiālā biogrāfija nosaka, ka viņš dzimis Ļeņingradas strādnieces un flotes militārsta ģimenē¹²⁸, medijos lasāmas arī nostāsti par Putina gruzīnisko izcelsmi¹²⁹, kas dīvainā kārtā arvien lielāku popularitāti gūst līdz ar spekulācijām par Putinu kā Staļina gara pārmantotāju.¹³⁰ Jaunībā – aizraušanās ar cīņas sportu, starptautisko tiesību studijas, iestāšanās Komunistiskajā partijā, iekļaušanās *čekas* struktūrās, nosūtījums uz Vācijas Demokrātisko republiku, ģimene, politiskās darbības aizsākums – nekas nepiemērots, bet arī nekas īpašs, kas liecinātu par Vladimira Putina *izredzētību*. Digitālajā krievvalodīgajā izdevumā *Chastnij Korespondent* neatkarīgais žurnālists Sergejs Mitrofanovs (*Mitrofanov*) raksturo Putina pozīciju Krievijas Federācijas prezidenta krēslā, paradoksālā kārtā apvienojot Putina tēlu pirms *izredzētības*, pēc tās, novērtējot prezidenta brīvās gribas un rīcībspējas potenciālu, un *izraudzīšanās* mirklī vienlaikus, raksturojot Putinu kā sistēmas sastāvdaļu, līdzīgi kā Propa brīnumpasakas varonis nespēj eksistēt atrauti no brīnumpasakas struktūras – tieši struktūra ir tā, kas nosaka varoņa tēlu un rīcību:

Vai tad patiesībā Putins pārvalda Krieviju? Nē, tā ir Ļeņina un Staļina Krievija, kas ir pāraugusi Putinu un valda pār viņu. Tā viņu atrada vēl maziņu kāda *perestroikas* darboņa svītā. Uznesa pašos augstumos. Ilgi un konspiratīvi veidoja. Lielīja. Viegli uzsita pa plecu uzslavējot. Pūta fanfāras. Bet tagad aptekā no visām pusēm – ar GDA normām un kultūras darbinieku kolektīvajām vēstulēm.

Putins nevar būt pārāk demokrātisks – tad viņu necienīs. Ja viņš būs pārāk liberāls – nesapratīs. Ja viņš būs „vienīgais eiropietis” – nepiedos. Tāda ir Krievija no neatminamiem laikiem. Putins var būt tikai Putins – džudists japāņu kimono ar samuraja smaidiņu. Vai arī atvērsies lūka, šo Putinu aizvāks, bet citu, tieši tādu pašu, noliks vietā.¹³¹

Kas notiek mirklī, kad varonis tiek „uznests pašā virsotnē”? Kas mainās, kad varonis iemanto *magisko brīnumlīdzekli*, visbeidzot, kā atšķiras varoņa performance publiskajā –

¹²⁸ Vladimira Putina oficiālā biogrāfija *Krievijas Prezidenta Vladimira Putina oficiālā interneta vietne*.

Pieejams: <http://putin.kremlin.ru/bio> (skatīts 08.06.2014.).

¹²⁹ Weinberg, Kate. Could this woman be Vladimir Putin's real mother? *The Telegraph*, December 5, 2008.

Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/3568891/Could-this-woman-be-Vladimir-Putins-real-mother.html> (skatīts 19.05.2008.).

¹³⁰ Johnson, Boris. Is Vladimir Putin the new Stalin? Not now the USSR has fallen apart. *The Telegraph*, 09.03.2014. Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir-putin/10686699/Is-Vladimir-Putin-the-new-Stalin-Not-now-the-USSR-has-fallen-apart.html> (skatīts 08.06.2014.).

¹³¹ Митрофанов, Сергей. Вторая холодная война проиграна Западом: Чем это грозит? *Частный Кorespondent*, 19.05.2014. Pieejams:

http://www.chaskor.ru/article/vtoraya_holodnaya_vojna_proigrana_zapadom_35857 (skatīts 19.05.2014.).

mediju – telpā pēc tam, kad varonis maģisko brīnumlīdzekli ir iemantojis un ir gatavs konfrontācijai ar pārbaudījumiem vēlēšanu cīņā un turpmākajā politiskajā darbībā? Vienu no iespējamajām atbildēm sniedz Krievijas kultūrvēsturisko procesu pētniece Birgita Mencela (*Menzel*) – Krievijas *maģiskais burvju dzēriens*, viens no iedarbīgākajiem, lai pārvarētu postpadomju depresiju, ir glamūrs.¹³²

Glamūrs kā Krievijas varas publiskās performances augstākā izpausme

Krievijas glamūra sabiedrība – tas ir fenomens, kas sakņojas vēsturiskajās Krievijas sociālās stratifikācijas diferencēs un iezīmē *augstākās sabiedrības* pārākumu. Krievijas elite ir glamūra elite. Glamūrs pirmām kārtām asociējas ar spožumu: dārgu auto, ūdeļādas kažoku, dārgmetāliem, ekskluzīviem *gadžetiem*. Otrā, ne mazāk nozīmīga glamūra konotāciju grupa saistīta ar aizguvumiem no Rietumu pasaules: cariskās Krievijas glamūra sabiedrība jūsmoja par visu francisko, mūsdienu glamūrs ir amerikānisks, patērētāju sabiedrības ārējās atribūtikas imitācijā balstīts. Glamūru ar patērētāju kultūru saista arī tā demokrātiskums – teorētiski glamūrs ir pieejams jebkuram.¹³³ Glamūrs ir tieši saistīts ar maģiju – pēc Oksfordas Angļu valodas vārdnīcas, glamūrs ir koruptīva forma no vārda *gramatika*, kas lietots Skotijā ar nozīmi *lāsts* vai *burvība*, attiecīgi *to cast the glamour over someone* nozīmē – *uzmest kādam glamūru*.¹³⁴ Glamūrs kā sudraba putekļi nobirst pār kādu laimīgo, un svarīgi ir tas, ka *glamourcasting* notiek publiskajā telpā – vēsturiski glamūru veido sabiedriskā doma, mūsdienu Krievijā – PR un mediji. Glamūrs ir performance – visplašākajā, Ričarda Šehnera piedāvātajā nozīmē, kā uzvedības restaurācija.¹³⁵ Glamūrs restaurē tikai uzvedības izpausmes, nevis saturu: Ulrihs Šmids, rakstot par glamūru Krievijas televīzijā, raksturo glamūru kā ilūziju, kas nenoved pie estētiska pārdzīvojuma.¹³⁶ Glamūrs reprezentē to, kā pietrūkst novājinātajai Krievijas sabiedrībai: jauneklīgumu, skaistumu, veselīgumu, dzīvesprieku, seksualitāti.¹³⁷,¹³⁸ Glamūrs ir publisks, tas piesaista uzmanību, glamūram netrūkst

¹³² Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.

¹³³ Rudova, Ludmila. Glamour: Introduction. *Kultura* Nr. 6, 2008. P. 2.

¹³⁴ Schmid, Ulrich. *Glamour as Russian Television Magic*. *Kultura* Nr. 6, 2008. Pp. 9–10.

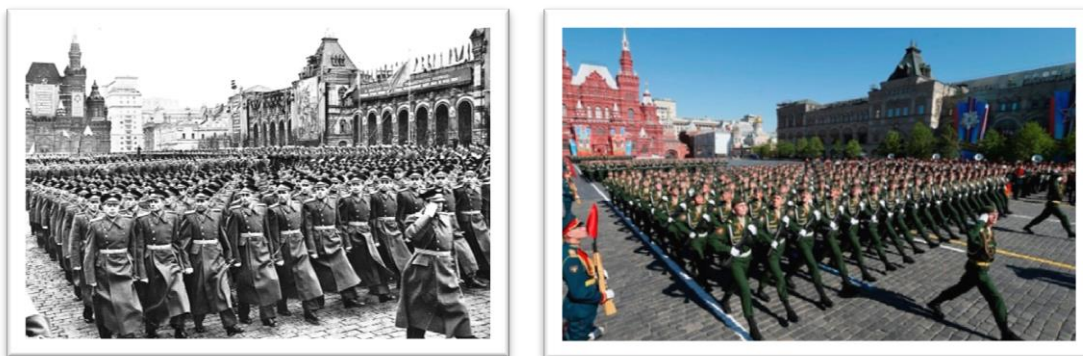
¹³⁵ Schechner, Richard. *Between Theatre and Anthropology*. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2011. Pp. 35–37.

¹³⁶ Schmid, Ulrich. *Glamour as Russian Television Magic*. *Kultura* Nr. 6, 2008. Pp. 9–10.

¹³⁷ Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.

¹³⁸ Pēc mediju statistikas datiem, 2007. gadā 428 raksti Krievijas nacionālajā presē un vairāk nekā 1000 rakstu Krievijas internetā bija veltīti glamūram, kas lika žurnālistiem pasludināt glamūru par „valdošo estētisko modu” un piešķirt tam Gada Vārda titulu. 2006. gadā iznāk Viktora Peļevina (*Pelevin*) *Impērija „V”* (*Imperija V*) un

pašpārliecinātības. Glamūrs sasauca arī ar pagātnes mīta restaurācijas nepieciešamību: tas apvieno Rietumu patērētāju sabiedrības spožumu ar cariskās Krievijas pompozitāti un Padomju Savienības masu svētku demonstratīvo krāšņumu¹³⁹, apzināti izvēloties tieši šo parādību ārējos aspektus: fakts, ka zem ārējā spožuma slēpjas gluži pretēja realitāte, kalpo kā papildus saikne ar carisko vai staļinisko Krieviju, radot sabiedrībā cerību, ka nekas nav mainījies.¹⁴⁰

6.–7. attēls. Parāde Sarkanajā Laukumā. 1945. gada 24. jūnijs (pa kreisi) un 2014. gada 9. maijs (pa labi)¹⁴¹

Glamūra demokrātiskums arī ir pārmantots, tas sasauca ar trīsdesmito gadu Padomju Krievijas saukli – „Ikkatrs var kļūt par varoni!”¹⁴² Vladimirs Putins kā glamūra ikona iemieso „Krievijas pirmo superzvaigzni”¹⁴³, apvienojot Štirlica ārējo veidolu ar Džeimsa Bonda dzīvesveidu, Arnolda Švarcenegera fizisko spēku un Makiavelli ideālā valdnieka valdīšanas stilu.¹⁴⁴, ¹⁴⁵ Putina paškontrolē ir nesatricināma, viņa drosme – neapšaubāma, viņa seja pauž savaldību, intelektu un vīrišķīgu maigumu. Ikonogrāfija atspoguļo Putinu – varoni, Putinu – bērnu, dzīvnieku un darba tautas draugu, Putinu – seksualitātes un maskulīnās enerģijas

Sergeja Minajeva (*Minajev*) *Dyxless*, pēdējā 2012. gadā top arī par kinoversiju; 2007. gadā uz ekrāniem parādās Andreja Končalovska (*Konchalovskij*) filma *Mirdzums (Glianets)* un Annas Melikjanas (*Melikjan*) filma *Nāriņa (Rusalka)* – visi darbi veltīti mūsdienu Krievijas sabiedrībai, kas „dzīvo galējā nabadzībā, bet lasa glancētus ilustrētos žurnālus”. Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.; Mesropova, Olga. Andrei Konchalovskii: Gloss (Glianets, 2007). Film Review. *Kinokultura: New Russian Cinema*, 2008.

Pieejams: <http://www.kinokultura.com/2008/20r-gloss-om.shtml> (skatīts 20.05.2014.).

¹³⁹ Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.

¹⁴¹ Skatīt <http://russian7.ru/2014/05/istoriya-znamenii-pobedy/> un

<http://engforum.pravda.ru/index.php?/topic/252592-victory-parade-on-red-square-2014/> (skatīts 10.06.2014.)

¹⁴² Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. S.7.

¹⁴³ Goscilo, Helena. *Russia's Ultimate Celebrity: VVP as VIP objet d'art*. In: Goscilo, Helena (Ed.) *Putin as Celebrity and Cultural Icon*. London, New York: Routledge, 2013. Pp. 6–36.

¹⁴⁴ Goscilo, Helena. *Putin's Performance of Masculinity: The Action Hero and Macho Sex-Object*. In: Goscilo, Helena (Ed.) *Putin as Celebrity and Cultural Icon*. London, New York: Routledge, 2013. Pp. 180–207.

¹⁴⁵ 2012. gadā *Youtube* parādās videoklips ar nosaukumu *Bet Vova rullē (A Vova rulit)*, kurā Putins, līdzīgi Arnolda Švarcenegera *Terminatoram*, no braucoša motocikla apšauj savus ienaidniekus ar rokas ložmetēju un beigās pavēsta: „I'll be back.” Šobrīd videoklips nav pieejams publiskai apskatei.

simbolu, Putinu – šahistu un teicamu pianistu, Putinu – tīģeru mednieku, melnās jostas īpašnieku džudo un iznīcinātāja pilotu.¹⁴⁶ Putina tēls ir apzināti veidots kā specifiski krievisko un vispārcilvēcisko vērtību koncentrāts. Krievijas prezidents Vladimirs Putins ar *imidžmeikinga* līdzekļiem tiek veidots kā reklāmas tēls, kas aicina iegādāties produktu – Krievijas Federāciju. Kulturologs un reklāmas speciālists Oļegs Sivuns (*Sivun*) nodēvē Putinu par zīmolu, kura referents ir krievu tauta:

Putins ir drīzāk tēls, nevis varonis – kaut kas līdzīgs Santaklausam no Coca-cola reklāmas. [...] Putins ir krievu tautas kopējā bezapziņa un nekāda cilvēka Putina nekad vispār nav bijis. Putins ir uz T kreklīm un „matrjoškām”, Putins nepazūd no televizora ekrāna, ar viņu var aizpildīt jebkuru tukšumu. [...] Krievijā Putins ir zīmols Nr.1.¹⁴⁷

Pie Putina glamurozās soloperformances pieder arī vērienīgā Konstantīna pils¹⁴⁸ rekonstrukcija 2000.–2003. gadā, radot vienu no iespaidīgākajiem reprezentācijas kompleksiem Eiropā, kas apvieno modernās tehnoloģijas ar cariskās Krievijas estētikā ieturētu krāšņumu, tāpat arī leģendārā Romanovu dinastijas cara kroņa – Monomaha cepures – kopija, ko Putinam viņa piecdesmitajā dzimšanas dienā pasniedza sešdesmit prasmīgākie Urālu zeltkaļi. Putina glamūra pasaules tēlu palīdz radīt arī nostāsti par prezidenta sibarītiski grezno dzīvesveidu persiešu tepīkiem izklātās telpās dievinošu skaistuļu ielenkumā.¹⁴⁹ Putins – slavenība apvieno rokzvaigznes brutālo seksualitāti un klasiskā garā ieturētu *vīrišķīgu* sentimentu: tā 2010. gada decembrī labdarības ballē Sanktpēterburgā Holivudas zvaigžņu sabiedrībā Putins izpilda *Fat Domino* romantisko balādi *Blueberry Hill*, kas pēcāk Putina izpildījumā kļūst par *Youtube* hitu.¹⁵⁰ 2014. gada pavasarī Putins ar muzikālu priekšnesumu priecē Maskavas Fizikas institūta studentus, atskaņojot populāru padomju laika estrādes dziesmu *Maskavas logi*.¹⁵¹ Cits iespaidīgs *Putinšovs* – 2014. gada Soču olimpiāde, kas, neskatoties uz virkni neveiksmju organizācijā un neskaitāmiem korupcijas skandāliem, ir līdz šim dārgākās olimpiskās spēles vēsturē.¹⁵² Arī Soču olimpisko spēļu gadījumā svarīgs nav saturs – nozīme ir ārējai reprezentācijai – glamūram.

¹⁴⁶ Sing-along-a-Vlad: now Putin is Blueberry Hill crooner of the Kremlin. *Mail Online*, 12.12.2010. Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1337872/Sing-Vlad-Now-Putin-Blueberry-Hill-crooner-Kremlin.html> (skatīts 08.06.2014.).

¹⁴⁷ Sivuns, Oļegs. Brand: Popārta romāns. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 131.–132. lpp.

¹⁴⁸ No 2000. gada Valsts Komplekss *Kongresu pils (Gosudarstvennij Kompleks Dvorec Kongressov)*.

¹⁴⁹ Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.

¹⁵⁰ Sing-along-a-Vlad: now Putin is Blueberry Hill crooner of the Kremlin. *Mail Online*, 12.12.2010. Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1337872/Sing-Vlad-Now-Putin-Blueberry-Hill-crooner-Kremlin.html>

¹⁵¹ Putin plays Soviet pop song on piano for students. Radio *The Voice of Russia*, 22.01.2014. Pieejams: http://voiceofrussia.com/news/2014_01_22/Putin-plays-Soviet-pop-song-on-piano-for-students-7526/ (skatīts 08.06.2014.).

¹⁵² Riet, Christopher Van. Why Sochi Olympics is worth the \$50 billion. *CNBC News Service*, 04.02.2014. Pieejams: <http://www.cnbc.com/id/101385144> (skatīts 08.06.2014.).

8.–11. attēls. Putins – Krievijas zīmols Nr. 1¹⁵³

Fakts, ka Soču olimpiskās spēles seko vairākiem iespaidīgiem skandāliem, kas saistīti ar starptautisko skatījumu uz Krieviju, un risinās Ukrainas krīzes degpunktā, nemazina nedz spēļu, nedz to patrona Vladimira Putina zīmola jeb performatīvo vērtību. Gluži pretēji, ir iespējams izteikt apgalvojumu, ka tieši Vladimira Putina otrajā prezidentūras periodā saasinātā starptautiskā ievērība, kas saistīta ar Krievijas oficiālo valsts pārvaldes reakciju uz protestiem, kas vērsti pret 2011. gada Valsts Domes vēlēšanām, *Pussy Riot* tiesas procesu, 2014. gada pavasara notikumiem Ukrainā un *RuNet* nacionalizācijas projektu, iekļaujas valdošās elites politisko stratēģiju klāstā kā iepriekš plānots un paredzēts performances elements. Atsaucoties uz Ērvinga Gofmana (*Goffman*) performances skaidrojumu, „performance ir kāda [performances] dalībnieka veiktās darbības kādā situācijā, kuru mērķis ir kādā veidā ietekmēt kādu citu [performances] dalībnieku”.¹⁵⁴ Gofmans uzsver mērķauditorijas – vai līdz-dalībnieku klātesamības nozīmi performances procesā. No šāda

¹⁵³ Vladimir Putin's PR genius. *Agora: the Edinburgh University Student Current Affairs and Society Show*, 06.03.2012. Pieejams: <http://agorafreshair.blogspot.com/2012/03/in-our-last-show-we-discussed-racy.html> (skatīts 09.06.2014.).

¹⁵⁴ Goffman, Erving. The Presentation of Self in Everyday Life. In: *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday, 1959. Pp. 15–16.

skatupunkta raugoties, pēdējo gadu norises Krievijā ir veiksmīgi performances paraugi ar vienlaikus iekšpolitisku un ārpolitisku nozīmīgumu, kuru mērķis ir ietekmēt gan Krievijas, gan starptautisko *publiku* un *līdzspēlētājus*.

Secinājums: Krievijas un tās reprezentanta publiskajā telpā *mītiskā varoņa* Vladimira Putina *magiskais brīnumlīdzeklis*, kas nodrošina Putina un Krievijas pašreizējās valdošās elites popularitāti, ir meklējams nevis veiksmīgos politiskajos risinājumos, bet gan spilgtā, efektīvā politiskajā performancē, kas izpaužas kā glamurozs priekšnesums, kura referents meklējams ārpus reālās tagadnes situācijas: Krievijas vēsturiskajā pagātnē, mītos par stipro, vareno viena valdnieka pārvaldīto valsti, kas spēj saglabāt savu būtību, pārņemot no Rietumiem tikai ārējo spožumu.

2.2. Opozīcijas performatīvās stratēģijas mijiedarbībā ar valdošās elites publisko reprezentāciju

Opozīcijas politiskās performances veidošanās cēloņi

Vēsturnieks un vēstures filozofs Arnolds Toinbijs (*Toynbee*), piedāvājot savu skatījumu uz civilizāciju attīstību, ir radījis *izaicinājuma – atbildes mehānisma* konceptu – tā ietvaros apkārtējā vide met izaicinājumu sabiedrībai, kurā rodas nepieciešamība mobilizēt radošo eliti, kas izstrādā līdzekļus, kā atbildēt šim izaicinājumam. Pēc Toinbija teorijas, tikai izaicinājuma un atbildes savstarpējā mijiedarbība kalpo kā virzītājspēks civilizāciju attīstībai.¹⁵⁵ Krievijas sociālpolitisko procesu analītiķe Lilija Ševcova (*Shevtsova*) piemēro Toinbija teoriju politiskajām norisēm mūsdienu Krievijā, uzlūkojot Krieviju kā civilizāciju, kas atrodas sabrukuma stadijā, bet, neskatoties uz to, mēģina ar radikālu politisku lēmumu palīdzību šo sabrukumu aizkavēt. Liela daļa no pašreizējiem Krievijas politiskajiem aktiem, turpina Ševcova, kalpo tikai tam, lai mākslīgi uzturētu civilizācijas attīstības dinamiku līdz ar iekšēju un ārēju ienaidnieku radīšanu, kas savukārt spētu sagādāt jaunus izaicinājumus, kas prasītu atbildes reakciju.¹⁵⁶ Ševcova min trīs, viņasprāt, nozīmīgākos pagrieziena punktus Krievijas vēsturē pēc Padomju Savienības sabrukuma. Pirmais – 1993. gads, kad tiek izstrādāta Jeļcina Konstitūcija, kas rada pamatu personalizētai valsts pārvaldes sistēmai, nostādot prezidentu augstāk par sabiedrību, sniedzot viņam neierobežotas tiesības un radot iespējas šīs tiesības vienpersoniski paplašināt.¹⁵⁷ Otrais Ševcovas minētais pavērsiena punkts – Mihaila Hodorkovska arests un apcietināšana 2003. gada rudenī, kas iezīmē pāreju uz valsts monopolu visās ekonomikas nozarēs, pakļaujot monopolizāciju Valsts Drošības dienesta kontrolei. Trešais, pēc Ševcovas – mītiņa dalībnieku arests Bolotnajas laukuma protesta demonstrācijā 2012. gada maijā, kas iezīmē pāreju no *maigā* autoritārisma uz represīvu valsts pārvaldes formu līdz ar politisko arestu tradīcijas atjaunošanu Krievijā.¹⁵⁸ Kā ceturto, noslēdzošo pavērsiena punktu šajā uzskaitījumā gribētos minēt 2014. gada 28. aprīlī Krievijas parlamenta augšpalātas sēdē izskanējušo priekšlikumu par slēgta komunikācijas tīkla izveidi Krievijā ar

¹⁵⁵ Toynbee, Arnold J. *A Study of History*. London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1956 (2nd ed.).

¹⁵⁶ Shevtsova, Lilia. *Interregnum: Russia between Past and Future*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2014. P.18. Pieejams: <http://CarnegieEndowment.org/pubs> (skatīts 03.05.2014.).

¹⁵⁷ Krievijas konstitucionālās likumdošanas analītiķa Mihaila Krasnova veiktais pētījums par izmaiņām konstitūcijā atklāj, ka triju prezidentu – Jeļcina, Putina un Medvedeva varas gados kopš Konstitūcija pieņemta, prezidenta pilnvaras paplašinājušās, ietverot 502 jaunas priekšrocības. Vairums no tām ir pretrunā ar Konstitūcijas pamattekstu un būtiski ierobežo Krievijas pilsoņu cilvēktiesības. Tādējādi konstitucionālā likumdošana Krievijā arvien vairāk tiecas uz valsts kontroles un personalizētas varas atzīšanu. Skatīt: Shevtsova, Lilia. *Interregnum: Russia between Past and Future*. P. 22.

¹⁵⁸ Shevtsova, Lilia. *Interregnum: Russia between Past and Future*. Pp. 25–26.

noļūku nepieļaut valstiskas nozīmes datu noplūdi.¹⁵⁹ Visi četri pavērsiena punkti pieskaitāmi pie valdošās elites politiskās performances formām jēdziena plašākajā nozīmē. No performances teorijās minētajām performances pazīmēm šajos notikumos klātesošs gan pats performatīva, proti, izteikuma (lēmuma), kas realizējas noteiktās darbībās, akts, gan uzvedības restaurācija – šie četri notikumi atdzīvina tautas vēsturiskajā atmiņā mītus, kas sakņojas jau pieminētajās vēsturiskā autoritārisma formās Krievijā: jāatgādina, ka neierobežotas valdnieka tiesības, privātīpašuma kolektivizācija, represijas pret civiliedzīvotājiem un slēgta informācijas telpa Krievijā nav nekas jauns un biedējošs – gluži pretēji, tie ir neatņemami *normālās* politiskās iekārtas raksturelementi, kas liecina par to, ka valstī valda *stingra roka*, kas garantē *kārtību*. Šie precedenti ietilpst politiska satura performances kategorijā arī, ievērojot Barbaras Kiršenblatas-Gimbletas un Ērvinga Gofmana minēto performances ietekmi uz auditoriju: kaut kā rādīšanu, pakļaušanu novērtējumam ar mērķi izraisīt noteiktu atbildes reakciju.¹⁶⁰ Visbeidzot, visos četros gadījumos tiek realizēta viena no Ričarda Šehnera piedāvātajām performances funkcijām – transformācija:

Daļa performances veidu [...] ietver transformāciju, [...] kuras mērķis ir pārveidot cilvēku statusu vai sociālo identitāti.¹⁶¹

Šehners uzsver, ka pārmaiņas notiek ne tikai ar performances dalībniekiem, bet arī ar tās mērķauditoriju, kas bieži vien tiek iesaistīti performancē kā līdzdalībnieki.¹⁶² Arī Ērika Fišere-Lihte norāda uz pastāvīgi aktīvu un mijiedarbībā esošu atgriezeniskās saites cilpu, kas veidojas, performances iniciētājiem un veicējiem mijiedarbojoties ar performances mērķauditoriju.¹⁶³ Katrs performances elements izraisa atbildes reakciju – kontrperformanci, un tādējādi iesaistās sociālo pārmaiņu procesos.¹⁶⁴ Novērtējums un atbildes reakcija uz politisko performatīvu var izpausties divējādi – pieņemot tā piedāvātās pārmaiņas vai protestējot pret tām. Lai gan šķietami performatīva veiksmīgumam nepieciešams, lai pārmaiņas, ko tas ietver, tiktu akceptētas, iespējams arī citāds skatījums – tieši protesta reakcija rada jaunu atbildes reakciju un, ja seko Toimbija skatījumam, uztur kopienas dinamisku attīstību – vai vismaz attīstības imitāciju. Tādējādi Toimbija *izaicinājuma – atbildes mehānismu* var attiecināt ne tikai uz politisko stratēģiju mijiedarbību, bet arī uz politikas performatīvo izpausmju savstarpējām izaicinājuma un atbildes reakcijām valdošās elites un opozīcijas starpā. Trīs Ševcovas minētie postpadomju Krievijas politiskās dinamikas

¹⁵⁹ Gubenko, Igors. Interneta suverenitāte un disciplinārā vara. Interneta žurnāls *Satori*, 07.05.2014.

¹⁶⁰ Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. *Playing to the Senses: Food as a Performance Medium*, Pp. 1–2. Skatīt arī: Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Pp. 15–16.

¹⁶¹ Schechner, Richard. *Between Theatre and Anthropology* P. 126.

¹⁶² Turpat. P. 132.

¹⁶³ Fischer-Lichte, Erika. *The Transformative Power of Performance*. Pp.38–39.

¹⁶⁴ Østern, Anna-Lena. *Transformation. Key Concepts in Theatre/Drama Education*, 2011. Pp. 59–63.

pavērsiena punkti – politiskie performatīvi – līdz ar to ļauj, vismaz nosacīti, ap tiem grupēt *atbildes reakcijas* uz katru no tiem, proti, politiskās performances formas, kas saistās ar opozīcijas praksi gan pašā Krievijā, gan starptautiskajā kopienā. Pirmā grupa – politiskās performances, kas vērstas pret autokrātiska režīma stabilizāciju kopumā. Otrā opozīcijas performanču grupa saistīta ar valsts tendenci kontrolēt privātīpašumu un ar ekonomiska rakstura manipulācijām. Trešā – ar protestu pret viedokļu plurālismu, cenzūru un vārda brīvības kontroli. Ceturtais pavērsiena punkts – informācijas plūsmas kontrole vai pat slēgšana – ir vienlaikus cēlonis un atbildes reakcija uz jauna tipa opozīcijas politisko performanci, kas vairāk nekā trīs iepriekšminētās saistītas ar mediju, galvenokārt ar sociālo tīklu jomu. Šim performances tipam atsevišķa uzmanība tiks pievērsta pētījuma noslēgumā, jo tas ietver gan radikālu performances telpas maiņu, gan arī būtiskas izmaiņas performances dalībnieku lokā.

Opozīcijas politiskās performances tradīcija Krievijā

Kā jau minēts, viena no visbiežāk izmantotajām opozīcijas praksēm ir politiskā performance jēdziena šaurākā nozīmē – kā māksliniecisks priekšnesums ar politisku saturu.¹⁶⁵ Iekārtās ar autoritāru vai daļēji autoritāru režīmu, pie kādām pieskaitāma Krievija tās vēsturiskajā pagātnē, viens no galvenajiem iemesliem tam ir valsts aparāta kontrole publiskajā telpā, kas nepieļauj iespaidīgas performatīvas norises ar pret valdošo eliti vērstu saturu kā ikdienas komunikācijas sastāvdaļu (atšķirībā no, piemēram, politiķa glamurozā tēla reprezentācijas medijos, oficiālajās svētku parādēs vai tikšanās reizēs ar *vienkāršo* tautu). Politiskajai performancei kā opozīcijas protesta formai Krievijā ir relatīvi nesenas tradīcijas, – mazākais, salīdzinājumā ar Rietumeiropu. Vienlaikus tūlīt līdz ar politiskās performances prakses ieviešanos 1917. gada Oktobra apvērsuma¹⁶⁶ laikā Krievijā politiskās performances

¹⁶⁵ Amerikāņu politologs Marejs Edelmans (*Edelman*) raksturo mākslu kā būtisku un integrālu politiskās realitātes daļu, kas sakņojas politiskajā realitātē, darbojas kā tās veidotājs un politisko procesu katalizators. Pēc Edelmana, māksla spēj ne tikai apliecināt valdošo politisko ideoloģiju, bet arī konstruēt jaunu politiskās realitātes semantiku vai piedāvāt esošajai realitātei jaunas interpretācijas iespējas. Skatīt: Edelman, Murray. *From Art to Politics: How Artistic Creations Shape Political Conceptions*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.

¹⁶⁶ Par to, vai 1917. gada Oktobra apvērsums Krievijā ir klasificējams kā revolūcija, pastāv vairāki pretrunīgi viedokļi. Plaši izplatīta pieeja Rietumu avotos ir klasificēt Krievijas impērijas cara Nikolaja II gāšanu no troņa un Pagaidu valdības izveidošanu 1917. gada februārī kā revolūciju, savukārt Pagaidu valdības gāšanu 1917. gada oktobrī (pēc vecā stila novembrī), Vladimira Ļeņina vadītajai komunistu partijai pārņemot varu – kā boļševiku apvērsumu. Krievijas avotos, īpaši Padomju Savienības laikā izdotajos, izplatītāka tradīcija ir apvienot abus notikumus secīgās fāzēs vienotam procesam – 1917. gada Oktobra boļševistiskajai revolūcijai. Pieturoties pie Rietumu tradīcijas, bet tomēr akcentējot oktobra notikumus kā būtiskākos pētījuma kontekstā, pētījumā izmantots *Oktobra apvērsuma* jēdziens, tomēr neatsakoties no paralēlā apzīmējuma *Oktobra revolūcija* piedāvātajām konotācijām. Mandel, Ernest. *October 1917: Coup d'etat or social revolution? The legitimacy of*

formas intensīvi uzplaukst visdažādākajās izpausmēs, aptverot sadzīves, mākslas un politiskās aģitācijas sfēras, migrējot starp opozīcijas un valdošās elites politisko stratēģiju realizācijas arsenāliem un īsā laika sprīdī izveidojot stabilu performances mākslas tradīciju. Krievijā māksla kā politiskā vēstījuma medijs ir viena no nozīmīgākajām revolucionārajām stratēģijām, kas tomēr vērsta mazāk uz jaunas kārtības iedibināšanu, vairāk uz zaudētās kārtības atjaunošanu – izprotot revolūcijas jēdzienu saistībā ar tā etimoloģisko izcelsmi no latīņu *revolvere – atgriezties*.¹⁶⁷ Boriss Groiss (*Groys*) netieši norāda uz šādu iespējamību saistībā ar politiskās performances tradīcijas pirmsākumiem Krievijā, rakstot par Oktobra apvērsuma rezultātā radīto boļševiku aģitpropagandas performanci un avangarda mākslinieku iekļaušanos tās veidošanā. Pēc Groisa, krievu avangardisti, slavīnot progresu revolūcijas vārdā, gluži otrādi – protestēja pret progresu, mēģinot atrast pārilaicīgo, kas nepakļaujas progresa destruktīvajam garam. Boļševikus avangardisti uzskatīja par *nepieciešamo ļaunumu*, kas noārdīs progresa samaitāto pasauli, lai avangardisti pēc tam varētu atjaunot sākotnējo pasaules veselumu.¹⁶⁸ Viens no radikālā avangarda grupējuma *Lef* pārstāvjiem, Nikolajs Čužaks (*Cuzhak*) ieteica nomainīt *dzīves radīšanas* konceptu ar *dzīves celtniecības* jēdzienu, norādot, ka māksla spēj konstruēt dzīvi tās ideālajā formā.¹⁶⁹ Ja pasaules kārtību nav iespējams atjaunot dabiskā ceļā, politiskā performance pēc 1917. gada to dara mākslīgi – radot zīmju pasauli, semiosfēru, kas varētu kalpot par projektu *zaudētās paradīzes* būvniecībai reālajā telpā.¹⁷⁰ Savukārt Groiss norāda arī uz kontrperformanci pēc apvērsuma avangardistu performancei, atzīmējot, ka Staļins veidoja savu autoritāro režīmu Padomju Krievijā pēc šī paša principa, kā politiski-estētisku projektu, kas līdz ar Staļina pretenzijām kļūst par vienīgo semiurgu raisīja plaša apjoma politisko performanci *Tautu tēva* izpildījumā: avangardistu masveida iznīcināšanu.¹⁷¹

Secināms: jau vēsturiski performances – kontrperformances mijiedarbība Krievijā kalpo gan Toinbija minētās civilizācijas attīstības dinamikas uzturēšanai, gan mīta par zaudēto

the Russian Revolution. *Notebooks for Study and Research: International Institute for Research and Education*. No 17/18, 1992. Pieejams: <http://fileserv.iire.org/nsr/NSR17.pdf> (skatīts 26.05.2014.).

¹⁶⁷ Revolution. *Online Etymology Dictionary*. Pieejams: <http://www.etymonline.com/index.php?term=revolution> (skatīts 28.05.2014.).

¹⁶⁸ Groys, Boris. *Gesamtkunstwerk Stalin: Die gespaltene Kultur in der Sowjetunion*. München, Wien: Hanser, 1988. S. 15.–30.

¹⁶⁹ Grossman, Joan Delaney, Paperno, Irina. *Creating Life: The Aesthetic Utopia of Russian Modernism*. Stanford University Press, 1994. P. 185.

¹⁷⁰ Tā, piemēram, Veļimirs Hļebņikovs savā manifestā *Mēs un ielu veidotāji* (*Мы и улицетворцы*) rada projektu utopiskai nākotnes pilsētai – Saules pilsētai (*Солнцестан*), kas radīta no stikla patskaņiem, tērauda līdzskaņiem un gaismas, kas cilvēkus burtiski pacels jaunās hemisfērās. Saules pilsēta veidota kā neierobežots un dinamisks bišu strops, ietverot bezgalības, brīvības un vispārcilvēciskās brālības konceptus. Хлебников, Велимир. *Творения.*, 1986. С. 118.–119.

¹⁷¹ Groys, Boris. *Gesamtkunstwerk Stalin: Die gespaltene Kultur in der Sowjetunion*. München, Wien: Hanser, 1988. S. 36.

laimīgo pagātni rekonstrukcijai. Tas ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka arī mūsdienu Krievijas valdošās elites politiskā performance un opozīcijas kontrperformance kalpo vienam un tam pašam mērķim: tradicionālās kārtības un paternālās Krievijas mīta atjaunošanai ar centralizētu, stingru varu.

Opozīcijas politiskās performances piemēru analīze: Pussy Riot un Voina

Lai iepriekšminēto pieņēmumu pārbaudītu, nepieciešams pievērst uzmanību konkrētiem opozīcijas politiskās performances piemēriem, to norises atspoguļojumam publiskajā telpā un valdošās elites reakcijai uz opozīcijas performances precedentiem. Izpētei izvēlēti divi raksturīgākie piemēri: politiskās performances grupas *Pussy Riot* un *Voina*. Šīs grupas izvēlētas gan tāpēc, ka to publiskās akcijas guvušas visplašāko rezonansi gan Krievijas, gan ārvalstu masu saziņas līdzekļos, gan tāpēc, ka akciju plašums un kvalitatīvais izpildījums ļauj runāt par grupām piemītošu noteiktu performances stilu un tradīciju, gan arī tāpēc, ka pret *Pussy Riot* un *Voina* dalībniekiem vērstā Krievijas valdības reakcija ietver salīdzinoši visplašāko politisko apsūdzību spektru. *Pussy Riot* un *Voina* darbības analīzei izvēlēti grupu performances paraugu atspoguļojums publiskajā telpā kā pozitīvais aspekts, kas raksturo performances efektivitāti līdz ar publicitātes radīto rezonansi, un likumdošanas normu paraugi, par kuru pārkāpšanu grupas apsūdzētas, kā negatīvais aspekts, kas raksturo performances efektivitāti līdz ar radīto pretreakciju.

Raugoties no Krievijas Federācijas konstitucionālo tiesību viedokļa, tādas opozīcijas politiskās performances Krievijā nemaz nav. Ir vai nu norises, kas notiek uz *nejaušu sagādīšanos* pamata, vai – attiecībā uz akcijām, kas ir pārāk acīmredzami plānotas un pārāk mākslinieciski izteismīgas, lai būtu klasificējamās kā *nejaušas* – likumdošanas pārkāpumi. Krievijas Federācijas Konstitūcijas 29. pants paredz tiesības uz vārda brīvību. Tajā pašā pantā teksta turpinājumā ir norādīts uz nosacījumiem, kas paredz vārda brīvības ierobežošanu:

1. Katram tiek nodrošināta vārda un domas brīvība.
2. Nav pieļaujama propaganda vai aģitācija, kas izsauc sociālu, rasistisku, nacionālu vai reliģisku naidīgumu un konfliktus. Ir aizliegta uz sociālu, rasistisku, nacionālu, reliģisku vai valodas pārkāpumu balstīta propaganda.¹⁷²

¹⁷²Конституция Российской Федерации. Статья 29: 1. Каждому гарантируется свобода мысли и слова. 2. Не допускаются пропаганда или агитация, возбуждающие социальную, расовую, национальную или религиозную ненависть и вражду. Запрещается пропаганда социального, расового, национального, религиозного или языкового превосходства. Pieejams: <http://www.gov.ru/main/konst/konst12.html> (skatīts 26.05.2014.).

Pateicoties 2. paragrāfam, Konstitūcijas 29. pantu var izmantot pret jebkuru norisi publiskajā telpā, ko iespējams pielāgot kādam no minētajiem propagandas aizlieguma pārkāpumiem.¹⁷³,¹⁷⁴ Konstitūcijas 29. panta otrā paragrāfa noteiktie ierobežojumi tika izmantoti arī pret panku grupas *Pussy Riot* performanci *Dievmāte, padzen Putinu* 2012. gada 21. februārī Kristus Glābēja katedrālē Maskavā.¹⁷⁵ Fakts, ka pankroka mūzikas grupa izpilda dziesmu ar provokatīvu, pret valsts vadošo amatpersonu vērstu tekstu, varētu arī palikt neievērots.¹⁷⁶ Būtisks ir cits aspekts – *Pussy Riot* politiskajam protestam ir izvēlēties telpu, kas paredzēta reliģiskām ceremonijām, tādējādi ne tikai akcentējot saikni starp Krievijas Federācijas valdību un Krievijas Pareizticīgo baznīcu, bet arī aicinot pārskatīt Rietumu kristīgās pasaules attiecības ar Krieviju. Šāds gadījums like pievērst uzmanību; īpaši tādēļ, ka *Pussy Riot* dalībnieces savā performancē vēršas ne tikai pie Rietumu kristiešiem, bet arī pie *otrá dzimuma* – sievietēm, kā arī abu dzimumu sieviešu tiesību aizstāvjiem visā pasaulē. Franču sociologs un filozofs, propagandas teorētiķis Žaks Elils (*Ellul*) norāda, ka propaganda vislielāko ietekmi spēj panākt, ja tā ir adresēta noteiktām sabiedrības grupām.¹⁷⁷ Tieši tāpēc, iespējams, Rietumu pasaulē ažiotažu un protestus, kas vērsti pret *Pussy Riot* grupas dalībnieču Nadeždas Tolokoņņikovas (*Tolokonnikova*), Marijas Aļohinas (*Alehina*) un Jekaterinas Samusevičas (*Samusevich*) arestu un piespiesto sodamēru, galvenokārt organizē feminisma kustības aizstāvji, un arī grupa galvenokārt Rietumos tiek asociēta nevis ar protestu pret Vladimīru Putinu vai Krievijas Pareizticīgās baznīcas politisko angažētību, bet gan pret Krievijā valdošo patriarhālismu un seksismu.¹⁷⁸ Arī pati grupa savā *LiveJournal* blogā

¹⁷³ Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. Conference Paper: REECAS Conference by Jackson School of International Studies, University of Washington. Washington: Ellisson Center for Russian, East European and Central Asian Studies, 2013.

¹⁷⁴ Tā, piemēram, 2006. gadā Jurijs Samodurovs (*Samodurov*), agrākais Saharova muzeja direktors un muzeja vieskurators Andreja Jerofejevs (*Jerofejev*), tika sodīti ar attiecīgi 200 000 rubļu un 150 000 rubļu naudas sodu par izstādes *Aizliegtā māksla – 2006* organizēšanu, norādot ka izstādē iekļautie darbi, kuri ar valdības rīkojumu izņemti no Krievijas muzeju kolekcijām, piemēram, Kristus figūra, kas attēlota kopā ar zelta arkām McDonalds logotipa formā un uzrakstu „This is my body”, Kristus ar Mikimausa galvu vai aizplīvurotas, gaisīgā kleitā tērptas sievietes portrets ar parakstu *Čečenu Merilina* aizvaino izstādes apmeklētāju reliģiskās vai nacionālās jūtas. Skatīt: ПИЦ: Выставка "Запретное искусство-2006" оскорбляет чувства верующих. Portāls *Grani.ru*, 16.03.2007. Pieejams: <http://grani.ru/Culture/art/m.119436.html> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁷⁵ *Pussy Riot*. Панк-молебен "Богородица, Путина прогони" в Храме. 2012. gada 21. februāra performances videoieraksts *YouTube*. Augšupielādēts 28.02.2012. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=JNcxqRFA0IU> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁷⁶ Salīdzinājumam skatīt citas pankroka grupas – *Љењинград (Leningrad)* publiski izpildīto dziesmu *Kam skanēs zvani (Po chem zvonjat kolokola)*, kuras tekstā aprakstīts, kā Krievijas valdošā elite un sabiedrībā plaši pazīstamas personas sadeg Maskavas ugunsgrēkā. Skatīt: Ленинград. Почём звонят колокола? Koncerta videoieraksts *Youtube*. Augšupielādēts 09.03.2013. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=UvLEuqs6Skg> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁷⁷ Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. Pp. 6–9.

¹⁷⁸ Elder, Miriam. Feminist punk band Pussy Riot take revolt to the Kremlin. *The Guardian*, 02.02.2012. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2012/feb/02/pussy-riot-protest-russia> (skatīts 27.05.2014.).

reprezentē sevi, pirmkārt, kā feministu pankgrupu, kas protestē pret seksismu.¹⁷⁹ Otrkārt, *Pussy Riot* savā publiskā tēla izstrādē vēršas pie mūziķu, mākslinieku un mūzikas baudītāju apjomīgā globālā grupējuma – *Pussy Riot* aizstāvībai pievēršas radošās industrijas pārstāvji visā pasaulē, ieskaitot vispāratzītas *zvaigznes* kā Madonna, Joko Ono un Pols Makartnijs.¹⁸⁰ Ambivalenti vērtējamie *Pussy Riot* performances politiski- un reliģiski-institucionālie aspekti atbalsojas Rietumos tikai kā sekundāri. Arī grupas dalībniecēm piespriests sods tiek interpretēts kā Krievijas varas iestāžu pārkāpumi pret cilvēktiesību normām, respektīvi, pret vārda brīvību (kas satrauc radošo industriju) un sieviešu tiesībām (viens no populārākajiem Rietumu mediju sižetiem par grupas dalībnieču arestu un sodu stāsta par trim jaunām, trauzlām meitenēm, kam jāveic necilvēciski smags darbs un jāmitinās nepiemērotos apstākļos, kā arī par divu grupas dalībnieču mazgadīgajiem bērniem, kam atņemta mātes klātbūtne)¹⁸¹ – piemēram, 2014. gada 4. aprīlī Pasaules Sieviešu samitā *Women in the World* Ņujorkā Hilarija Klintone (*Clinton*) publicēja savā *Twitter* kontā fotogrāfiju, kur viņa pozē kopā ar *Pussy Riot* dalībniecēm Tolokoņņikovu un Aļohinu, nodēvējot *Pussy Riot* par grupu, ko veido „stipras un drosmīgas jaunas sievietes”, kuras „atsakās pieļaut, ka viņu balsis tiek apklusinātas”.¹⁸²

Citāds ir Krievijas oficiālo institūciju skatījums. Tajā būtisku lomu spēlē jau minētais Konstitūcijas 29. panta 2. paragrāfs. Tā kā paragrāfā nav nekā teikts par pretvalstisku propagandu, arī *Pussy Riot* performancē netiek *pamanīts* galvenais aspekts – proti, ka performance ir vērsta pret Krievijas valdību un tās galvu Vladimiru Putinu. Gluži otrādi, apsūdzības galvenais pamats ir huligānisms, ar piebildi, ka performance katedrālē ir „apvainojums visai kristīgajai pasaulei”.¹⁸³ Līdz ar to Krievijas oficiālajos medijos *Pussy Riot* performances jēga tiek sašaurināta līdz reliģisko vērtību zaimošanai un kā tāda zaudē savu politisko nozīmīgumu. Savukārt Rietumu medijos un sabiedrībā izplatītais atbalsts grupas dalībniecēm kā māksliniecēm un sievietēm darbojas kā *abpusgriezīgs zobens*: tas gan palīdz piesaistīt uzmanību *Pussy Riot* aktivitātēm, orientējoties uz sieviešu tiesību proponēšanu un radošās industrijas atbalstu, bet, izvirzot priekšplānā cilvēktiesības, vienlaikus arī novērš

¹⁷⁹ Блог феминистской панк-группы "PUSSY RIOT". Pieejams: <http://pussy-riot.livejournal.com/> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁸⁰ Adele, U2, Madonna, Yoko Ono, Radiohead, Patti Smith, Bruce Springsteen, Ke\$ha, Sir Paul McCartney and Sting unite with more than 100 Musicians to call for release of Pussy Riot. *Amnesty International Media*, 22.07.2013. Pieejams: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/adele-bono-madonna-yoko-ono-radiohead-patti-smith-bruce-springsteen-and-sti> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁸¹ Grundy, Gordy. Pussy Riot News: The Russian Motherland Hates Motherhood. *The Huffington Post*, 23.01.2013. Pieejams: http://www.huffingtonpost.com/gordy-grundy/free-pussy-riot_b_2516686.html (skatīts 27.05.2014.).

¹⁸² Hilarijas Klintones oficiālais *Twitter* kants.

Pieejams: <https://twitter.com/HillaryClinton/status/452130729691201536/photo/1> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁸³ Ioffe, Julia. Pussy Riot v. Putin: A Front Row Seat at a Russian Dark Comedy. *The New Republic*, 06.08.2012. Pieejams: <http://www.newrepublic.com/article/politics/105846/how-punk-rock-trial-became-russias-greatest-gonzo-artwork#> (skatīts 03.05.2014.).

uzmanību no grupas performatīvo aktivitāšu politiskā nozīmīguma: grupas veikto akciju nozīme no uzbrukuma stratēģijām tiek pārnesta uz sieviešu un mākslinieku tiesību aizsardzību.

12. attēls. Sievietes – teātra mākslinieces protestē pret *Pussy Riot* dalībnieču aizturēšanu. Vispasaules sieviešu – teātra mākslinieču conference Stokholmā, Zviedrijā. 2012. gads.¹⁸⁴

Apsūdzībā *Pussy Riot* klātesošs ir cits juridisks termins, kura izmantojums var palīdzēt *neutralizēt* politiskās performances iedarbību, padarot to par vienkāršu kriminālnoziedzumu: tas ir *huligānisms*. Atbilstoši Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 213. pantam:

Huligānisms, [tas] ir smags sabiedriskās kārtības pārkāpums, kas pauž skaidru necieņu pret sabiedrību.¹⁸⁵

Sods, kas tiek piemērots par noziedzīgiem nodarījumiem, kas atzīstami par huligānismu, tiek pastiprināts, ja noziedzīgais nodarījums tiek veikts „uz politiska, ideoloģiska, rasu vai reliģioza naidīguma pamata vai nu apskaužot vai naidīgi attiecoties pret kādu sociālo grupējumu”. Šādā gadījumā tiek piemērots sods, vienlīdzīgs tam, kā lietojot ieroci: naudas izteiksmē no 300 000 līdz 500 000 Krievijas rubļiem, kas vienlīdzīgs piespiedu darbam vai apcietinājumam ar termiņu līdz pieciem gadiem. Ja huligānisks nodarījums tiek veikts

¹⁸⁴ Foto no autores personiskā arhīva.

¹⁸⁵ Уголовный кодекс РФ. Раздел IX. Преступления против общественной безопасности и общественного порядка. Глава 24. Статья 213. Хулиганство.

Хулиганство, то есть грубое нарушение общественного порядка, выражающее явное неуважение к обществу [...]. Pieejams: <http://www.uk-rf.com/glava24.html> (skatīts 27.05.2014.).

organizētā grupā, sods pieaug līdz 500 000 līdz 1 000 000 Krievijas rubļiem, kas vienlīdzīgs piespiedu darbam līdz pieciem gadiem vai brīvības atņemšanai līdz septiņiem gadiem.¹⁸⁶

Pussy Riot gadījumā piemērotais sods – piespiedu darbs ar termiņu divi gadi – atbilda pirmajam punktam, savukārt citas Krievijas performances grupas – *Voina* – dalībniekiem Oļegam Vorotņikovam (*Vorotnikov*) un Leonīdam Nikolajevam (*Nikolaev*) par grupas akcijām publiskajā telpā tika piemērota apsūdzība par huligānismu pēc 213. panta 2. punkta¹⁸⁷, kā arī apsūdzība par publisku varas pārstāvja apvainošanu pēc Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 319. panta¹⁸⁸, tāpat dokumentu konfiskācija un vecāku tiesību apstrīdēšana Vorotņikovam un viņa sievai, arī grupas dalībniecei Natālijai Sokolai (*Sokol*), uz viņu mazgadīgo dēlu Kasperu Sokolu.¹⁸⁹ Apsūdzība par huligānismu piemērota pēc grupas 2010. gada rudenī rīkotās akcijas *Palīdzi bērnam – palīdzi valstij*¹⁹⁰, kurā grupas dalībnieki apgāž uz jumta milicijas mašīnu, it kā lai palīdzētu bērnam atgūt zem tās paripojušo rotaļbumbu, bet patiesībā lai protestētu pret milicijas korumpētību.¹⁹¹ Apsūdzība par publisku varas pārstāvja apvainošanu piemērota pēc *Voina* piedalīšanās mītiņā Sanktpēterburgā 2011.gada 31.martā pēc tam, kad milicijai sagrābjot Vorotņikova mazgadīgo dēlu Kasperu, grupas aktīvisti meta miličiem ar bundžām, kas pildītas ar urīnu.¹⁹² Grupai (nevis atsevišķiem tās dalībniekiem) piespriests arī naudas sods 2000 Krievijas rubļu apjomā par vandālismu pēc grupas pirmās akcijas *Pimpis Federālā drošības dienesta gūstā* (*Хуи в плену у ФСБ*), kuras ietvaros uz Ļiteinija tilta Sanktpēterburgā tika uzzīmēts milzīga apjoma dzimumloceklis, kurš,

¹⁸⁶ Хулиганство [...], совершенное: 1. а) с применением оружия или предметов, используемых в качестве оружия; б) по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы, -наказывается штрафом в размере от трехсот тысяч до пятисот тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период от двух до трех лет, либо обязательными работами на срок до четырехсот восьмидесяти часов, либо исправительными работами на срок от одного года до двух лет, либо принудительными работами на срок до пяти лет, либо лишением свободы на тот же срок.

2. То же деяние, совершенное группой лиц по предварительному сговору или организованной группой либо связанное с сопротивлением представителю власти либо иному лицу, исполняющему обязанности по охране общественного порядка или пресекающему нарушение общественного порядка, – наказывается штрафом в размере от пятисот тысяч до одного миллиона рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период от трех до четырех лет, либо принудительными работами на срок до пяти лет, либо лишением свободы на срок до семи лет. *Уголовный кодекс РФ. Раздел IX, Глава 24. Статья 213.*

¹⁸⁷ *Арест Войны. Материалы уголовных дел.* Pieejams: <http://free-voina.org/arrest> (skatīts 27.05.2014.)

¹⁸⁸ *Арест Войны. Материалы уголовных дел.* Pieejams: <http://free-voina.org/arrest> (skatīts 27.05.2014.) un *Уголовный кодекс РФ. Раздел IX, Глава 32. Преступления против порядка управления. Статья 319. Оскорбление представителя власти.* Pieejams: <http://www.uk-rf.com/glava32.html> (skatīts 27.05.2014.)

¹⁸⁹ Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. P. 23.

¹⁹⁰ *Война. Помог ребенку – помог стране.* Акция видео Youtube. Augšupielādēts 22.09.2010. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=3uBQBtncmec> (skatīts 27.05.2014.).

¹⁹¹ Barry, Ellen. Artist Playing Cat-and-Mouse Faces Russia's Claws. *New York Times*, 21.01.2011. Pieejams: <http://www.nytimes.com/2011/01/22/world/europe/22voina/html> (skatīts 13.01.2014.).

¹⁹² Sturdee, Nick. *Voina: Russia's Robin Hoods. Index on Censorship*. 29.11.2011. Pieejams: <http://www.indexoncensorship.org/2011/11/russias-robin-hoods/> (skatīts 29.09.2013.).

tiltam paceļoties, norādīja uz Ziemas pils fasādi un Krievijas Federālā drošības dienesta galveno ēku.¹⁹³

13. attēls. Grupas *Voina* akcija *Pimpis Federālā drošības dienesta gūstā*. Ļiteiniņa tilts Sanktpēterburgā 2010. gada 14. jūnijā¹⁹⁴

Pēdējā minētā apsūdzība raksturojama kā īpaši absurda, jo apsūdzības sastādīšanas laikā Krievijas lielajās pilsētās grafiti gan uz ietves, gan uz publiskajām ēkām bieži izmantoti kā legāls (vai vismaz nesodāms) komercreklāmas veids.¹⁹⁵, ¹⁹⁶ Taču kopēja visām apsūdzībām ir viena būtiska iezīme: līdzīgi kā gadījumā ar *Pussy Riot*, tās satur tikai norādes uz sabiedriskās kārtības traucēšanu, tādējādi neitralizējot politiskā vēstījuma klātesamību. Sabiedriskā vērtējuma aspektā gan Krievijas, gan Rietumu publiskajā telpā *Voina* izmanto līdzīgu pašreprezentācijas stratēģiju kā *Pussy Riot*, apzināti izmantojot krievu klasiskās 19. gadsimta literatūras estētiku ar nepārprotamām atsaucēm uz Gorkiju un Dostojevski, gan arī romantizējot grupas līderu savstarpējās attiecības 20. gadsimta sešdesmito gadu *intelektuālā dumpinieciskuma* estētikā: viņš (Vorotņikovs) – filozofs, viņa sieva (Sokola) – fiziķe, viņu ģimenes draugs Ļoņa (Nikolajevs) un mazais dēliņš, publiskajos attēlos – vienmēr rokās mātei, meitenīgi trauklai sievietei ar izbiedētu un maigu skatienu.

¹⁹³ Sturdee, Nick. Don't raise the bridge: Voina, Russia's art terrorists. *The Guardian*, 12.04.2011. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/artanddesign/2011/apr/12/voina-art-terrorism> (skatīts 15.11.2013.).

¹⁹⁴ Rozanov, Danila. Voina: artists at war. *OpenDemocracy Net*, 18.02.2011. Pieejams: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/danila-rozanov/voina-artists-at-war> (skatīts 10.06.2014.).

¹⁹⁵ Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. P. 21.

¹⁹⁶ 2012.gadā Krievijas Valsts Dome izstrādā likumprojektu par grafiti tipa reklāmas aizliegumu. Skatīt: Виноградова Елена. Запрет рекламных перетяжек и граффити одобрен Госдумой в первом чтении. *Ведомости*, 21.11.2012. Pieejams: http://www.vedomosti.ru/companies/news/6354511/zapret_reklamnyh_peretyazhek_i_graffiti_odobren_gosdum_oj_v (skatīts 28.05.2014.).

14. attēls. Grupas *Voina* līderi: no kreisās Oļegs Vorotņikovs, Natālija Sokola ar dēlu Kasperu un Leonīds Nikolajevs¹⁹⁷

Publiskajā telpā tomēr *Voina* raisa cita tipa diskusiju nekā *Pussy Riot* saistībā ar politiskā vēstījuma klātesamību grupas akcijās, proti – kā *Voina* iekļaujas robežjoslās starp mākslu, politisko darbību un huligānismu. Paradoksālā kārtā tas saistīts nevis ar kritiku, bet gan ar atzinību. 2011. gada aprīlī grupa saņēma 2010. gada Krievijas Kultūras ministrijas sponsorētu Inovāciju prēmiju 400 000 Krievijas rubļu apjomā no Maskavas Mūsdienų mākslas centra par akciju *Pimpis Federālā drošības dienesta gūstā* kategorijā par labāko vizuālās mākslas darbu.¹⁹⁸ Lai gan grupas pārstāvji neierodas uz prēmijas pasniegšanu un naudu ziedo politieslodzīto atbalstam¹⁹⁹, līdz ar prēmijas piešķiršanu *Voina* kļūst par *inovatīvu mūsdienų mākslinieku grupu*, un šo priekšstatu tikai pastiprina grafiti mākslinieka *Banksy* finansiālais atbalsts Vorotņikova un Nikolajeva soda termiņa saīsināšanai.²⁰⁰ Lai gan prēmija šķiet goda lieta, tomēr līdz ar to no diskusijas tiek izslēgts jautājums par grupas darbības politisko ietekmi līdz ar to, ka publiskajā telpā tiek *iemesta* pietiekami eleganti izstrādāta oficiālās valdības politikas performance, raisot visnotaļ nevainīgas diskusijas par mākslas robežām un to, vai *Voina* ir pelnījusi piešķirto prēmiju. Gleznotājs Ilja Glazunovs (*Glazunov*),

¹⁹⁷ Gorokhova, Anastasia. *Geschlechtsreife Großstadterkunst. Russland Heute*, 14. Mai 2011. Pieejams: <http://russland-heute.de/articles/2011> (skatīts 27.09.2013.).

¹⁹⁸ Barry, Ellen. Radical Art Group Wins Russian Ministry Prize. *The New York Times*, 08.04.2011. Pieejams: http://www.nytimes.com/2011/04/09/world/europe/09russia.html?_r=0 (skatīts 28.02.2014.).

¹⁹⁹ Gözl, Christine, Schmidt, Henrike. Straßenkultur in Osteuropa: Kunst und Kulturinterventionen im öffentlichen Raum im östlichen Europa. *Institut für angewandte kulturforschung (p)ostkarte(II)*, 2011. Pieejams: www.postkartell.org (skatīts 27.09.2013.).

²⁰⁰ Gözl, Christine, Schmidt, Henrike. *Straßenkultur in Osteuropa: Kunst und Kulturinterventionen im öffentlichen Raum im östlichen Europa*.

piemēram: „Dzimumorgānus zīmēt uz tiltiem – tā nav nekāda māksla”.²⁰¹ Vienlaikus grupas performancei izdodas piesaistīt uzmanību arī *Voina* plānotajam politiskajam vēstījumam tieši attēlotā objekta un izvēlētas mākslinieciskās tehnikas dēļ. Pat Kremlim tuvā jaunatnes kustība *Jaunā Krievija* pieļauj šādu taktisku kļūdu, protestējot pret prēmijas piešķiršanu līdz ar paziņojumu, ka *Voina* nav mākslinieki, bet gan ekstrēmisti.²⁰² Līdz ar grafiti tehnikas konotācijām ar politisko protestu, diskusijā iesaistās arī mākslas zinātnieki un acīmredzami ar mērķi izvairīties no divdomīga pārsapņemas par to, kuros gadījumos dzimumorgānu zīmējumi uz sienām uzskatāmi par mākslu, kuros – nē, nonāk pie līdzīgiem secinājumiem kā mākslinieks Andrejs Jerofejevs (*Erofeev*) vai mākslas vēsturnieks Josifs Bakšteins (*Bakshstein*):

Grafiti ir protesta simbols, tāpēc apbalvojums ir pelnīts. Ne visas grupas akcijas ir viennozīmīgas. Daudzas ir ļoti skandalozas, un mūsdienu Krievijā tas ir retums, kas tomēr spēj radīt būtisku iespaidu uz sabiedrību.²⁰³

Tieši šāds atzinums arī raksturo grupas *Voina* mērķus, ko Oļegs Vorotņikovs raksturo kā vēlmi atmodināt sabiedrību un atteikties no novecojušām pārvaldes formām, kamēr Nataļja Sokola norāda, ka viens no mērķiem ir gāzt Putina režīmu.²⁰⁴ Zona starp mākslu, politisko darbību un huligānismu paliek *Voina* prioritāte, grupai sevi pašdefinējot:

Grupa *Voina* [ir] ielas mākslinieku – akcionistu grupa, kas nodarbojas ar politisko protesta mākslu. Politiskie uzskati – anarhistiski. Ienaidnieki – mietpilsoņi, *menti*, vara.²⁰⁵

Tiktāl par grupas aktivitātēm politiskās protesta performances kontekstā – tādu, vērstu gan pret valdību, gan pret varas institūcijām, gan pret konkrētām personālijām, grupas vēsturē ir vairāk nekā desmit. Tomēr uzmanību piesaista Vorotņikova paziņojums *Voina* mājas lapā saistībā ar grupas atteikšanos piedalīties mūsdienu Krievijai veltītā festivālā *Open Border* Nīderlandē – Vorotņikovs nosauc festivāla iecerī pievērst uzmanību vārda brīvības ierobežojumiem, cenzūrai un propagandas izplatībai Krievijā par „pretkrievisku”, norādot, ka grupas dalībnieki kategoriski nepiekrīt festivāla rīkotāju skatījumam uz situāciju Krievijā, tāpat arī nostājai, nosodot Krimas aneksiju; visbeidzot, Vorotņikovs nosauc divas festivālam uzaicinātās mūsdienu Krievijas mediju grupas – neatkarīgo televīzijas kanālu *Dozhd* un neatkarīgo ziņu aģentūru *Lenta.ru* par „neprofesionālām” un „prostituētām”.²⁰⁶ Subjektīvs

²⁰¹ Gözl, Christine, Schmidt, Henrike. *Straßenkultur in Osteuropa: Kunst und Kulturinterventionen im öffentlichen Raum im östlichen Europa*.

²⁰² Turpat.

²⁰³ Gorokhova, Anastasia. *Geschlechtsreife Großstadtkunst*.

²⁰⁴ Turpat.

²⁰⁵ *О Войне: Кто такая Война?* Pieejams: <http://free-voina.org/about> (skatīts 28.05.2014.).

²⁰⁶ *Война не участвует в антироссийском фестивале в Амстердаме!* Publicēts 23.04.2014. Pieejams: <http://free-voina.org> (skatīts 28.05.2014.).

viedoklis? Vai tomēr angažements, ja pieņem, ka neilgi pirms šī paziņojuma gan *Dozhd*, gan *Lenta.ru* ir saņēmuši oficiālu nosodījumu no Krievijas valdības puses par mediju satura neatbilstību valsts oficiālajai nostājai? Vai ir pieļaujama doma, ka gan *Pussy Riot* skandalozā prāva, gan *Voina – romantiskie huligāni* uz mākslas pasaules un politiskā skandāla robežām, ir veiksmīgi aranžēta Krievijas valdības oficiālās politikas rīkota performance – *politiskais teātris*? Par to vedina domāt gan fakts, ka abi slavenākie opozīcijas politiskās performances paraugi rosina diskusiju tikai vienpusīgi ievirzītās mākslas teorētiku un praktiķu vai – konkrēti *Pussy Riot* gadījumā – feminisma kustības aktīvistu un aizstāvju aprindās, pateicoties specifiski orientētam grupu rīkoto akciju atspoguļojumam publiskajā telpā, kas ignorē grupu performances akciju politisko vēstījumu, gan arī fakts, ka, atšķirībā no turpmāk minētajiem *Krievu ziemas* politisko protestu organizatoriem, abas grupas tiek pakļautas apsūdzībām tikai par sabiedriskās kārtības traucēšanu, gan vairākas īpašas nianšes saistībā ar apsūdzībām grupai *Voina*, piemēram, britu mākslinieka *Banksy* finansiālais atbalsts grupas līderu soda termiņa saīsināšanai. Visbeidzot, vai iespējams, ka abi analizētie paraugi tikai imitē politisko protestu, lai saceltu *vieglu viļņošanu* Krievijas sabiedriskās domas plašajā okeānā? Atsaucoties uz Toinbija teoriju, šāds imitēts politiskais protests ir nepieciešams, lai *uzturētu* Krieviju *pie dzīvības*. Taču varbūt – un tas ir jautājums, kas prasa nopietnāku situācijas analīzi, nekā iespējams šī pētījuma ietvaros – *Pussy Riot*, *Voina* un citas biežāk minētas *oficiālās* performances grupas kalpo daudz nopietnākam uzdevumam: proti, tie ir *mānekļi*, kuru akciju izraisītā plašā sabiedriskā rezonanse ļauj vienlaikus noteikt paredzamos īstos protesta centrus, kas spēj radīt nopietnu politisko opozīciju, un novērst starptautiskās kopienas uzmanību no represijām pret patiesajiem opozīcijas aktivitāšu rīkotājiem, līderiem un dalībniekiem? Tādā gadījumā nākas apstiprināt iepriekš izteikto pieņēmumu, ka, vismaz ciktāl tas attiecas uz organizētajām performances grupām, tās darbojas t.s. *kontrolētās demokrātijas* sistēmas ietvaros, tikai stiprinot centralizētas varas stabilitāti Krievijas Federācijā.

Iespējamai vai vismaz daļējai atbildei uz šo jautājumu var tuvoties, atsevišķi pievēršot uzmanību norisēm, kas notiek spontāni, ārpus organizētu performances grupu loka, visbiežāk aizsākumu rodot sociālo tīklu vai tīmekļa mediju vidē un norises laikā pulcējot ne tikai performances iniciatorus, bet arī nejaušus līdzdalībniekus, kā arī pēc performances norises radot plašu rezonansi sociālajos medijos.

3. POLITIKA UN PERFORMANCE KRIEVIJAS TĪMEKĻA SABIEDRĪBĀ

3.1. Sociālie tīkli – politiskās opozīcijas galvenais medijs Krievijā

Krievijas performance publiskajā telpā – ieskats mediju vidē III

2014.gada 28.maijs. Austrumeiropas un Krievijas kultūras un sabiedrības pētījumu institūts Hamburgā (p)ostkarte(II) savā Facebook lapā nomainījis tēmu – pēc ilgiem mēnešiem ar nepātrauktu ziņu plūsmu no Krievijas un Ukrainas dienas aktualitāte ir rumāņu un bulgāru viesstrādnieki Rietumeiropā.²⁰⁷ Krievijas populārākais sociālais portāls Vkontakte.ru nav pieejams, liekot domāt par publiskajā telpā bieži sastopamām spekulācijām par Krievijas interneta portālu bloķēšanu Rietumos YouTube zvaigzne šodien ir Oļegs Znaroks un Krievijas Federācijas hokeja izlase: Putins pēc Krievijas uzvaras Pasaules hokeja čempionātā esot apciemojis komandu ģērbtuvēs un sadzēris ar sportistiem šampanieti no sudraba trofejkauša.²⁰⁸ Twitter vidē žēlojas RosUzniek – atbalsta organizācija politisku motīvu dēļ aizturētajiem un apcietinātajiem Krievijas pilsoņiem – elektroniskie pakalpojumu apmaksas servisi Paypal un Qiwi pārtraukuši ar organizāciju sadarboties, bloķējot maksājumu iespējas pēc Krievijas valdības rīkojuma.²⁰⁹ Cita Twitter aktualitāte pēdējās pāris nedēļās, kas pārpublicēta virknē citu sociālo tīklu – vēstījumi, marķēti ar atslēgvārdu²¹⁰ #SaveDonbassPeople.²¹¹ Portāls Delfi, atsaucoties uz žurnālista Deivida Stērna (Stern) rakstu žurnālam National Geographic, norāda - tvīti ar šo atslēgvārdu ir falsificēti un kalpo propagandas nolūkiem.^{212, 213}

Falsifikācijas sociālajos tīklos un to radītās problēmas pētījuma ietvaros

²⁰⁷ Austrumeiropas un Krievijas kultūras un sabiedrības pētījumu institūts Hamburgā (p)ostkarte(II). Organizācijas profils sociālajā platformā Facebook.

Pieejams: <https://www.facebook.com/OstkartellNews?fref=nf> (skatīts 28.05.2014.).

²⁰⁸ Путин поздравил российских хоккеистов с победой на чемпионате мира. *YouTube*, augšupielādēts: 28.05.2014. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=5psglEjRdMQ> (skatīts: 28.05.2014.).

²⁰⁹ Atbalsta organizācija uz politisku motīvu pamata aizturētajiem un apcietinātajiem Krievijas pilsoņiem *RosUzniek*. Skatīt organizācijas oficiālo *Twitter* kontu <https://twitter.com/RosUzniek> un mājas lapu <http://rosuzniek.org/> (skatīts 28.05.2014.).

²¹⁰ Šeit un turpmāk termins *atslēgvārds* izmantots kā, iespējams, labskanīgāks latviskojums *Twitter* vidē sastopamo ar restīti marķēto jēdzienu jeb *hashtag* apzīmēšanai Akadēmiskās terminu datubāzes piedāvāto latviskojumu *atsauce*, *atsauces birka*, *atsauces tags* vietā. Skatīt: Akadēmiskā terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=hashtag&> (skatīts 29.05.2014.).

²¹¹ *Twitter* vide. Pieejams: <https://twitter.com/DonbassPeople> (skatīts 28.05.2014.).

²¹² 'Ukrainas bērni lūdz palīdzību pret nežēlīgajiem fašistiem' jeb propagandas karš soctīklos. Portāls *Delfi*. 29.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/ukrainas-berni-ludz-palidzibu-pret-nezeligajiem-fasistiem-jeb-propagandas-kars-soctiklos.d?id=44551498> (skatīts 29.05.2014.).

²¹³ Oriģinālajā rakstā žurnālam *National Geographic* Stērnš norāda uz abu Ukrainas konfliktā iesaistīto pretējos uzskatus pārstāvošo grupējumu darbībām, falsificējot un modelējot informāciju *Twitter* vidē. Portāls *Delfi* savukārt informācijas falsifikāciju propagandas nolūkiem attiecina tikai uz vienu konfliktā iesaistīto pusi – prokrieviskajiem spēkiem. Skatīt: Stern, David. The Twitter War: Social Media's Role in Ukraine Unrest. *National Geographic*, 10.05.2014.

Pieejams: <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/05/140510-ukraine-odessa-russia-kiev-twitter-world/> (skatīts 29.05.2014.).

Pētot politiskās performances procesus sociālo tīklu vidē, bieži nākas saskarties ar informāciju, kas ir nepilnīga, tendencioza vai falsificēta, piedevām falsifikācijas avoti ir grūti nosakāmi, jo viens pavediens ved pie nākamā, kas savukārt atsaucas uz kādu citu – līdz ar sociālo mediju attīstību un ekspansiju politiskais performatīvs realizējas Manuela Kastelsa piedāvātajā *tīmekļa sabiedrībā*²¹⁴, kuras struktūru nosaka, pēc Kastelsa, „brīvības arhitektūra”.²¹⁵ Brīvības arhitektūras koncepts ietver sevī divus šķietami nesavienojamus jēdzienus: brīvību un struktūru. Katra arhitektoniska struktūra paredz arhitekta klātesamību, tātad – tīmekļa vidē savstarpējā mijiedarbībā risinās divi paralēli procesi – (1) tīmekļa lietotāju brīva iesaistīšanās interneta satura veidošanā²¹⁶ un (2) vienlaicīga interneta satura kontrole, ko realizē gan tīmekļa mediju satura veidotāji, lielākoties atrodoties noteiktu politisko strāvojumu ietekmē²¹⁷, gan arī paši digitālās informācijas kopienas dalībnieki, kas ar savu subjektīvo informācijas pienesumu uztur un veido šo kopienas, bet līdz ar to integrē savā apziņā un domāšanā globālajai informācijas platformai piederīgas struktūras. Abas minētās *otrās paaudzes* interneta funkcijas spēlē nozīmīgu lomu mūsdienu Krievijas *politiskajā skatuvē*, kurā saskaras valdošās elites un opozīcijas politisko stratēģiju performatīvās izpausmes. Vienlaikus brīvības un kontroles mijiedarbība kalpo kā dubults pastiprinošs efekts iespējamajām falsifikācijām attiecībā uz digitālās vides *attēlu valodas* – digitālo ikonu – atbilstību realitātei.²¹⁸ Līdz ar to šajā pētījuma daļā pievērsta uzmanība politiskās performances faktiem sociālo tīklu vidē un, ar mērķi iespējami izvairīties no falsifikācijām,

²¹⁴ *Tīmekļa sabiedrības* jeb *network society* sabiedrības konceptu pirmoreiz piedāvājis norvēģis Steins Brāten (Braten) 1981. gadā grāmatā *Cilvēku un sabiedrību tipi (Modeller av menneske og samfunn)*, bet izstrādājis galvenokārt Manuels Kastelss, sākot ar 1996.gadu, savā triloģijā *Informācijas laikmets (The Information Age)*. Skatīt: Castells, Manuel. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Oxford: Maiden (Mac), 1997.

²¹⁵ Castells, Manuel. *Internet: ¿una arquitectura de libertad? Libre comunicación y control del poder*. Lección inaugural del curso académico 2001-2002 de la Universitat Oberta de Catalunya. Pieejams: <http://www.uoc.edu/portal/ca/index.html> (skatīts 15.10.2013.).

²¹⁶ Šeit un tālāk minētā tīmekļa vides koncepcija attiecas uz Dārsija Dinuči (*DiNucci*) 1999. gadā izstrādāto un Tima O'Reilija (*O'Reilly*) 2004. gadā publiskoto *otrās paaudzes* internetu jeb Web 2.0, kas paredz tīmekļa lietotāja aktīvu iesaistīšanos elektronisko mediju satura veidošanā jeb lietotāju radītu saturu sociālo platformu tīrvienībā, kuras pamata elementi ir blogi, sociālie tīkli un digitālo mediju brīvpieejas vietnes. Skatīt: O'Reilly, Tim. *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. Pieejams: <http://www.oreilynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html> (skatīts 06.01.2014.).

²¹⁷ Īss apkopojošs pārskats par dažādu kontroles mehānismu ietekmi uz tīmekļa vidi rodams: Yeung, Chak Kwan. *Network of Hope: A Brief History of the Rise of the Network Society*. Hong Kong Baptist University, 2009. Pieejams: <http://hkbu.academia.edu/ChakKwanYeung> (skatīts 02.02.2014.).

²¹⁸ Globālās kiberkopienas diskursa prakse rodas uz to konstrukciju bāzes, kas slēpjas kolektīvajā informācijas telpā – pie tām pieskaitāmas gan tā saucamās tīmekļa mitoloģijas, gan interneta folklorā jeb netlorā un tās izpausmes tīmekļa vidē jeb digitālās ikonas – *televīzijas attēlu valodas* pārnesums digitālo mediju vidē, kas līdz ar savu tiešo iedarbību uz uztvērēju liek noticēt tīmekļa vidē rodamajos attēlos redzamajam, un tādējādi kalpo kā galvenais politiskā vēstījuma nesējs digitālo mediju vidē. Skatīt: Galēja, Liena. *Tīmekļa mitoloģijas un digitālās ikonas: Politiskās implikācijas līdzdalības arhitektūrā. Latvijas Mākslas akadēmijas 2.maģistrantu zinātniskās konferences referātu tēzes*. Pieejams: [http://lma.lv/downloads/\[1\]Konference_tezes.pdf](http://lma.lv/downloads/[1]Konference_tezes.pdf) (skatīts 31.05.2014.).

mazāk analizēts, vai un cik lielā mērā politiskās performances paraugi sociālo tīklu vidē referē uz realitāti. Tāpat mazāka uzmanība pievērsta politiskajām stratēģijām, kas ietekmējušas politiskās performances izpausmes sociālo tīklu vidē, savukārt atsevišķi plašāk skatīta sociālo tīklu mediju performances atgriezeniskā ietekme uz politiskajiem procesiem Krievijā, galvenokārt novērtējot, vai un kāda ir šī ietekme uz varas centralizācijas (ar tieksmi uz autoritāra režīma veidošanos) un t.s. *tīmekļa demokrātijas* paralēlajām attīstības tendencēm mūsdienu Krievijā.

Sociālo tīklu politiskā nozīmīguma evolūcija Krievijas interneta vidē

Līdz 2011.–2012. gada ziemai Krievijas interneta jeb *RuNet* vide ir nosacīti politiski inerta. Tas saistīts ar interneta sakaru lēno izplatību Krievijas reģionos – lielais vairums interneta lietotāju joprojām koncentrējas lielajās pilsētās, nozīmīgākais interneta skaita pieaugums – 17% – reģistrēts tikai nesen, 2010.–2011. gados.²¹⁹ Arī *līdzdalības* jeb *otrās paaudzes* internets Krievijā ienāk ar novēlošanos, 2006.–2007. gados.²²⁰ Tūlīt gan seko plaša Krievijas interneta lietotāju aktivitātes ekspansija globālajos sociālajos tīklos, kā *Facebook*, *Twitter* un *YouTube*, kā arī lokālo *RuNet* sociālo tīklu izveide – uz amerikāņu bāzes veidotā, bet, sākot ar 21. gadsimta pirmās desmitgades otro pusi, gandrīz simtprocentīgi krievvalodīgā blogu platforma *LiveJournal.com*, tīmekļa meklētāja *Yandex* pēc *LinkedIn.com* parauga izveidotā profesionālo kontaktu platforma *MojKrug* un pēc *Facebook* parauga veidotie *Odnoklassniki.ru* un *Vkontakte.ru*, kā arī *YouTube* krieviskais dvīņubrālis *RuTube.ru*. Neskatoties uz lēcienvēdīgo krievvalodīgo sociālo tīklu attīstību, vēl 2011. gada pirmajā pusē vācu pētnieks Floriāns Tefls (*Töpfl*) raksturo valdošās elites ietekmi uz sociālo tīklu vidē publiskoto informāciju kā zemu un sociālo tīklu mērķauditoriju kā marginālu, atšķirībā no oficiālajiem masu medijiem, kam raksturīga augsta valdošās elites ietekme uz informācijas saturu un plaša mērķauditorija.²²¹

	Oficiālie masu	Vadošie masu	Liberālie	Sociālie tīkli
--	----------------	--------------	-----------	----------------

²¹⁹ *Development of the Internet in Russian Regions: Spring 2013*. Pieejams:

http://download.yandex.ru/company/ya_russian_regions_report_2013.pdf (skatīts 29.05.2014.)

²²⁰ Schmidt, Henrike. Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet. *Russian Cyberspace*, Vol. 1, No. 1, 2009. S. 4–60. Pieejams:

http://www.digitalicons.org/issue01/pdf/issue1/Designing-Political-Participation_H-Schmidt.pdf (skatīts 06.01.2014.).

²²¹ Īpaši tas attiecināms uz vidējo un vecāko paaudzi, kurām vēl no padomju varas laikiem ierastākais masu informācijas līdzeklis ir televīzija.

	saziņas līdzekļi	saziņas līdzekļi	opozīcijas masu saziņas līdzekļi	
Informācijas izplatīšanas medijs	TV un radio, preses izdevumi, internets	Preses izdevumi, internets, radio	Preses izdevumi, internets, radio	Internets (sociālo tīklu platformas)
Piemēri	<i>Pervii Kanal, Rossia 1, Rossiiskaja Gazeta, NTV</i>	<i>Komsomolskaja Pravda, Izvestija, Trud</i>	<i>Novaja Gazeta, Gazeta.ru, Echo Moskvi, The New Times</i>	Forumi, blogi, mikrobloki, sociālo tīklu platformas
Attieksme pret valdošo eliti	Viennozīmīgi atbalstoša	Lielākoties lojāla, atsevišķos gadījumos kritiska	Izteikti kritiska	Dažāda
Valdošās elites kontroles novērtējums uz publiskoto saturu	Augsts	Vidējs	Zems	Zems
Mērķauditorija	Plaša	Vidēja apjoma	Margināla	Margināla

1. tabula. Floriāna Tefla piedāvātais novērtējums masu saziņas līdzekļu politiskajai aktivitātei, kontrolei un ietekmei uz sabiedrību (Toepfl, 2011).²²²

Manuels Kastels piedāvā uzskatu, ka Krievijas *neveiksmīguma* vēsture laikposmā kopš Staļina nāves ir saistīta ar valsts pretestību arvien pieaugošajai informācijas plūsmam – pēc Kastelsa domām, mediju satura cenzūra un ierobežojumi informācijas pavairošanas un izplatīšanas iekārtu (kserokopētāji, rakstāmmašīnas utt.) lietojumam pretmetā informācijas plūsmas pieaugošajam spēkam veicināja Padomju Savienības sabrukumu mirklī, kad informācijas apjoms sasniedza noteiktu *kritisko masu*²²³ – proti, informācijas plūsmas ierosinātā politiskā aktivitāte kļuva spēcīgāka par valsts politisko kapacitāti. Kastelsa teoriju attiecinot uz *otrās paaudzes* interneta sabiedrību Krievijā, par lūzuma posmu, kad sāk mainīties spēku samēra attiecības starp valsts spēju kontrolēt informāciju un informācijas spēju ietekmēt procesus valstī, pieņemama 2011.–2012. gada ziema līdz ar aizsākumu opozīcijas praksei izmantot sociālos tīklus kā politiskā vēstījuma mediju. Līdz ar tā saucamajā *Krievu ziemā* aizsāktajām aktivitātēm sabiedrības viedokļa un politiskās iniciatīvas attīstīšanai

²²² Toepfl, Florian. Managing Public Outrage: Power, scandal and new media in contemporary Russia. *New Media Society*, No. 13, 2011. Pieejams: <http://nms.sagepub.com/content/13/8/1301> (skatīts 13.04.2014.).

²²³ Castells, Manuel. *The Information Age: Economy, Society and Culture*.

iezīmējas jauna ēra ne tikai opozīcijas politiskās performances praksē, bet arī valdošās elites performancē mediju vidē un vienlaikus abu šo polaritāšu savastarpējās attiecībās, kas savukārt veido Krievijas kopējo tēlu publiskajā telpā, radot atgriezenisko ietekmi uz politiskajiem procesiem Krievijā.

***Opozīcijas politiskās aktivitātes sociālo tīklu vidē:
kvalitatīvās izmaiņas performances praksē***

Līdz ar 2011.–2012. gada ziemu, iesaistot sociālos tīklus opozīcijas politiskās performances veidošanā, iezīmējas lūzums pašas politiskās performances kvalitatīvajās īpašībās: pirmkārt, no noslēgtas, norobežotas dalībnieku grupas (kā tas ir, piemēram, minētajos *Pussy Riot* vai *Voina* piemēros) grupa kļūst atvērta, lielākoties ar neprognozējamu dalībnieku skaitu, norises gaitā pievienojoties arī nejaušiem garāmgājējiem, kas par performanci iepriekš nav bijuši informēti.²²⁴ Otrkārt, līdz ar šo neprognozējamību performances norise kļūst daudz grūtāk kontrolējama – plānotas akcijas norisi var izjaukt spontāna darbība. Līdz ar šī elementa klātbūtni performance atvirzās no mākslas jomas un kļūst tuvāka politiskai aktivitātei (piemēram, mītiņi Čistoprudnajas, Bolotnajas un Saharova laukumos). Treškārt, performances dalībnieku grupas atvērtais statuss padara iespējamu viedokļu plurālismu un diskusiju grupas ietvaros.²²⁵ Ceturkārt, mainās pats performances statuss attiecībā pret performances norises laiku un telpu. *Pussy Riot* politiskās akcijas galveno akcentu piešķir performances aktuālajai norisei aktuālajā telpā, uzsverot arī performances konotācijas ar telpu – vai nu tā būtu panku lūgšana Kristus Glābēja katedrālē vai grupas protests pret homoseksuāļu tiesību ierobežošanu Krievijā Soču olimpiādes laikā.²²⁶ *Voina* rīkotās politiskās performances galveno nozīmi piešķir *post factum* rezonansei, publiskojot performances video *YouTube* un grupas mājas lapā, kā arī izmantojot policijas reakciju uz performances rezultātiem publicitātei. Arī aktuālā notikuma telpa tikai pirmajā

²²⁴ Kā pārejas forma uz atvērta tipa performanci minama, piemēram, *flashmob* akcija *Putin' on the Ritz* 2012.gada 26.februārī Maskavā, kurā kopā ar profesionāliem dejotājiem un iepriekš sagatavotu horeogrāfiju iesaistās arī iepriekš sociālajos tīklos informētie ziņkārīgie un nejauši garāmgājēji, kopā veidojot norisi, kuras horeogrāfija gan ir iepriekš iestudēta, bet tajā netrūkst arī spontanitātes un pārsteiguma elementa. Skatīt: *Flashmob Moscow (Russia): Putting on the ritz 2012*. Performances videoieraksts *YouTube*. Augšupielādēts: 15.06.2012.

Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=FNXd3wX_USc (skatīts 01.06.2014.).

²²⁵ Skatīt komentārus *Facebook* akcijai *Krievija, tu daudz mums esi mācījusi (Rossija, ti mnogomu nas nauchila)*. Akcijas ietvaros *Facebook* tīklā izplatīto vēstījumu un komentatoru diskusiju skatīt: *Россия, ты многому нас научила*. Sociālais portāls *Facebook*. Augšupielādēts 03.05.2014. Pieejams: <https://www.facebook.com/pyotr.kholyavchuk> (skatīts 03.05.2014.).

²²⁶ *Pussy Riot attacked with whips by police at Sochi*. *The Telegraph*, 19.02.2014. Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/10649037/Pussy-Riot-attacked-with-whips-by-police-at-Sochi.html> (skatīts 01.06.2014.).

Voina performancē uz Ļiteinija tilta spēlē būtisku lomu, turpmākajās akcijās svarīgāka ir norises režija – mazāku lomu spēlē tas, pret ko performance ir vērsta, lielāku – kā tā tiek izspēlēta.²²⁷ Līdz ar sociālo tīklu iesaistīšanos politiskās performances aranžēšanā laiks pirms performances kļūst nozīmīgāks par aktuālo performances laiku – sagatavošanās performancei un potenciālo dalībnieku informēšana iegūst tikpat lielu vai pat lielāku nozīmi nekā pats performances fakts – kā piemērs minamas grupas 23:59 rīkotās politiskās performances, kas balstās uz literāriem tekstiem, kas pirms performances norises ar sociālo tīklu starpniecību tiek izsūtīti iespējami plašam potenciālo performances dalībnieku lokam.²²⁸ Tādējādi mainās arī politiskās performances apjoms un norises telpa: līdz ar informēto potenciālo dalībnieku skaita pieaugumu aktuāla kļūst pulcēšanās laukumos, kas varētu uzņemt visus performances dalībniekus grupas *Stratēģija-31 (Strategija-31)* pirmais mītiņš 2009. gada 31. jūlijā Maskavā, Triumfa laukumā pulcēja vairāk nekā 2000 dalībniekus, masu opozīcijas mītiņi 2011.-2012. gada ziemā – līdz pat 100 000 dalībnieku 24. decembra mītiņā Saharova laukumā); iespēja informēt dalībniekus iepriekš un publiskot performances videodokumentāciju iespējami plašam lokam padara iespējamu akciju rīkošanu ārpus lielajām pilsētām Maskavas un Pēterburgas un arī ārpus Krievijas – piemēram, grupas *Stratēģija-31* pret Krievijas Konstitūcijas 31. panta, kas paredz pulcēšanās brīvību, neievērošanu vērstie protesta mītiņi kopš pirmās akcijas Maskavā 2009. gada 31. jūlijā, sākot ar 2010. gada janvāri, izplatās arī citās Krievijas pilsētās: Sanktpēterburgā, Omskā, Arhangeļskā, Vladivostokā, Jekaterinburgā, Kemerovā, Irkutskā un citur, kopā 20 reģionālajās pilsētās, bet 2010. gada 31. augustā – arī Londonā, Ņujorkā, Toronto un Telavivā.²²⁹ Atsevišķos gadījumos performance aptver plašāku teritoriju kā fiksētu norises vietu. Šajā saistībā īpaši izceļama akcija *Baltā Lenta (Belaja Lenta)*, kas pēc rakstnieka un IT speciālista Arsena Revazova (*Revazov*) iniciatīvas tiek aizsākta 2011. gada ziemā tūlīt pēc Valsts Domes vēlēšanām un iezīmē reālās performances telpas nesaraucamu saistību ar sociālo tīklu vidi.²³⁰

²²⁷ *О Войне: Кто такая Война?* Pieejams: <http://free-voina.org/about>.

²²⁸ Arī grupas 23:59 performances pieskaitāmas pie *pārejas tipa* performancēm, kuros, lai gan liela nozīme likta uz iepriekšēju sagatavošanos un dalībnieku iesaistīšanu ar sociālo tīklu starpniecību, tomēr performances norise ir iepriekš režisēta un dalībnieku pamata grupa – atlasīta gan pēc iepriekšējas vienošanās, gan, izmantojot klasiskās literatūras sižetus kā *intelektuālās atlases* kritēriju – tā, piemēram, performance *Liecību izzišana (Vybivanie pokazanii)* veidota uz Osipa Mandelštama (*Mandelshtram*) dzejoļa bāzes, performance *HATE* – pēc Vladimira Majakovska (*Majakovskii*) dzejoļa nosaukuma, performance *Danko* – pēc Maksima Gorkija (*Gorkii*) varoņa Danko, cīnītāja par tautas labklājību. Skatīt: Скиперских, Анатолий. Политические перформансы арт-группы «23: 59» в дискурсе литературных текстов. *Вестник Воронежского университета*, № 2–013. Воронеж: Воронежский госуниверситет, с.172–176. Pieejams: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2013/02/2013-02-30.pdf> (skatīts 30.10.2013.).

²²⁹ *Стратегия-31: Движение в поддержку свободы собраний*. Ziņu portāls *Lenta.ru*. Pieejams: <http://lenta.ru/lib/14211005/> (skatīts 01.06.2014.).

²³⁰ Kustība *Baltā lenta (Belaja lenta)* Krievijā tiek aizsākta jau 2009. gadā bijušā Maskavas iekšlietu ministrijas darbinieka Alekseja Dimovska (*Dimovskii*) vadībā, protestējot pret tiesībsargājošo institūciju korumpētību. Arī kustības izveidošana saistīta ar spilgtu politiskās performances paraugu – Dimovska publisko *YouTube*

Opozīcijas politiskās aktivitātes sociālo tīklu vidē:

Baltās Lentas un Alekseja Navaļņija piemēri

Baltās Lentas un Krievijas politiskās opozīcijas līdera Alekseja Navaļņija piemēri ir raksturojami ne tikai kā opozīcijas performances paraugi, kas ir primāri un nesaraujami saistīti ar sociālo tīklu vidi, bet arī kā politiskās opozīcijas akciju modeļi, kuri līdz ar sociālo tīklu performances kvalitatīvajām izmaiņām, ko galvenokārt raksturo ekspansija laikā un telpā, kā arī iekšējās kontroles mehānisma saīsināšana akcijas dalībnieku viedokļu plurālisma rezultātā, rada nepieciešamību pēc jauna valdošās elites *atbildes mehānisma* jeb kontrperformances.

Baltās Lentas akcijas mērķis – aizstāvēt prasību pēc demokrātisku reformu nepieciešamības saistībā ar vēlēšanu sistēmas korumpētību, kā arī protestēt pret t.s. *melno sarakstu* sastādīšanu, aizliedzot opozīcijas līderiem uzstāties valstij piederošajos nacionālajos televīzijas kanālos, kā arī pret nepilnīgas vai sagrozītas informācijas publiskošanu valstij piederošajos medijos saistībā ar opozīcijas protesta mītiņiem un citām aktivitātēm.²³¹ Akcijas aizsākumi rodami portālā *Facebook*, aicinot pilsoņus sava protesta izrādīšanai piestiprināt pie apģērba, automašīnas spoguļa vai durvju roktura baltu lentīti.²³² Tādējādi no vienas noteiktas performances norises vietas un fiksēta norises laika protestēt kļūst iespējams arī ārpus piedalīšanas organizētā mītiņā un tādējādi izbēgot no aizliegumiem vai ierobežojumiem, ko iespējams piemērot tikai organizētai un ierobežotai akcijai.²³³ Akcija *Baltā Lenta* atzīmējama ne tikai kā politiskās performances forma, kas norisinās ārpus fiksēta reālā laika un telpas pilsētvidē, bet arī kā pārejas modelis uz opozīcijas politisko performanci Krievijā, kas

paziņojumu Putinam par kustības izveidošanu. Skatīt: Дымовский создает движение "Белая лента". *Росбалт*, 24.11.2009. Pieejams: <http://www.rosbalt.ru/main/2009/11/24/691426.html> (skatīts 01.06.2014.) un Дымовский позвонит на "Прямую линию" с Путиным. Ziņu portāls *Lenta.ru*, 02.12.2009. Pieejams <http://lenta.ru/news/2009/12/02/dymovskiy/> (skatīts 01.06.2014.).

²³¹ Schmidt, Henrike. The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere.

²³² Растущим в России протестам придумали визуальное выражение: белая ленточка. Ziņu portāls *Newsru.com*, 07.12.2011. Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07dec2011/band.html> (skatīts 01.06.2014.).

²³³ Lai gan protesta mītiņi Čistoprudnije, Bolotnajas un Saharova laukumos organizēti, saskaņojot ar administratīvajām iestādēm un mītiņu dalībnieki arestēti lielākoties pēc Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 32. nodaļā minētajiem sabiedriskās kārtības pārkāpumiem, protesta mītiņu praksei turpinoties, valsts varas iestādes arvien vairāk izmanto netiešas metodes, lai pulcēšanos protesta nolūkos padarītu neiespējamu. Tā, piemēram, Stratēģijas-31 protesta mītiņā pret Konstitūcijas 31. panta neievērošanu Triumfa laukuma vidusdaļā, kurā bija paredzēts notikt mītiņam, bija ierobežota itin kā būvdarbu veikšanai, savukārt mītiņa dalībnieki, kam nekas cits neatlika kā pulcēties uz ietves, bija nožogoti ar policijas kordonu un metāla žogiem, traktējot to kā pasākumu mītiņotāju drošībai, bet patiesībā atvieglojot mītiņa dalībnieku aizturēšanu un savākšanu policijas autobusos. Skatīt: Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. Tikām mītiņa laikā policija sarīkoja reidu *Stratēģijas-31* aktīvistu birojā un privātajos apartamentos. Skatīt: Moscow Police Raid 'Strategy 31' Office, Promise Arrests. *The Other Russia: News from the Coalition for Democracy in Russia*, 30.03.2011. Pieejams: <http://www.theotherussia.org/2011/03/30/moscow-police-raid-strategy-31-and-promise-arrests/> (skatīts 02.06.2014.).

norisinās tikai un vienīgi sociālo tīklu vidē. Kaut gan lielākā daļa akcijas atbalstītāju rīkotāju veidotā aptaujā norāda, ka visbiežāk nēsā balto lentīti piestiprinātu pie apģērba vai mašīnas spoguļa pilsētvidē²³⁴, kā arī, piedaloties mītiņos,²³⁵ līdz ar akcijas izvēršanos plašumā tiek generēts arī digitālais kods, kas ļauj baltās lentītes simbolu pievienot profilam sociālajā tīklā, marķēt ar to savu blogu vai mājas lapu.²³⁶,²³⁷ Tādējādi līdz ar darbību, kas neprasa iesaistīšanos radikālos politiskajos protestos, opozīcija padara iespējamu protesta izteikšanu arī mērenā formā, kas ir pieņemamāka vidusšķiras pilsoņiem. Pret šādu protesta formu arī valdošajai elitei ir daudz grūtāk protestēt ar tradicionālām metodēm, jo pati par sevi baltās lentītes demonstrācija neietver sodāmu pārkāpumu. Taktika, ko pret *Baltās lentes* akciju izmanto Vladimirs Putins, ir līdzīga kā gadījumā ar grupu *Voina* – protesta neitralizācija, to publiski cenšoties pasludināt par neeksistējošu: 2011. gada 15. decembrī, tikai dažas dienas pēc akcijas aizsākuma, Putins Krievijas nacionālajos televīzijas kanālos uzstājas ar runu tiešajā ēterā, kurā baltā lentīte tiek pielīdzināta kontracepcijas līdzeklim:

Kad ieraudzīju ekrānā dažiem kaut ko tādu pie krūtīm, nodomāju – nepiedienīgi, protams, bet vienlaikus arī nodomāju, ka tā ir propaganda cīņai pret AIDS, ja jau prezervatīvus pie krūtīm piekāruši. Nospriedu, ka tas ir labi, ļaudis cīnās par veselīgu dzīvesveidu. Es to arī atbalstu.²³⁸

Šajā pašā runā Putins arī pārmet mītiņa organizatoriem dalībnieku algošanu „nabadzīgo studentu vidē” un izturēšanos pret algotņiem „kā pret lopiem”.²³⁹ Reakcija uz Putina ironisko kontrperformanci savukārt būtiski atšķiras no *Voina* un *Pussy Riot* piemēriem: Putina nosodījums uzliesmo ar nebijušu spēku gan reālajā telpā – Putina paziņojumam sekojošajā 24. decembra mītiņā Saharova laukumā mītiņotāji pirmoreiz masveidā izmanto

²³⁴ Akcijas *Belaja Lenta* domubiedru grupa portālā *Vkontakte.ru*. Pieejams: <http://vk.com/belayalentagroup> (skatīts 02.06.2014.).

²³⁵ Baltā lentīte tiek izmantota kā opozīcijas protesta simbols arī protesta mītiņos Bolotnajas un Saharova laukumos. Skatīt: Что решит митинг 24 декабря? Videomateriāls un tiešā ētera intervijas atšifrējums ar Sergeju Parhomenko (*Parhomenko*). Radio *Svoboda*, 13.12.2011.

Pieejams: <http://www.svoboda.org/content/article/24419876.html> (skatīts 02.06.2014.)

²³⁶ Перепостите это число – 632305222316434 - belaja lentochka. Blogs *Lib.ry* blogu platformā *Livejournal*. Pieejams: <http://lib-ry.livejournal.com/3872.html> (skatīts 01.06.2014.).

²³⁷ Jāņem vērā arī baltās krāsas vēsturiskā simbolika Krievijā. Tā saistās ar plašu opozīciju valdošajam režīmam kopš Krievijas pilsoņu kara laikiem (1918–1923), kad *baltais* nozīmēja pretestību boļševiku režīmam (sk. *Baltā gvarde*, *Baltās armijas* u.c.). Jāatzīmē arī, ka *baltais* Pilsoņu kara laikā lielā mērā saistījās ar nosacīti demokrātiski orientētu opozīciju, jo galēji labējie carisma atbalstītāji izmantoja t.s. Georga lentes krāsas vai melno krāsu. *Baltie* savukārt pārstāvēja demokrātiski ievēlētās Krievijas Satversmes sapulces veidoto valdību, kas vēlāk noformēja pilsoniski orientētā admirāļa Aleksandra Kolčaka (*Kolchak*) vadīto valdību. Līdz ar to te ir atsauce uz Krievijas vēsturiskajām demokrātijas tradīcijām. Savukārt Putins, stiprinot impēriju, apzināti izmanto atsauces uz carismu, attiecīgi arī t.s. Georga krāsas. Zināmā mērā tā ir atsauksšanās uz diviem atšķirīgiem Krievijas valstiskuma veidošanās variantiem (sal. – 19. gs. Vācija ar t.s. Prūšu un Reinzemes valstiskuma formēšanās centriem). *Par šo piebildi pateicos vēsturniekam Ojāram Stepenam*.

²³⁸ Путин: когда увидел белые ленточки, сначала решил, что пропаганда борьбы со СПИДом. *Pravda.ru*, 15.12.2011. Pieejams: <http://www.pravda.ru/news/politics/15-12-2011/1102170-lentochka-0/> (skatīts 06.06.2014.).

²³⁹ Зачем Путин покрывает Навального? «Бараны, вперед!» Raidījums *Диалог с Путиным* platformā *YouTube*. Augšupielādēts 15.12.2014. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=9wtJN66SnyI> (skatīts 02.06.2014.).

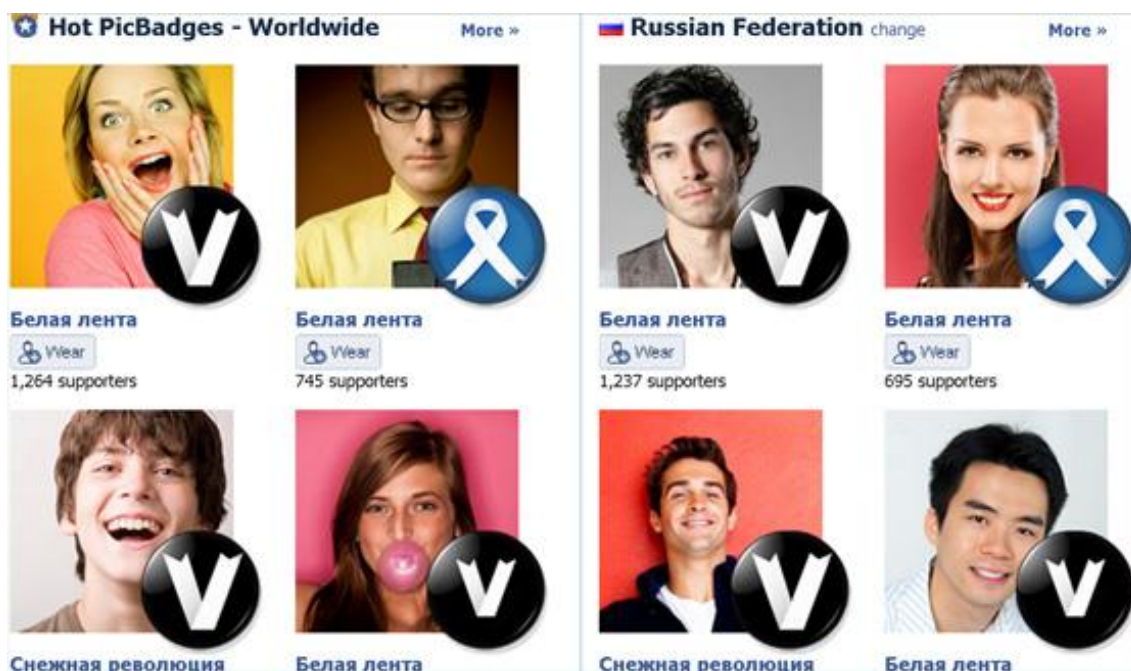
tieši pret Putinu vērstus plakātus²⁴⁰ – gan arī izsauc opozīcijas performances ekspansiju sociālo tīklu vidē. Krievijas Gaisa desanta veterānu dziesmas *Neviens, izņemot mūs (Nekto, krome nas)* videoierakstu, pateicoties piedziedājumam ar tekstu: „Brīvības lentas krāsa visiem šķiet pozitīva – bet tikai tev [nē]” platformā *YouTube* dažu nedēļu laikā noskatās un pārpublicē vairāk nekā miljons *YouTube* lietotāju.²⁴¹ Savukārt Putina tiešraides laikā sociālajā platformā *Facebook* 24. decembra mītiņa atbalstītāju (proti, *Facebook* lietotāju, kas atzīmējuši, ka vēlas piedalīties mītiņā) pieaug no 18 līdz 21,5 tūkstošiem potenciālo mītiņa dalībnieku.²⁴²

Baltā lenta ir pirmais precedents ar plašu dalībnieku iesaistīšanos, kad opozīcijas politiskā performance izmanto gan reālo, gan digitālo telpu, apzinoties sociālo tīklu iespējas (1) iespējami veiksmīgi izvairīties no kontroles un cenzūras, (2) ātri un operatīvi izplatīt informāciju, (3) iesaistīt performancē plašu dalībnieku loku, (4) nodrošināt arī mērenākajiem opozīcijas atbalstītājiem veidu, kā paust savu atbalstu protesta kustībai veidā, kas neapdraud viņu personisko drošību un reputāciju, (5) informēt ārpus Krievijas mītošos un krievu valodu nezinošos opozīcijas atbalstītājus, kā arī ļaut tiem līdz ar informācijas tālākizplatīšanu un baltās lentītes digitālā koda iekopēšanu savās interneta vietnēs piedalīties opozīcijas performancē arī, personiski iesaistoties. Atbalsta apjomu *Baltās lentas* aktivitātātēm iespējams apjaust gan pēc rezonanses sociālajos tīklos, gan arī pēc ar akciju nesaraunami saistīto *Krievu ziemas* protesta mītiņu dalībnieku skaita un aktivitātes.

²⁴⁰ Мы пришли еще: В Москве прошел второй массовый митинг за честные выборы. Ziņu portāls *Lenta.ru*, 25.12.2011. Pieejams: <http://lenta.ru/photo/2011/12/24/sakharova/#0> (skatīts 01.06.2014.).

²⁴¹ ПУТИН и ВДВшники. ВДВ. СВОБОДУ ХАБАРОВУ и КВАЧКОВУ! Video platformā *YouTube*. Augšupielādēts 26.01.2012. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=2aVIR_Oe3v0 (skatīts 02.06.2014.).

²⁴² Конец застоя. Interneta laikraksts *Каспаров.Ru*, 16.12.2011. Pieejams: <http://www.kasparov.ru/material.php?id=4EEB3CAE61E5F> (skatīts 02.06.2014.).

15.attēls. *Baltā Lenta* – digitālais kods sociālo tīklu vidē²⁴³

Cits piemērs, kas raksturo opozīcijas performances pakāpenisku *pārceļšanos* uz *otrās paaudzes* interneta vidi, saistīts ar konkrētu personu – vienu no opozīcijas izteiktākajiem līderiem Alekseju Navaļņiju. Arī saistībā ar Navaļņija publisko performanci, līdzīgi kā tas ir ar minētajiem *Pussy Riot* un *Voina* gadījumiem, ir iespējams izteikt minējumus, vai Navaļņijs pārstāv radikālu opozīciju vai tomēr tā dēvēto *sistēmas opozīciju* (*sistemnaja opozicija*), kas sadarbojas ar Kremli *kontrolētās demokrātijas* (*upravljajemaja demokratija*) sistēmas ietvaros.²⁴⁴ Tomēr Navaļņija piemērā svarīgu lomu spēlē tieši tas, ka savas politiskās aktivitātes viņš realizē gandrīz tikai un vienīgi digitālajā telpā. Tādējādi Navaļņija aranžētā politiskā performance darbojas divos līmeņos: pirmais no tiem ir paša Navaļņija publiskotā informācija un citas politiskās aktivitātes publiskajā telpā. Otrais – Navaļņija publiskotās informācijas izraisītā sociālo tīklu lietotāju rezonanse.

Aleksejs Navaļņijs, pēc profesijas jurists ar specializāciju ekonomikas un politiskās pārvaldes jautājumos, Krievijas mediju uzmanības lokā ienāk 2009.gadā līdz ar korupcijas un Vladimira Putina vadītās valdības kritiku. Līdz *Krievu ziemai* viņš galvenokārt ir pazīstams kā *investīciju aktīvisma* iniciators, aicinot privātpersonas iepirkt akcijas lielajos Krievijas uzņēmumos, lai tādējādi piespiestu tos atklāt uzņēmuma iekšējo informāciju iespējami

²⁴³ Lietotāja *Black Karlos* blogs sociālajā platformā *LiveJournal*, publiskots 08.12.2011. Pieejams: <http://black-karlos.livejournal.com/28496.html> (skatīts 10.06.2014.).

²⁴⁴ Skatīt komentārus video *Зачем Путин покрывает Навального? «Бараны, вперед!»* Raidījums *Диалог с Путиным* platformā *YouTube*. Augšupielādēts 15.12.2014. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=9wtJN66SnyI> (skatīts 10.06.2014.).

plašākam sabiedrības lokam. Šī aicinājuma izplatīšanai Navaļņijs jau 2009.gadā izveido mājas lapu *RosPil (Krievijas zāģis)*²⁴⁵, kurā regulāri publisko informāciju par pārkāpumiem Krievijas ekonomikas un birokrātijas sistēmās. Vēlāk, 2011. gadā, Navaļņijs no ekonomiskās opozīcijas pievēršas politiskajām aktivitātēm, un, lai gan savu politisko uzskatu paušanai izvēlas arī tradicionālo mediju sfēru²⁴⁶, par viņa galveno politiskās komunikācijas vietni kļūst sociālo tīklu vietnes: mājas lapa, blogs, *Twitter* konts, kā arī retāk lietotie *Facebook* un *Vkontakte.ru* konti.²⁴⁷ Īsā laikā pēc izveidošanas Navaļņija blogam ir vairāk nekā 50 000 sekotāju, viņa kontam sociālajā platformā *Twitter* – vairāk nekā 60 000 sekotāju. Navaļņijam ir arī virtene kontu, kas paredzēti Navaļņija atbalstam, informācijas pārpublicēšanai, diskusijām un arī Navaļņija oficiālo kontu informācijas imitācijai vai falsifikācijai.²⁴⁸ Viens no ierakstiem, kas tūlīt pēc Valsts Domes vēlēšanām pieredz vislielāko pārpublicāciju skaitu, ir baneris, kas publicēts Navaļņija kontos sociālajās platformās: „4. decembrī es balsoju pret blēžu un zagļu partiju”:

16. attēls. Baneris „4. decembrī es balsoju pret blēžu un zagļu partiju”²⁴⁹

²⁴⁵ *RosPil*, Alekseja Navaļņija izveidotā interneta platforma cīņai pret korupciju. Pieejams: <http://rospil.info/> (skatīts 02.06.2014.).

²⁴⁶ Piemēram, 2011. gadā radio intervijā Navaļņijs nosauc partiju *Vienotā Krievija* par „blēžu un zagļu partiju” („partija zhulikov i vorov”), kas drīz vien kļūst par tautā populāru epitētu. Skatīt: Parfīt, Tom. Russian blogger Alexei Navalny faces criminal investigation. *The Guardian*, 10.05.2011. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2011/may/10/russian-blogger-alexei-navalny> (skatīts 02.06.2014.).

²⁴⁷ Skatīt: Alekseja Navaļņija mājas lapa <http://navalny.ru/>, blogs <http://navalny.livejournal.com/>, *Twitter* konts <https://twitter.com/#!/navalny>, *Facebook* lapa <https://www.facebook.com/pages/Навальный-Алексей> un *Vkontakte.ru* lapa <http://vk.com/navalny> (skatīts 02.06.2014.).

²⁴⁸ Turpat un saistīto lietotāju konti attiecīgajās sociālajās platformās.

²⁴⁹ Schmidt, Henrike. *The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere*. P. 8.

Krievu ziemas protesta mītiņu laikā Navaļņijs aktīvi izmanto sociālos tīklus potenciālo mītiņu dalībnieku informēšanai un organizēšanai, regulāri publisko valdību un Vladimiru Putinu diskreditējošus attēlus, kas gandrīz acumirkļīgi tiek pārpubliskoti neskaitāmu sociālo platformu lietotāju vidē. Navaļņijs arī pirmoreiz Krievijas opozīcijas digitālās performances praksē izmanto digitālās maldināšanas paņēmienus – metodi, ko iespējams sekmīgi izmantot tikai politiskajai performancei digitālajā telpā.²⁵⁰ Piemēram, viens no Navaļņija iecienītajiem paņēmieniem ir Krievijas valdības politikas aizstāvju tvītu retvītošana, lai tādējādi norādītu uz opozīcijas nelabvēļiem un *izsauktu uz tiem uguni*.²⁵¹ Cita spoža Navaļņija politiskā performance sociālo tīklu vidē tiek realizēta ar vēl specifiskākiem digitālā terora līdzekļiem, iesaistot datorhakerismu. Notikums saistīts ar Dmitrija Medvedeva *digitālās prezidentūras* slavu, Medvedevam sevi reprezentējot kā sociālo platformu aizstāvim un aktīvam lietotājam savu politisko vēstījumu publiskošanai. 2001. gada 7. decembrī, dažas dienas pēc skandalozajām Domes vēlēšanām, Dmitrija Medvedeva oficiālajā Krievijas prezidenta *Twitter* kontā parādās retvīts vienam no Krievijas digitālās politikas līderiem Konstantīna Rikova (*Rikov*) tvītiem, kurā Rikovs un attiecīgi arī retvīta autors prezidents Medvedevs nodēvē opozīciju par dumju aunu baru, ar ko manipulē to līderi, piedevām izmantojot valodisko izteiksmi, kas neatbilst Krievijas prezidenta tēlam.²⁵²

²⁵⁰ Hutchinson, William, Warren, Matt. *Information Warfare: Corporate Attack and Defence in a Digital World*. Amsterdam: Elsevier, 2001.

²⁵¹ Alekseja Navaļņija *Twitter* kots. Pieejams: <https://twitter.com/#!/navalny>.

²⁵² Russland: Obszöner Tweet bringt Kreml in Verlegenheit. *Spiegel Online*, 08.12.2011. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-obszoener-tweet-bringt-kreml-in-verlegenheit-a-802569.html> (skatīts 02.06.2014.).

17. attēls. *Twitter* skandāls – opozīcijas politiskās performances paraugs sociālo tīklu vidē²⁵³

Šokējošais retvīts ir lasāms *Twitter* vidē septiņas minūtes, tad pazūd. Lai gan nākamajā dienā prezidenta kanceleja izplata oficiālu paskaidrojumu, ka retvīta izplatīšanā vainojams paviršs darbinieks, kurš tiks attiecīgi sodīts, tomēr Medvedeva reputācija šajās septiņās minūtēs tiek smagi iedragāta – pirmkārt, pateicoties retvītā lietotajiem pejoratīvajiem apzīmējumiem, otrkārt, tā kā izteikumā tiek pausta ciniska attieksme pret opozīcijas spēkiem.²⁵⁴ Lai gan retvītā izmantots Navaļņija nenosakāmam adresātam veltīts izteikums, kas publiskots kādā no opozīcijas mītiņu videoierakstiem²⁵⁵, drīzumā sociālajos tīklos izplatās informācija, ka skandalozajā retvītā vainojams pats Navaļņijs.²⁵⁶ Pat pēc tam, kad, sekojot šim incidentam, uz Kremļa politikas aizstāvību orientētas organizācijas mēģina iesaistīties *digitālajā karā*, sociālajos tīklos publiskojot video, kur Navaļņijs izsaka minēto frāzi, kā arī Navaļņija *blēžu un zagļu partijas* banerim līdzīgu attēlu ar aunu un retorisku secinājumu, ka tie, kas neseko Navaļņijam, uzskatāmi par auniem, digitālajā karā tomēr uzvara, kā secina Krievijas un ārvalstu mediji, piešķirama Navaļņijam.²⁵⁷

²⁵³ Pieejams sociālajā platformā *JoyReactor*: <http://joyreactor.cc/post/152477> (skatīts 10.06.2014.).

²⁵⁴ Schmidt, Henrike. *The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere*. P. 8.

²⁵⁵ Навальный пролез в Твиттер Медведева. Interneta žurnāls *Fontanka.ru*, 07.12.2011. Pieejams: <http://www.fontanka.ru/2011/12/07/026/> (skatīts 02.06.2014.).

²⁵⁶ Schmidt, Henrike. *The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere*. P. 8.

²⁵⁷ Schmidt, Henrike. *The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere*. P. 9.

18. attēls. *Digitālais karš* pret Alekseju Navaļņiju. Videomontāžas ekrānšāviens ²⁵⁸

Vēl jo vairāk, izmantotais pejoratīvais apzīmējums drīz, līdzīgi kā *blēžu un zagļu partija*, kļūst par populāru atslēgvārdu sociālo tīklu folklorā, – nosacīti to varētu dēvēt par *rekvizītu* politiskās opozīcijas digitālajā performancē, kas, lai gan lietots ironiski, līdz ar savu atpazīstamību kļūst par opozīcijas informācijas izplatīšanas mehānisma darbības elementu.

Tādējādi secināms: *Baltās Lentas*, tāpat Alekseja Navaļņija un sekotāju politiskā vēstījuma reprezentācija arvien vairāk tiecas izmantot *otrās paaudzes* interneta piedāvātās iespējas, gan informācijas ekspansijas un līdzdalībnieku skaita un aktivitātes iespēju dēļ, gan tādēļ, ka digitālo protestu salīdzinoši grūtāk pakļaut kontrolei un cenzūrai. Pat ja iespējams vērsties pret galvenajiem opozīcijas aktivitāšu rīkotājiem, nav iespējams kontrolēt informācijas pārpublicēšanu digitālajā tīmeklī. Līdz ar to vismaz pārpublicētās informācijas autentiskums nav apšaubāms, pat tad ja performances aktīvisti darbotos *sistēmas opozīcijas* ietvaros. Vienlaikus opozīcija līdz ar tradicionālām politiskās performances formām, kurās sociālie tīkli kalpo tikai kā saziņas līdzeklis vai sagatavošanās platforma *īstajai* performancei reālajā laikā un telpā pilsētvidē, arvien vairāk sāk izmantot tikai tīmekļa videi raksturīgas protesta formas, kas saistītas ar digitālo tehnoloģiju radošu izmantošanu – piemēram, iespēju iekopēt baltās lentītes simbolu savā privātajā sociālo tīklu lapā vai datorhakerisma un digitālā terora metodes kā Navaļņija gadījumā. Kopīga iezīme protestam digitālajā vidē ir arī politiskās performances dalībnieku anonimitātes un vienlaikus personiskās atbildības uzsvērums – izvēle, vai un cik lielā apjomā protesta akcijā iesaistīties, ir katra paša ziņā, bet

²⁵⁸ Как "развели" людей на Чистых Прудах. Blogeres Kristīnas Potupčikas blogs sociālajā platformā *LiveJournal*, 06.12.2011. Pieejams: <http://krispotupchik.livejournal.com/297903.html> (skatīts 02.06.2014.).

digitālais protests pieļauj arī identitātes pilnīgu vai daļēju slēpšanu – izmantojot dalībai politiskajā performancē savu sociālo tīklu lietotāja profilu, indivīds iesaistās norisēs kā digitālā ikona, izmantojot savu publisko, tikai tīmekļa vidē eksistējošo tēlu. Sociālo tīklu opozīcijas aktivitāšu autentiskumu pamato arī fakts, ka līdzšinējie valdošās elites kontroles mehānismi pret šāda tipa opozīcijas aktivitātēm zaudē savu efektivitāti.

Līdz ar to secināms, ka sākot no 2011.–2012. gada ziemas galvenā politiskā protesta izpausmes telpa ir sociālo tīklu vide, kurā opozīcijas performance tiek organizēta vai nu tieši ar digitālo tehnoloģiju palīdzību, vai pastarpināti, radot informatīvo bāzi protesta akcijām reālajā telpā. Tas vedina domāt, ka *izaicinājuma – atbildes mehānisma* teorijas ietvaros līdz ar opozīcijas protesta stratēģiju maiņu jāmainās arī valdošās elites un pirmkārt jau tās līdera Vladimira Putina reprezentācijai publiskajā telpā. Savukārt, mainoties politisko pozīcijas un opozīcijas vēstījumu *redzamajai sejai*, var izvirzīt pieņēmumu, ka rezultātā mainās arī Krievijas Federācijas valsts iekārtas publiskā reprezentācija, kas savukārt atgriezeniski ietekmē valsts politiskās pārvaldes struktūras.

3.2. Krievijas Federācija ceļā uz tīmekļa demokrātiju

Valdošās elites stratēģiju maiņa opozīcijas protestu apkarošanā

Kā secināms no iepriekšminētajiem piemēriem, mūsdienu Krievijas praksē līdz *Krievu ziemas* akcijām sociālajos tīklos dominē divas tendences, kā varas institūcijas pauž savu reakciju uz politiskās performances akcijām: (1) izmantojot pret konkrētām akcijās iesaistītajām privātpersonām vērstas apsūdzības uz brīvāk interpretējamo likumdošanas kodeksa punktu pamata; (2) apzināti ignorējot politiskā protesta elementu akcijās, tā vietā sašaurinot politiskās performances nozīmīgumu līdz mākslas faktam vai vēstījumam, kas vērsts uz kādu šauru sociālo grupējumu.

Līdz ar 2011.–2012. gada zimu, kad politiskā performance arvien vairāk tiecas kļūt par sociālo tīklu fenomenu, izmaiņas attiecībā pret performances norises laiku, telpu, dalībnieku sastāvu un iesaistīšanās pakāpi prasa arī jauna tipa reakciju. Protestu sociālajos tīklos iespējams apkarot tikai ar atbilstošiem līdzekļiem. Salīdzinoši vienkārši tas ir gadījumā, ja iespējams noteikt *vainīgo* – tā, piemēram, Aleksejs Navaļnijs laikā kopš mājas lapas *RosPil* izveidošanas vairākkārt ticis arestēts uz dažādu apsūdzību pamata – visnopietnākā apsūdzība pret Navaļniju izvirzīta 2012. gadā, kad viņš apvainots pēc Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 8. nodaļas 21. panta 159. punkta par krāpniecību un pēc 8. nodaļas 22. panta 174.1. punkta par nelegāli iegūtu finanšu līdzekļu legalizāciju.²⁵⁹ Par Navaļnija personas bīstamību Krievijas varas iestāžu skatījumā liecina fakts, ka apsūdzības pamatam izvēlēts daudz smagāks pārkāpums nekā huligānisms vai varas institūciju aizskaršana, kā tas bija gadījumos ar *Pussy Riot* vai *Voina* dalībniekiem. 2014. gada 28. februārī varas institūcijas tieši vēršas pret Navaļnija aktivitātēm publiskajā telpā, piespriežot viņam 2 mēnešu mājas arestu bez iespējas sazināties ar kādu, izņemot tuviniekus.²⁶⁰ 2011.–2012. gadā aizsākas arī sociālo tīklu ierobežojumu vilnis Krievijā, gan kā interneta cenzūras aktivizēšanās, gan kā *tehnisku problēmu* sērija sociālajās platformās – tā, piemēram, 2011. gada aprīlī blogu platforma *LiveJournal* tiek slēgta *tehniskas kļūmes dēļ*²⁶¹ četras reizes, visos gadījumos pēc

²⁵⁹ Алексею и Олегу Навальным предъявлено обвинение в мошенничестве и легализации денежных средств. *Следственный комитет России*, 20.12.2012. Pieejams: <http://sledcom.ru/actual/272378/> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶⁰ Court puts Russian opposition leader under house arrest. *MoscowNews.net*, 28.02.2014. Pieejams: <http://www.moscownews.net/index.php/sid/220274120/scat/871e5a31f6912bb3/ht/Court-puts-Russian-opposition-leader-under-house-arrest> (skatīts 02.06.2014.)

²⁶¹ Marķēta ar kodu DDoS – Distributed Denial-of-Service (DDoS).

tam, kad blogu platformā izplatījies kāds pret valdošo eliti vērstis vēstījums.²⁶² 2014. gadā no amatiem tiek atlaisti vairāku opozīcijas sociālo platformu vadītāji.²⁶³ 2014. gads iezīmē vēl vienu pavērsiena punktu mehānismos, kā valdošā elite vēršas pret politisko performanci sociālajos medijos. Līdz ar krīzes situāciju Ukrainā Krievijas sabiedrība sašķēļas divos grupējumos atkarībā no viedokļa Austrumukrainas aneksijas jautājumā. Toties dominējošais Rietumu mediju skatījums, atbilstoši Rietumvalstu oficiālajai nostājai, Austrumukrainas jautājumā nosoda pat nevis tik daudz aneksijas faktu, kam iespējams arī atrast legālu pamatojumu²⁶⁴, cik Krievijas vispārīgo nostāju iekšpolitikas un ārpolitikas jautājumos.²⁶⁵ Līdz ar to Krievijas valsts varas institūciju skatījumā acīmredzami bīstamāki ir nevis *RuNet* krievvalodīgie politiskie vēstījumi un nekontrolēta viedokļu apmaiņa, bet gan ārējās informācijas ieplūde. 2014. gada 24. aprīlī izskan Vladimira Putina paziņojums par internetu kā CIP specprojektu līdz ar ieteikumu par serveru nacionalizāciju.²⁶⁶ Dažas dienas vēlāk Krievijas parlaments izstrādā priekšlikumu slēgta informācijas tīkla izveidošanai.²⁶⁷ Savukārt no 2014. gada 1.augusta Krievijā stāsies spēkā likums *Par informāciju, informācijas tehnoloģijām un informācijas aizsardzību*, kas paredz, ka katram bloggerim, kura vietni diennaktī apmeklē vairāk nekā 3000 interneta lietotāju, būs jānorāda savs īstais vārds, uzvārds un elektroniskā pasta adrese un jāiesniedz šie dati Federālajam Komunikācijas, informācijas tehnoloģiju un masu mediju uzraudzības dienestam. Interneta pakalpojumu sniedzējiem jānodrošina Komunikācijas, informācijas tehnoloģiju un masu mediju uzraudzības dienests ar informāciju par vietņu apmeklējuma statistiku. Likumā minēta arī publiskošanai aizliegtā

²⁶² Pyper, Julia. Access Denied: Internet Attacks in Russia. *World Policy Blog*, 11.05.2011. Pieejams: <http://www.worldpolicy.org/access-denied-internet-attacks-russia> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶³ Tā, piemēram, tiek nomainīta redakcija vienam no Krievijas vadošajiem ziņu portāliem *Lenta.ru*, sociālā tīkla *Vkontakte* izveidotājs Pāvels Durovs (*Durov*) tiek atlaists no kompānijas ģenerāldirektora amata, kā arī turpinās Federālā Sakaru, informācijas tehnoloģiju un masu komunikācijas uzraudzības dienesta *Roskomnadzor* veiktā vairāku vietņu, tostarp opozicionāra Alekseja Navalņija bloga, bloķēšana. Skatīt: Gubenko, Igors. Interneta suverenitāte un disciplinārā vara.

²⁶⁴ Borgen, Chris. Kosovo, South Ossetia, and Crimea: the Legal Rhetoric of Intervention, Recognition, and Annexation. *Opinio Juris*, 02.04.2014. Pieejams: <http://opiniojuris.org/2014/04/02/kosovo-south-ossetia-crimea-legal-rhetoric-intervention-recognition-annexation/> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶⁵ Ukraine crisis: G7 jointly condemns Russia, halts G8 prep. *CBC News*, 02.03.2014. Pieejams: <http://www.cbc.ca/news/world/ukraine-crisis-g7-jointly-condemns-russia-halts-g8-prep-1.2557174> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶⁶ Медиафорум независимых региональных и местных СМИ. Krievijas Valsts prezidenta oficiālā mājas lapa *Kremlin.ru*, 24.04.2014. Pieejams: <http://news.kremlin.ru/news/20858> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶⁷ Priekšlikuma autors senators Maksims Kavdžaradze (*Kavdzharadze*) jokojot piedāvā nosaukt nacionālo tīmekli par *Čeburašku*, kam tūlīt seko *netloras* ikonu plūsma, atveidojot slēgtā *RuNet* lietotāju kā minēto multiplikācijas varoni, kas ar milzīgiem ausu aizbāžņiem norobežots no pasaules. Skatīt: В Совете Федерации предложили создать национальный интернет. *Forbes.ru*, 28.04.2014. Pieejams: <http://www.forbes.ru/news/256021-v-sovete-federatsii-predlozhili-sozdat-natsionalnyi-internet> (skatīts 03.06.2014.).

informācija, kas, cita starpā, ietver materiālus, kuros aicināts uz vēršanos pret valsts interesēm vai atbalstīta šāda rīcība.²⁶⁸

Ierobežojot kādu jomu, nepieciešams ar kaut ko kompensēt radušos tukšo informācijas telpu. Tā arī Krievijas valdošajai elitei līdz ar sociālo tīklu informācijas ierobežojumiem un cenzūras pastiprināšanu ir nepieciešams meklēt kādu iedarbīgu kompensācijas mehānismu, kas aizpildītu modernās *televīzijas attēlu valodā* domājošo mērķauditoriju – proti, spilgtu digitālo ikonu, kas spētu aizvietot opozīcijas sociālo tīklu performances ierobežojumus un mazinātu vēlmi protestēt pret iekšpolitiskajām norisēm gan, radot jaunus un jaunus politiskās performances paraugus *RuNet* krievvalodīgajā telpā, gan, smeļoties iedvesmu un informāciju ārzemju medijos.²⁶⁹ Krievijā, atbilstoši valsts paternālajam modelim, iespējamais digitālās ikonas paraugs ir tikai viens – prezidents Vladimirs Putins un viņa glamurozā reprezentācija, kas, līdzīgi kā opozīcijas performances paraugi, pamet reālo performances telpu un pievēršas reprezentācijai sociālo tīklu vidē.

Digitālā ikona Vladimirs Putins

Digitālās politikas pētniece Henrike Šmite norāda, ka *otrās paaudzes* interneta sabiedrībā arvien vairāk dominē tendence politisko figūru publiskajai reprezentācijai tīmekļa vidē aizvietot politisko vēstījumu.²⁷⁰ Tas saistīts ne tikai ar attēlu valodas prevalenci, bet arī ar komunikācijas struktūru *līdzdalības arhitektūras* modelī, vertikālajai komunikācijai starp indivīdu un *kolektīvās inteliģences platformu*²⁷¹ aizvietojot komunikāciju interneta lietotāju starpā.²⁷² Vertikālā komunikācija, no vienas puses, var ērti kalpot varas attiecību

²⁶⁸ Robertson, Adi. *Putin signs law forcing bloggers to register with Russian media office*. *TheVerge.com*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.theverge.com/2014/5/7/5690410/putin-signs-law-forcing-bloggers-to-register-with-russian-media-office> (skatīts 03.06.2014.).

²⁶⁹ Šādu nepieciešamību pamato arī gan Krievijas, gan Rietumu pētnieku vidē bieži sastopamais pieņēmums, ka tieši *virtuves sarunas* bija viens no cēloņiem, kas sagrāva Padomju Savienību, jo tādā veidā, iespējami izbēgot cenzūras kontrolei, tikai izplatīta gan pašmāju, gan no ārvalstīm iegūtā informācija, *virtuves sarunām* kalpojot pēc tā paša principa, kā sociālie mediji mūsdienās, ar vienīgo atšķirību – informācija tika izplatīta tikai starp labi savstarpēji pazīstamiem un uzticamiem sarunbiedriem. Svarīgi atzīmēt, ka *virtuves sarunas* veicināja ne tikai policejiskais režīms Padomju Savienībā, bet arī informācijas vakuums – nepieciešamība ar kaut ko aizpildīt cenzūras un ierobežojumu rezultātā radušos informācijas badu. Skatīt: Ries, Nancy. *Russian Talk: Culture and Conversation during Perestroika*. Ithaca; London: Cornell University Press, 1997.

²⁷⁰ Schmidt, Henrike. *Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet*. Pieejams: http://www.digitalicons.org/issue01/pdf/issue1/Designing-Political-Participation_H-Schmidt.pdf.

²⁷¹ Tima O'Reilija 1994.gadā piedāvāts apzīmējums *otrās paaudzes* interneta videi. Skatīt: O'Reilly, Tim. *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*.

²⁷² Manuels Kastelss *otrās paaudzes* interneta lietotāju kopienu raksturo kā elektroniskā autisma sociumu, kam raksturīga līdz šim nepieredzēta komunikācijas forma – masu paškomunikācija. Pēc Kastelsa domām, Web 2.0 sabiedrība daudz vairāk nekā jebkura iepriekšējā komunikatīvās paradigmas forma ir saistīta ar indivīda pašapziņu – šajā sabiedrībā indivīds pats rada kolektīvās inteliģences platformas saturu, pats izvēlas veidu, kā šis saturs tiks publiskots, un pats arī izlemj, ko no kopējā piedāvājuma izvēlēties. Skatīt: Castells, Manuel.

implikācijām, bet, no otras puses, tā rada sociālo tīklu lietotājam ilūziju par personisku un nepastarpinātu *sarunu* ar valdošo varu sava iemīļotā politiķa personā. Digitālā ikona jeb reprezentācija tīmekļa vidē, kādu izvēlas politiķis, pārstāv valsts varu – izvēloties noteiktu digitālo ikonu, tīmekļa lietotājs izvēlas tās pārstāvēto politisko iekārtu. Digitālo ikonu ēra nomaina stratēģiju, *zvaigžņu*, veiksmes stāstu un politisko platformu ēru. Digitālā ikona aicina uz kiberdemokrātiju – kļūt par digitālo ikonu ir iespējams katram. Līdz ar *autodigitalizāciju* sociālajos tīklos, failu augšupielādes platformās un blogosfērā politiķis kļūst par *personību*, kas tāpat kā jebkurš no elektorāta – piedalās kolektīvās inteligēnces platformas veidošanā, vienlaikus saglabājot savu individualitāti. Digitālā ikona kļūst par *netloras* vēstījumu galveno varoni un reprezentē tīmekļa mitoloģiju priekšstatus, starp kuriem ietilpst gan skaitļojamo mašīnu ērā balstītais mīts, ka internets – tas ir intelektuāli, gan datorspēlēs un citās tīmekļa izklaides iespējās balstītā pārliecība, ka internets sagādā bērnišķīgi nevainīgu izklaidi, gan erotiskais valdzinājums, ko rada iespēja nesodīti ieskatīties cita privātajā telpā un vienlaikus apzināties savas privātās informācijas pieejamību sociālajos tīklos. Intelektuāls, jauneklīgs, erotiski valdzinošs un vienlaikus – tikpat vienkāršs un publiskajā telpā pieejams kā jebkurš cits sociālo tīklu lietotājs – tāds ir modernā politikā digitālās ikonas veidols.

Vladimirs Putins *autodigitalizācijai* pievēršas vēlu. Savos izteikumos, gan pirms *Krievu ziemas*, gan 2014. gada paziņojumos Putins vairākkārt norādījis uz savu negatīvo attieksmi pret internetu kā samaitājošu mediju, kas apdraud izglītības sistēmu un morālās vērtības.²⁷³ Atšķirībā no Putina, Dmitrijs Medvedevs līdz pat iepriekš minētajam *Twitter* skandālam pievērsa īpašu uzmanību sociālajiem tīkliem kā iespējai implicēt politisko vēstījumu sabiedrībā, reprezentējot sevi kā digitālo ikonu. Līdz *aunu skandālam* Medvedevs uzturēja vairākus *Twitter* kontus – oficiālo un neoficiālo, leģitimējot arī vairākus *viltotos* kontus (tagad pieejams tikai oficiālais konts krievu un angļu valodās, kā arī Medvedeva vēlēšanu kampaņas atbalsta konts), viņam bija un joprojām ir savs blogs un *Facebook* lapa, oficiālā mājas lapa²⁷⁴, ar Medvedeva vārdu *RuNeta netloras* krātuvēs joprojām pieejami vairāki interneta *mēmi*.

Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication*. No. 1, 2007. Pp. 238 – 266. Pieejams: <http://ijoc.org> (skatīts 18.01.2014.).

²⁷³ Schmidt, Henrike. The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere. P.14.

²⁷⁴ Skatīt: Dmitrija Medvedeva *Twitter* konti: <https://twitter.com/MedvedevRussia>, <https://twitter.com/MedvedevRussiaE>, <https://twitter.com/medvedev2012ru>, *Facebook* lapa <https://www.facebook.com/Dmitry.Medvedev?fref=ts>, blogs *Livejournal* <http://blog-medvedev.livejournal.com/>, profils *Vkontakte.ru* <http://vk.com/dm>, mājas lapa <http://da-medvedev.ru/> (skatīts 03.06.2014.).

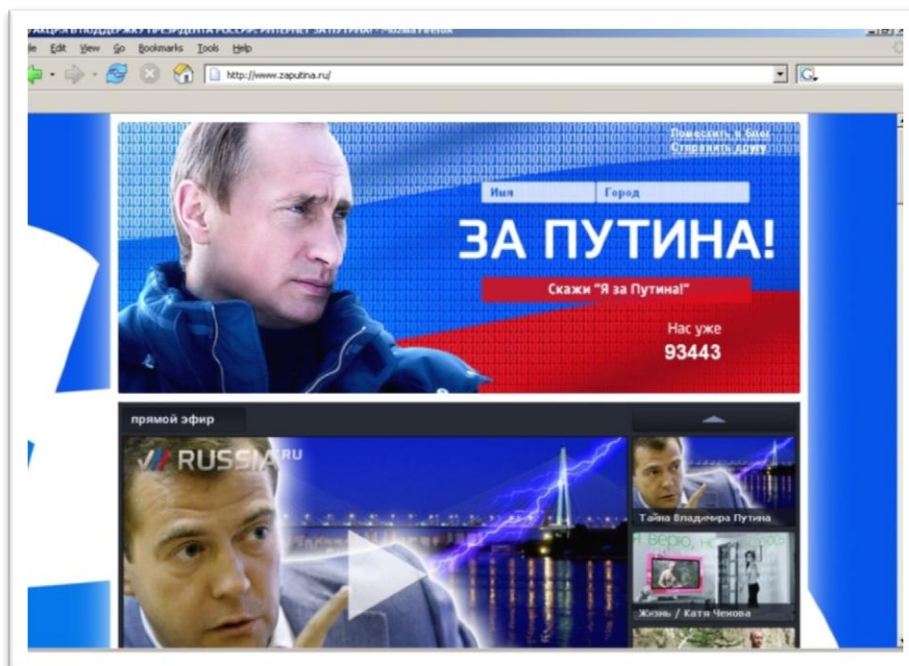
19. attēls. Dmitrijs Medvedevs – digitālā ikona sociālajos tīklos. Internetā *mēmā* izmantota t.s. *lubu bildīšu* estētika. H.Šmites foto no politisko karikatūru izstādes Maskavā.²⁷⁵

Vladimirs Putins savas prezidentūras pirmajā posmā savukārt sevi reprezentēja kā džudistu, lidotāju, mednieku un ģimenes tēvu – tradicionāli ar digitālo jomu nesaistītos veidos. Digitālo politiku savas prezidentūras sākumposmā Putins savukārt izmantoja galvenokārt tikai kā *kontrolējamās demokrātijas* mediju tiešsaistes konferencēm ar potenciālajiem vēlētājiem, kurās jautājumi un atbildes tika organizēti stingrā cenzūras kontrolē.²⁷⁶ Pirmais solis ceļā uz jaunu pieeju tīmekļa videi ar virzību uz Putina *digitalizāciju* ir Konstantīna Rikova izveidotā tiešsaistes sociālā platforma *Zaputina.ru*, kas radīta 2007. gada Valsts Domes vēlēšanu aģitācijas nolūkiem, platformas sākotnējā veidolā reprezentējot un tādējādi kā digitālo ikonu piedāvājot nesaraujamu tandēmu – Vladimirs Putins un Dmitrijs Medvedevs.²⁷⁷ Platforma *Zaputina.ru* imitē populārās sociālās platformas *Facebook* vai *Odnoklassniki.ru*, piedāvājot platformas atbalstītājiem augšupielādēt savas fotogrāfijas un tādējādi pievienot Putinu savam *draugu lokam*:

²⁷⁵ Schmidt, Henrike. *Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet.*

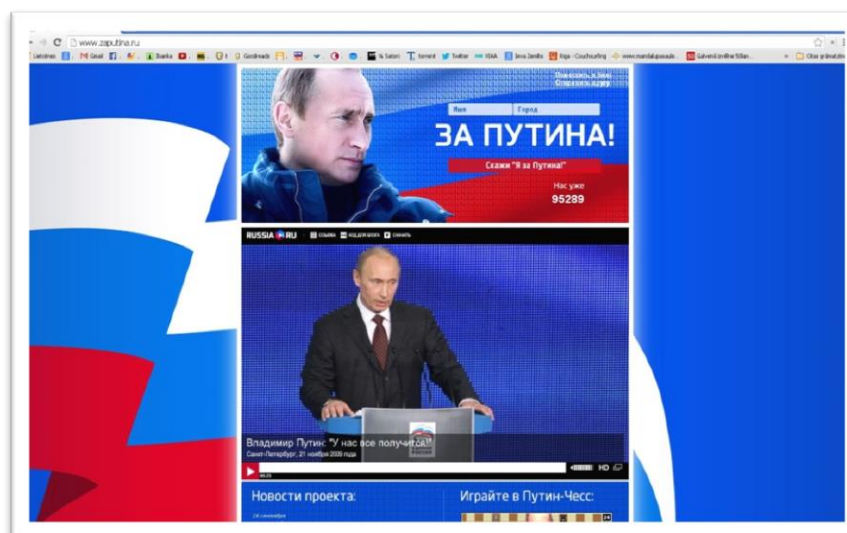
²⁷⁶ Pirmā tiešsaistes konference ar Putina piedalīšanos notiek 2001. gadā, turpmāk norisinoties regulāri. Pirmajās konferencēs notiek tikai tiešsaistes translācija, vēlāk tiek iespējota jautājumu uzdošana tiešsaistē. Skatīt: Vladimira Putina mājas lapa. Pieejama: <http://www.vvputin.info/> (skatīts 03.06.2014.).

²⁷⁷ Pieejams: www.zaputina.ru (skatīts 03.06.2014.).

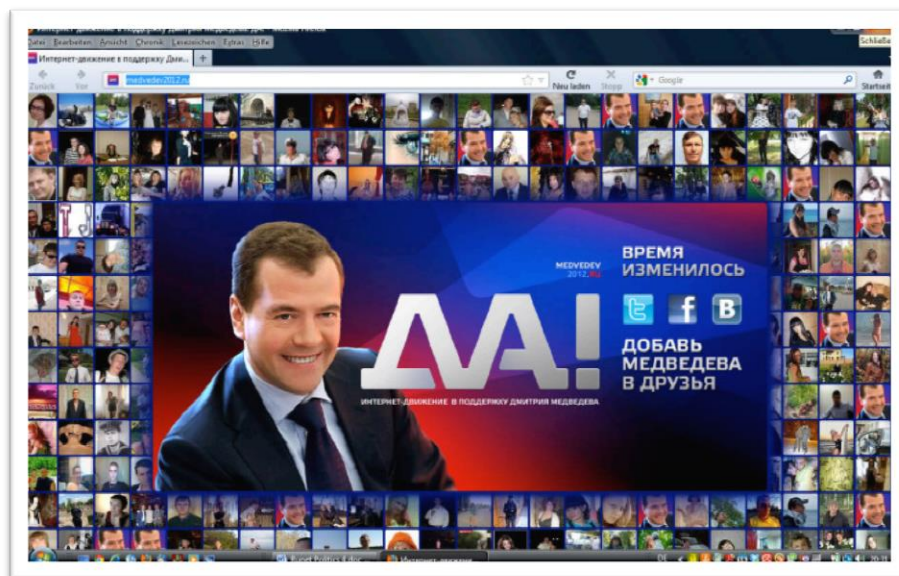
20. attēls. Vladimira Putina atbalsta lapa *Zaputina.ru* līdz 2012. gadam.²⁷⁸

Līdz ar Putina prezidentūras otro termiņu lapa *Zaputina.ru* veidols mainās – signalizējot par iespējamu Putina-Medvedeva tandēma iziršanu, *Zaputina.ru* piedāvā vairs tikai paša Putina figūru kā lapa saimnieku. Ar Medvedevu savukārt iespējams *sadraugoties* viņa paša atbalsta lapā *Medvedev2012.ru*, kas izveidota kā 2012. gada prezidenta vēlēšanu aģitācijas platforma.

21. attēls. Vladimira Putina atbalsta lapa *Zaputina.ru* pēc 2012. gada.²⁷⁹

²⁷⁸ Schmidt, Henrike. *Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet.*

22. attēls. Dmitrija Medvedeva atbalsta lapa *Medvedev2012.ru*.²⁸⁰

Interesanti salīdzināt ir arī lapu estētiku – Putina atbalsta lapā zinātniskās fantastikas filmu garā veidotais noformējums kopš 2012. gada kļuvis vienkāršāks, reprezentējot lapas galvenē atveidoto *vīrišķīgi nopietno* un *vienkāršo* Putinu arī kā valsts stabilitātes garantu lapas augšdaļā pieejamajā videofailā, un turpat tālāk – kā tautas mīļtu politiķi, piedāvājot Putina *draugu* statistikas datus, un intelektuālas izklaides cienītāju, kas piedāvā lapas apmeklētājiem tiešsaistē *uzspēlēt putinšahu*. Dmitrija Medvedeva *draugu* lapa vairāk atgādina jautru *puzli*, kuras centrā novietotā *smaidošā klauna* – paša Medvedeva – attēls, kas neskaitāmas reizes atkārtojas arī Medvedeva *draugu* lokā. Digitālās ikonas – Putins un Medvedevs savās atbalsta lapās ļauj pat lasītnepratējam izvēlēties, pie kuras politiskās figūras – vai pie *bērnišķīgā, padumjā* un *ar narcisismu sirgstošā* Medvedeva, vai *vīrišķīgā, atbildīgā, mīlētā, nopietnā* un *intelektuālā* Putina – draugiem sevi pieskaitīt.

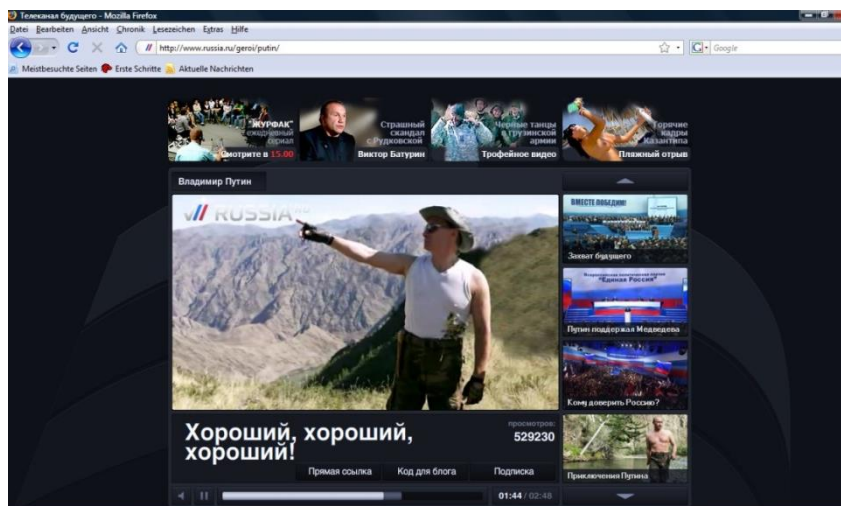
Lapas *Zaputina.ru* autoram Rikovam jāpateicas par vēl vienu, tikpat iespaidīgu Krievijas prezidenta figūras *ikonizācijas* projektu tīmekļa vidē – tas saistīts ar 2007. gadā izveidoto pirmo Krievijas interneta televīziju *Russia.ru*, ko projekta autors nodēvējis par *nākotnes televīziju*.²⁸¹ 2008. gada vasarā paralēli lapās *Zaputina.ru* un *Russia.ru* tiek publiskots Pēterburgas mūzikas mākslinieka Aleksandra Višņas (*Vishnja*) montēts videoklips, kas vēlāk tiek pārpublicēts arī *YouTube* un citās sociālo platformu vietnēs. Videoklipā ar

²⁷⁹ Vladimira Putina atbalsta lapa. Pieejams: www.zaputina.ru.

²⁸⁰ Dmitrija Medvedeva atbalsta lapa. Pieejams: <http://medvedev2012.ru/> (skatīts 04.06.2014.).

²⁸¹ Schmidt, Henrike. *Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet*. S. 50.

nosaukumu *Labs, labs, labs!* (*Horoshii, horoshii, horoshii*) ar Enio Morikones (*Morricone*) mūziku²⁸², ²⁸³ Vladimirs Putins reprezentēts kā žilbinošs mačo – mednieks, cīnītājs, jātnieks, politiķis. Fonā aiz Putina laiku pa laikam uzzibsnī sajūsmināti smaidošas sievietes, kuru fotogrāfijas ņemtas no lapas *Zaputina.ru* draugu loka, - tādējādi izceļot Putina vīrišķīgo pievilcību.

23. attēls. Ekrānšāviens videoklipam *Labs, labs, labs!*²⁸⁴

Šis ir pirmais precedents, kad Putins tik radikāli *piedāvā sevi* publiskajā telpā, izmantojot īpašības, kas raksturo veiksmīgas digitālās ikonas reprezentāciju – un atļauj savu tēlu novērtēt arī sekotāju lokam. Drīz pēc video iznākšanas klips *Labs, labs, labs!* piedzīvo arī Višņas darinātu un Rikova producētu *rimeiku* – populāra Krievijas klubu mūzikas grupa *Katja Čehova* integrē *Labs, labs, labs!* savā videoklipā *Dzīve (Zhizn)*, kura galvenā varone pavadinošā ietērpā gaida zvanu no neuzticīgā drauga un raksta savā blogā *sirdi pļosošas* pārdomas par dzīves smagumu, kamēr viņai aiz muguras kadrā rozā televizorā redzams *putinšovs* – kļūst skaidrs, ka ne jau neuzticīgais *Vaņka*, bet tikai un vienīgi Vladimirs Putins ir katras krievu sievietes liktenīgais vīrietis.

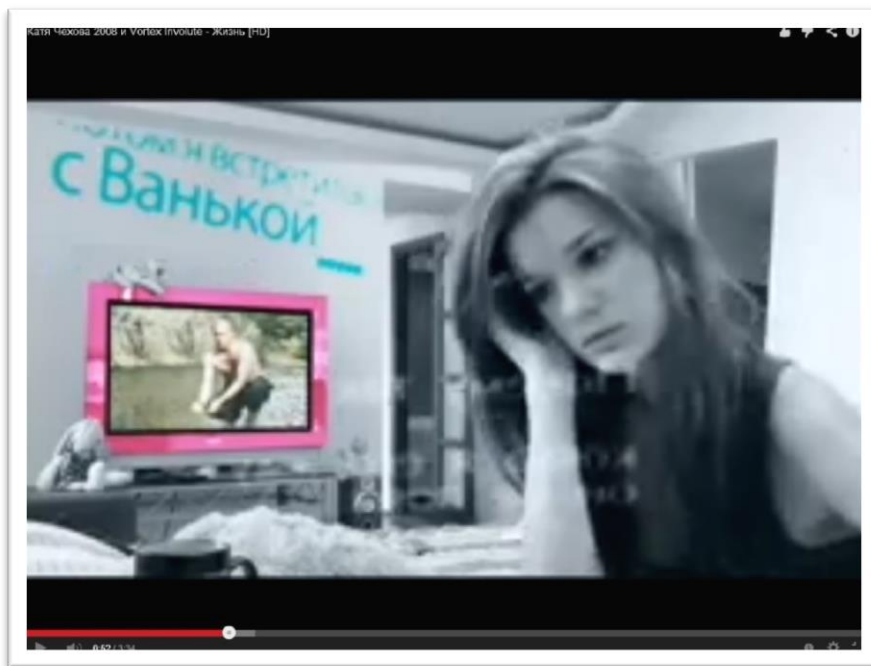
Mēs esam radījuši vīrišķīga prezidenta tēlu, tēlu, kas atšķiras no visiem līdzšinējiem”, – par savu darbu stāstīja videoklipa autors. Pēc viņa teiktā, ir radīts klips, kas galvenokārt adresēts sievietēm.

²⁸² Morikone ir izteicis protestu pret viņa mūzikas neautorizētu lietojumu klipā. Skatīt: Морриконе заявил, что не разрешал Zaputina.Ru использовать его музыку. *Fontanka.ru*, 30.11.2007. Pieejams: <http://www.fontanka.ru/2007/11/30/039/> (skatīts 04.06.2014.).

²⁸³ Akcijas ideja radusies, brīvi pārfrāzējot 1966. gadā uzņemta amerikāņu režisora Serdžio Leones (*Leone*) vesterna „The Good, The Bad, And the Ugly” ar slaveno aktieri Klintu Īstvudu (*Eastwood*) galvenajā lomā nosaukumu. Filmas mūzikas autors bija komponists Enio Morikone.

²⁸⁴ Хороший, хороший, хороший!: Видео-арт питерского музыканта Алексея Вишни. Музыка Энио Марриконе, на фотографиях – Владимир Владимирович Путин. Platforma *Russia.ru*, augšupielādēts 01.08.2008. Pieejams: <http://tv.russia.ru/video/putin/> (skatīts 04.06.2014.).

„Noslēpums ir tur, ka **Putins tur ir ļoti skaists**,²⁸⁵ – paskaidroja mūziķis. – Politiskajos video parasti neko tādu nerāda. Bet mums ir izdevies parādīt²⁸⁶, cik viņš ir skaists.²⁸⁷

24. attēls. Ekrānšāviens *Katjas Čehovas* videoklipam *Dzīve*.²⁸⁸

Katjas Čehovas mūzikas klipa video iezīmē vēl vienu pavērsiena punktu Putina digitālajā reprezentācijā – rozā ekrāns ar Putinu meitenes dzīvojamā istabā, kas *lasa* viņas visapslēptākās domas un ir liecinieks viņas visintīmākajiem pārdzīvojumiem un piedzīvojumiem (ne velti klipa nosaukums ir *Dzīve*), norāda: Putins ir kļuvis par privātās dzīves telpas sastāvdaļu. Putins ir klātesošs un vēro katru indivīda soli – tā ir Krievijas pilsonim tik labi pazīstamā *Tautu Tēva visuredzošā acs*. Putins ir katras sievietes sapnis un katra vīrieša ideāls – viņš ir glamūra iespējami augstākā izpausme. Putins vienlaikus ir vienkāršs un tuvs kā vislabākais draugs – viņam var uzticēt savas domas un jūtas, sekojot *Katjas Čehovas* klipa varones paraugam; un vienlaikus caur ekrāna – klipa skatītāju gadījumā dubultā ekrāna! – logu viņš ir nesasniedzami tāls, kā valdniekam pieklājas. Visbeidzot, Putins aizvieto pareizticīgajiem tik nozīmīgo ikonu, kam jābūt ierādītai goda vietai katrā istabā. Pareizticīgajā tradīcijā ikona nerefērē uz Dieva tēlu – tā iemieso Dievu. Tāpat digitālā ikona Putins *nestāsta* par Putinu – tā *ir* pats Putins, reāls, klātesošs digitālo mediju sfēras lietotāju apziņā kā implicīta struktūra. Putins ir katra Krievijas pilsoņa personiskā dievība – mazākais,

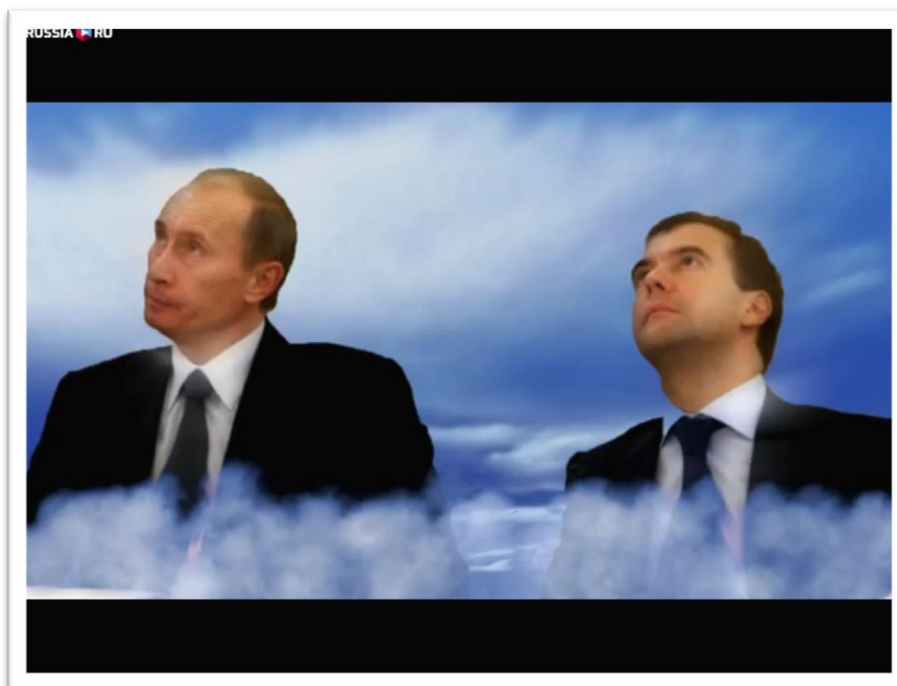
²⁸⁵ Izcēlums lietots oriģināltekstā.

²⁸⁶ Šeit un iepriekš pasvītrojums mans – L.G.

²⁸⁷ Крот, Ирина. Путин появился в клипе молодой певицы. Порталs *Dni.ru*, 18.02.2008. Pieejams: <http://www.dni.ru/showbiz/2008/2/18/129207.html> (skatīts 04.06.2014.).

²⁸⁸ Катя Чехова 2008 и Vortex Involute – Жизнь [HD]. Videoklips *YouTube*, augšupielādēts 13.02.2011. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=WfMW4NqBERk> (skatīts 04.06.2014.).

tā paredz secināt portāla *Russia.ru* video sadaļas *Mūsu varoņi (Nashi geroji)* veidotāji, pēc klipa *Labs, labs, labs!* piedāvājot skatītājiem ne mazāk izteiksmīgo videomontāžu *You are my SUPERSTAR*:

25. attēls. Ekrānšāviens videomontāžai *You are my SUPERSTAR*. *Vladimirs Putins un Dmitrijs Medvedevs*.²⁸⁹

Vladimira Putina režīms – realitāte vai fikcija?

Līdzšinējā pētījuma gaitā apzināti izmantoti neitrāli jēdzieni *valdošā elite*, *Vladimira Putina prezidentūra*, *Krievijas politiskā situācija*, iespēju robežās izvairoties no spekulatīva termina *Vladimira Putina režīms* jeb *putinisms*²⁹⁰, kas bieži sastopams gan profesionālu, gan neprofesionālu mūsdienu Krievijas politiskās situācijas komentētāju vidē.²⁹¹ Norādot uz Vladimira Putina figūru gan kā uz Krievijas ārpolitikas un iekšpolitikas publisko seju, kas vienlaikus reprezentē gadsimtiem ilgi nemainīgus Krievijas valsts stabilitātes garantijas principus, tāpat pievēršot uzmanību represīvajiem mehānismiem, kas vērsti pret politisko

²⁸⁹ You are my SUPERSTAR: Новое произведение видео-арта известного питерского музыканта Алексея Вишни, автора нашумевшего произведения "Хороший, хороший, хороший". На фотографиях Владимир Владимирович Путин. Platforma *Russia.ru*, augšupielādēts 10.12.2009. Pieejams: http://tv.russia.ru/video/music_8818/ (skatīts 04.06.2014.).

²⁹⁰ Herd, Graeme P. Russia and the Politics of "Putinism". *Journal of Peace Research*. Vol. 38-1, 2001. London; Thousand Oaks; CA; New Delhi: Sage Publications: 2001. Pp. 107–112. Pieejams: <http://jpr.sagepub.com> (skatīts 05.02.2014.).

²⁹¹ Skatīt, piemēram, Latvijas Ārpolitikas Institūta publiskoto interpretāciju: Beitāne, Anna. The Evolution of Putin's Regime. *Latvijas Ārpolitikas Institūta publikācijas*, 2014. Pieejams: <http://liia.lv/lv/blogs/the-evolution-of-putins-regime/> (skatīts 04.06.2014.).

opozīciju, un valdošās elites praksei, izmantojot opozīcijas aktivitātes valsts varas stiprināšanai, rodas jautājums, vai un cik lielā mērā ir iespējams definēt Krievijas politisko iekārtu kā autoritāru režīmu²⁹² un vai, ja demokratizācija apzīmē izeju no valsts *neveiksmīguma*, ir iespējams runāt par vismaz daļēju Krievijas virzību uz liberālāku politisko iekārtu, kas arvien vairāk samazinātu *neveiksmīguma* rādītājus. Tāpat uzmanība pievēršama jautājumam, vai Krievijā novērojamas pazīmes ar moderno informācijas tehnoloģiju un *otrās paaudzes* interneta attīstību saistītajam *tīmekļa demokrātijas* attīstības projektam, ko mūsdienu politikas un komunikācijas procesu pētnieki piedāvā kā vienu no ticamākajām globālās demokrātijas attīstības fāzēm tuvākajā nākotnē.²⁹³

Jēdziens *putinisms*, īpaši bieži lietots 2014. gada Ukrainas krīzes kontekstā, pat fonētiski rada asociācijas ar hitlerismu. Ne tikai *dzeltenā prese*, arī tik ietekmīgs žurnāls kā *Forbes* par līdzīgām atzīst gan Putina un Hitlera politiskos uzskatus, gan publisko performanci.²⁹⁴ Mazāk radikāla pieeja salīdzina Putina politiku ar tendenci veidot fašistisku režīmu, kas radniecisks 20. gadsimta pirmās puses totalitārajiem režīmiem, tomēr īsti nelīdzinās nevienam no tiem. Atšķirībā no medijiem, šī pieeja vairāk raksturīga profesionāliem politisko procesu analītiķiem.²⁹⁵ Arī neatkarīgo korespondentu interneta izdevums *Chastnii Korrespondent* 2014. gada maijā ar dažu dienu starplaiku publicē Umberto Eko (*Eco*) piedāvāto²⁹⁶ 14 fašisma pazīmju uzskaitījumu²⁹⁷ un Mihaila Kasjanova (*Kasianov*), Krievijas Federācijas Tautas Demokrātiskās savienības priekšsēdētāja un Krievijas Federācijas premjerministra no 2000.–2004. gadam, rakstu – petīciju *Šī jau ir gandrīz totalitāra valsts*²⁹⁸, ko bez Kasjanova parakstījuši daudzi citi Krievijā labi pazīstami politiskās jomas darboņi un politiskās situācijas analītiķi. Petīcijas autors secina:

²⁹² Hanson, Stephen E. The Uncertain Future of Russia's Weak State Authoritarianism. *East European Politics and Societies*, Vol. 21-1. *American Council of Learned Societies*, 2007. Pp. 67 – 81. Pieejams: <http://eep.sagepub.com> (skatīts 27.01.2014.).

²⁹³ Anttiroiko, Ari Veikko. Towards Network Democracy? Seminar Paper: *Politics on the Internet: New Forms and Media for Political Action*. Tampere: University of Tampere, 2006. Pieejams: <http://www.edemokratia.uta.fi/haefile.php?f=235> (skatīts 17.02.2014.)

²⁹⁴ Johnson, Paul. Is Vladimir Putin Another Adolf Hitler? *Forbes*, 04.05.2014. Pieejams: <http://www.forbes.com/sites/currentevents/2014/04/16/is-vladimir-putin-another-adolf-hitler/> (skatīts 04.06.2014.).

²⁹⁵ Skatīt, piemēram: Herpen, Marcel Van. *Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.

²⁹⁶ Eco, Umberto. Eternal Fascism: Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt. *New York Review of Books*, 22.06.1995. Pp.12–15. Pieejams: http://www.themodernword.com/eco/eco_blackshirt.html (skatīts 04.06.2014.)

²⁹⁷ Умберто Эко: 14 признаков фашизма. *Частный Корреспондент*, 13.05.2014. Pieejams: http://www.chaskor.ru/article/umberto_eko_14_priznakov_fashizma_35975 (skatīts 04.06.2014.).

²⁹⁸ Касьянов, Михаил. Это уже почти тоталитарное государство. *Частный Корреспондент*, 19.05.2014. Pieejams: http://www.chaskor.ru/article/eto_uzhe_pochti_totalitarnoe_gosudarstvo_36027 (skatīts 04.06.2014.) Skatīt arī publikācijas pirmtekstu Mihaila Kasjanova blogā: <http://mkasyanov.livejournal.com/25076.html> (skatīts 04.06.2014.).

Mēs konstatējam, ka valstī notiek pāreja uz fašistiska (bet ne nacistiska) tipa totalitāru režīmu. Tas notiek pēc niecīgas cilvēku grupas iegribas, cilvēku, kuri ekspluatē varu, ko ir sagrābuši, apejot likumu un tiesību normas, kuri paļaujas, ka spēs saglabāt varu, uzspiežot valstij agresīvu šovinismu un imperiālistisku agresiju un aizvilinot sabiedrību no reālu problēmu risināšanas.²⁹⁹

Kā galvenos iemeslus Krievijas Federācijas pārtapšanai totalitārā režīmā Kasjanovs un petīcijas atbalstītāji min tieši ierobežojumus interneta un galvenokārt – sociālo tīklu – lietošanai, privātai iniciatīvai uzņēmējdarbībā, vārda un pulcēšanās brīvībai, kā arī mediju satura kontroli, likumdošanas un tiesu sistēmas korumpētību un eiropisko vērtību noraidīšanu.³⁰⁰ Nozīmīgs Kasjanova publiskotajā petīcijā ir fakts, ka totalitāra režīma dzimšana, kas būtībā ir viena cilvēka performance, pamatota galvenokārt ar alternatīvu politiskās performances formu ierobežojumiem vai aizliegumu. Tas vedina domāt, ka mūsdienā Krievijas aktuālā situācija principiāli atšķiras no Mišela Fuko un Žila Delēza Rietumu sabiedrībai piemērotajiem soda vai kontroles sabiedrības modeļiem. Krievijas gadījumā drīzāk iespējams runāt par reprezentācijas sabiedrību. Viens reprezentācijas modelis, kas izpaužas kā glamuroza valdnieka reprezentācija publiskajā telpā, tiecas aizēnot alternatīvās reprezentācijas formas. Šis pieņēmums sasaucas ar īru pētnieka Nīla Robinsona pieeju, šķirot valsts un režīma stabilizāciju un, pētot Krievijas situāciju, nonākot pie slēdziena, ka Krieviju visā postpadomju vēsturē raksturo nespēja izveidot stabilu režīmu, pateicoties Rietumu demokrātijas ārējam spiedienam, kas izvirza valsts kapacitātei iekšpolitikas un ārpolitikas problēmu risināšanā pārāk augstas prasības.³⁰¹ Līdz ar to no Krievijas pozīcijām raugoties, Rietumu demokrātijas pamatprincipi rada draudus valsts stabilitātei un tikpat lielā mērā apdraud arī stabila režīma veidošanos Krievijā. Vēl jo bīstamāks Krievijai ir *tīmekļa demokrātijas* koncepts³⁰², kas paredz visu pilsoņu līdzvērtīgu iesaistīšanos politisko lēmumu pieņemšanā. *Tīmekļa demokrātija* paredz ne tikai vienlīdzīgas tiesības, bet arī vienlīdzīgu performanci – līdz ar to arī *antiglamūru*, pieņemot, ka jebkura pilsoņa reprezentācija ir vienlīdz vērtīga. Lai cīnītos pret šo *rietumniecisko ļaunumu*, kas apdraud Krievijas gadsimtiem ilgušo tiecību uz stabilitāti, vienīgais adekvātais ierocis ir vienpersoniska soloperformance, kas principiāli izslēdz jebkuru citu performances mēģinājumu, – tieši tāpēc

²⁹⁹ Касьянов, Михаил. Это уже почти тоталитарное государство. *Частный Корреспондент*, 19.05.2014. Pieejams: http://www.chaskor.ru/article/eto_uzhe_pochti_totalitarnoe_gosudarstvo_36027 (skatīts 04.06.2014.) Skatīt arī publikācijas pirmtekstu Mihaila Kasjanova blogā: <http://mkasyanov.livejournal.com/25076.html> (skatīts 04.06.2014.).

³⁰⁰ Turpat.

³⁰¹ Robinsons argumentēti pierāda arī to, ka, neskatoties uz nelielu valsts stabilitātes pieaugumu un pieaugošu tiecību uz tā saucamo *kontrolēto demokrātiju* ar autoritārisma iezīmēm, Vladimira Putina prezidentūrai nomainot Borisa Jeļcina prezidentūru, būtiskas izmaiņas kopš Padomju Savienības sabrukuma Krievijas politiskās iekārtas modelī nav notikušas. Skatīt: Robinson, Neil. *State, Regime and Russian Political Development*.

³⁰² Dažkārt tiek izmantots arī jēdziens *digitālā demokrātija* vai *e-demokrātija*. Skatīt plašāk: <http://forums.e-democracy.org/> (skatīts 04.06.2014.).

opozīcijas performance tiek atvirzīta no politiskās sfēras, kategorizējot to kā tikai mākslas pasaulei piederošu fenomenu vai *puicisku* huligānismu. *Destabilizējošās demokratizācijas* tendences dēļ arī opozīcijas aktivitātes sociālo tīklu vidē ir valdošajai elitei bīstamākas nekā ierobežotu grupējumu performance reālajā telpā, ko viegli var pakļaut kontrolei.

Secināms: par Vladimira Putina režīmu jeb *putinismu* dēvēto fenomenu veido divi būtiski atšķirīgi elementi: viens no tiem ir pati Krievija ar tās vēsturisko vēlmi nodrošināt valsts stabilitāti, patriarhālam un ar maģisku spēku apveltītam *mītiskajam varonim* – valdniekam cīnoties ar rietumniecisko ļaunumu. Savukārt otrs elements ir prezidents Vladimirs Putins, pašreizējās Krievijas *redzamā seja* jeb digitālā ikona – virtuāls fenomens, kura referents ir nevis reāla persona, bet gan glamurozais *mītiskais varonis*, Svētā Jura atribūtikas mantinieks – valdnieka tēls, nevis valdnieka lomas reālais izpildītājs. Šādā aspektā raugoties, grūti nodēvēt Krievijas politisko iekārtu par Putina režīmu. Toties nenoliedzams ir fakts, ka valdnieka centralizētās varas performances un opozīcijas kontrperformances savstarpējā cīņā veido atgriezenisku stabilitātes un spēka impulsu tam, ko Fjodors Tjutčevs nosaucis par „ar prātu neizprotamo”, ASV Miera fonds – par *neveiksmīgo*, bet Semjuels Hantingtons – par *saplosīto* Krievijas valsti.

NOBEIGUMS

Noslēdzot ieskatu Krievijas iekšpolitikas diskursa publiskās reprezentācijas formās, nepieciešams atzīmēt, ka, protams, pētījumā nav ietverti visi iespējamie aspekti, kas raksturo mūsdienu Krievijas *redzamāko* politisko figūru performatīvās izpausmes. Ārpus pētījuma apjoma ierobežojumu dēļ palikuši vairāki valdošās elites reprezentācijas aspekti, galvenokārt koncentrējoties tieši uz Vladimira Putina performanci publiskajā telpā. Tāpat pētījumā nav iekļauts plašāks apraksts par citām grupām vai apvienībām, kuru realizētās aktivitātes, līdzīgi kā gadījumā ar *Voina* vai *Pussy Riot*, atrodas robežjoslā starp politisku protestu un performances mākslu. Kā atsevišķa tēma, kas prasītu pārāk plašu izvērsumu, ārpus maģistra darba robežām palikusi arī pētījuma daļa par opozīcijas līderu publiskā tēla atbilstību realitātei un par Krievijas politiskās opozīcijas vēsturisko saikni ar autoritārā režīma Krievijai raksturīgo relatīvi plašo *sabiedrības padibeņu (podonki)* grupējumu (no minētajiem paraugiem *padibeņu* stils īpaši raksturīgs grupas *Voina* publiskajām aktivitātēm). Sīkāku uzmanību pievērst šai tēmai būtu vērts arī tādēļ, ka *padibeņu* tradīcijas gadsimtiem ilgā pastāvēšana Krievijā leģitimē *sistēmas opozīcijas* tradīcijas turpināšanu performances grupās, kas izmanto *padibeņu* estētiku.

Tomēr, neskatoties uz to, ka faktu atlase pētījumam bijusi selektīva, apkopotā informācija ļāva gūt nelielu ieskatu gan Krievijas valdošās elites, gan politiskās opozīcijas, gan valsts publiskā tēla reprezentācijas formās, pētījuma nosacījumu piedāvāto iespēju ietvaros arī tiecoties paraudzīties ārpus reprezentācijas formu jeb *attēlu valodas* robežām, meklējot saikni starp politiskās performances formām un politiskajām stratēģijām, kuru ietekmē tās veidojušās, tāpat kā izvirzīt pieņēmumu, kā publiskās reprezentācijas modu maiņa spēj radīt atgriezenisko efektu – izmaiņas politiskajās stratēģijās. Pētījuma gaitā izmantojot iespēju apspriest Krievijas valdošās elites un opozīcijas performatīvās izpausmes un to saikni ar politiskajiem procesiem valstī ar vācu pētniekiem: slāvistikas profesori un Krievijas digitālās politikas pētnieci Dr. Henriki Šmiti no Austrumeiropas pētījumu institūta Hamburgā (*p)ostkarte(II)*) un Vācijas – Krievijas kultūras apmaiņas projektu organizatori Konstanci Štollu, domas daudzkārt dalījās, īpaši jautājumā par to, vai *Voina* un *Pussy Riot* pieskaitāmi pie *sistēmas opozīcijas* izpausmēm. Šo pieņēmumu, protams, nav iespējams pārbaudīt bez nopietnas dokumentācijas izpētes: priekšdarbi *Pussy Riot* darbības zinātniskiem pētījumiem ir veikti gan Krievijā, gan ārvalstu pētnieku vidū, savukārt *Voina* darbība pieejamajos avotos galvenokārt minēts fragmentāri. Jāatzīst, ka pietiekami nav pētīta arī Vladimira Putina tēla publiskā reprezentācija, īpaši saistībā ar reprezentāciju *otrās paaudzes* interneta vidē; tāpat

relatīvi maz analītisku pētījumu ir veltīti t.s. *Krievu ziemas* notikumiem un digitālajai opozīcijai Krievijā. Neizvirzot spekulācijas attiecībā uz nākotni, tomēr pieņemot iespēju, ka drīzākajā laikā *RuNet* tiks pakļauts arvien stingrākai gan ārējās informācijas ieplūdes, gan Krievijas interneta platformu kontrolei un cenzēšanai, Krievijas digitālās vides izpēte šobrīd ir gan aktuāla Rietumvalstu pētnieku iespēja un nepieciešamība, gan arī interesanta tēma, pateicoties aktīvajām norisēm Krievijas iekšpolitikā un ārpolitikā. Tā, piemēram, Ukrainas 2014. gada krīze pētījuma ietvaros apzināti minēta tikai kā fons publiskā viedokļa atspoguļojumam par Krieviju, jo konflikts vēl nav rezumēts. Tajā pašā laikā, apkopojot mediju informāciju par Krievijas performanci Ukrainas krīzes kontekstā, iespējams rast bāzi virknei tālākejošu hipotētisku secinājumu.

Noslēgumā būtu jāieplāno pateicības vārdi, taču, kā reiz teica viens no šī pētījuma *sargeņģeļiem*: „izklausīsies labāk, ja jūs rakstīsiet par lietu un paldies pateiksiet vienkārši tāpat klātienē”. Tātad tikai pieminu tos cilvēkus, gan akadēmijā, gan ārpus tās, bez kuriem nebūtu iespējams *rakstīt par lietu*: prof.Valda Čakare, prof.Daina Teters, prof.Edmunds Apsalons, vēsturnieks Ojārs Stepens, manas mīļās LKA bibliotēkas meitenes Jurita, Daiga un Ieva, dārgie auneļi Crisis un Ega. Paldies: tātad, klātienē!

KOPSAVILKUMS

Maģistra darbā “Politiskā performance un performance politikā.Vladimira Putina režīms.” pievērsta uzmanība Krievijas Federācijas valdošās elites un opozicionāro spēku performatīvajām izpausmēm un to mijiedarbībai Vladimira Putina prezidentūras laikā no 1999.–2014. gadam. Otrā robeža iezīmē laiku, kad pētījums ticis rezumēts. Par pētījuma vadlīniju izraudzīta hipotēze, ka mūsdienu Krievijas valdošās elites un opozīcijas performatīvās aktivitātes publiskajā telpā realizējas savstarpējā saistībā un atgriezeniski ietekmē politiskos procesus Krievijā, darbojoties kā viens no faktoriem valsts attīstības dinamikas uzturēšanā vai vismaz imitācijā. Pētījuma rezultātā iespējams hipotēzi novērtēt kā ticamu uz sekojošu apgalvojumu pamata:

1. Krievijas reprezentāciju publiskajā telpā ārpolitikas diskursā raksturo gadsimtiem ilgs skatījums uz Krieviju kā uz *neveiksmīgu* valsti, savukārt iekšpolitikas diskursā – kā uz *ārējā ienaidnieka* apdraudētu teritoriju, ko var konsolidēt vienīgi stingra, autoritāra valdnieka vara, tādējādi radot pamatu valsts iekšējai sašķeltībai.
2. Krievijas valsts iekšējo sašķeltību vēsturiski raksturo pretējas tendences: uz valsts centralizētu stabilizāciju vērsta tendence, kam raksturīga virzība uz autoritāru režīmu, slēgta tipa valsti, slavofilismu un paternālismu, un pretēja tendence, kas orientēta uz rietumniecisko, liberālās demokrātijas vērtībām un atvērta tipa sabiedrību.
3. Abas šīs tendences reprezentējas publiskajā telpā noteiktos politiskās performances modeļos, kas sacenšas savā starpā par efektivitāti.
4. Valdošās elites publiskajai reprezentācijai raksturīga *valdnieka – tēva* performance, kam raksturīga brīnumpasakās sakņotā glamūra estētika, vienlaikus tiecoties radīt priekšstatu par stingru centralizētu varu.
5. Opozīcijas performance izvēlas savai reprezentācijai antiglamūra estētiku, kas vienlaikus sniedz valdošajai elitei iespēju neitralizēt opozīcijas aktivitāšu politisko nozīmīgumu, pasludinot tās par mākslas faktu vai huligānismu. Vienlaikus pastāv aizdomas, ka nozīmīgākās Krievijas politiskās opozīcijas performances grupas *Pussy Riot* un *Voina* darbojas t.s. *sistēmas opozīcijas* ietvaros.
6. Pārmaiņas opozīcijas performances aktivitātēs iezīmē pāreja uz sociālo tīklu politisko performanci *otrās paaudzes* interneta sabiedrībā. Līdz ar sociālo tīklu iesaistīšanu protestos pret valdošo eliti, tiem kļūstot par politiskās opozīcijas izpausmju primāro mediju, mainās opozīcijas performances kvantitatīvās un kvalitatīvās īpašības – rodas sekojošas iespējas:

- a. daudz veiksmīgāk izvairīties no kontroles un cenzūras;
 - b. ātri un operatīvi izplatīt informāciju;
 - c. iesaistīt performancē plašu dalībnieku loku;
 - d. nodrošināt arī mērenākajiem opozīcijas atbalstītājiem veidu, kā paust savu atbalstu protesta kustībai veidā, kas neapdraud viņu personisko drošību un reputāciju;
 - e. informēt ārpus Krievijas mītošos un krievu valodu nezinošos opozīcijas atbalstītājus, kā arī ļaut tiem piedalīties opozīcijas performancē arī, personiski iesaistoties virtuālās protesta formās (tiešsaistes petīcijas, *baltās lentas* digitālais kods, informācijas tālārizplatīšana utt.);
 - f. izmantot tikai sociālo tīklu videi raksturīgas protesta metodes (digitālais terorisms, datorhakerisms utt.).
7. Rezultātā ne tikai paplašinās opozīcijas politiskās performances robežas laikā un telpā, bet politiskais protests arī pāraug *sistēmas opozīcijas* robežas, iezīmējot pāreju uz t.s. *digitālās demokrātijas* pamatvērtībām: visu iesaistīto indivīdu līdztiesību, liberālismu, viedokļu plurālismu utt.
 8. Līdz ar opozicionāro spēku politiskās performances ekspansiju ārpus *kontrolētās demokrātijas* robežām sociālo tīklu mediju vidē valdošā elite jūtas apdraudēta un ir spiesta meklēt jaunus reakcijas veidus. Līdzās pastiprinātai interneta vides kontrolei un interneta nacionalizācijas projektam veidojas arī jauna tipa valdošās elites publiskā performance, kuras ietvaros valsts vadītāja tēls tiek veidots kā digitālā ikona – mediju attēlu zīme, kas referē nevis uz reālu personu, bet – Krievijas speciālgadījumā – apvieno Rietumu patērētāju sabiedrības ārējo formu un to veidojošās vērtības ar paternāla autoritāra *valdnieka* tēlu.
 9. Līdz ar to opozīcijas performances un valdošās varas mijiedarbība, neatkarīgi no tā, vai tā attīstās *kontrolētās demokrātijas* (*Pussy Riot* un *Voina* piemērs) ietvaros, vai ārpus tiem (*Baltās Lentas* un Alekseja Navalņija piemēri), veicina centralizēta varas modeļa saglabāšanos Krievijā, kura reālais referents ir pati valsts ar tās vēsturisko autoritārisma tradīciju, bet aktuālais valsts pārvaldītājs spēlē tikai glamurozas publiskās figūras lomu, funkcionējot kā valsts *zīmols*.
 10. Līdz ar to iespējams izvirzīt pieņēmumu, ka mijiedarbība starp valdošās elites un opozīcijas publisko reprezentāciju Krievijā darbojas kā papildu stimulants valsts

neveiksmīgumam Rietumu izpratnē, bet uztur valsts iekšējo dinamiku un stabilitāti vienlaikus, ja raugās no pašas Krievijas pozīcijām.

Tajā pašā laikā darba hipotēzes drošu verificējamību neiespējamu padara, pirmkārt, plašais un grūti pārskatāmais piemēru klāsts, kura izpētei nepieciešamais laika apjoms pārsniedz maģistra darba izstrādei atvēlēto; otrkārt, avotu drošticamības nepierādāmība saistībā ar maldināšanas iespējām, kas raksturīgas it īpaši Krievijas iekšpolitikas un ārpolitikas diskursam publiskajā telpā. Iepazīstoties ar pētījuma gaitā savāktajiem empīriskajiem datiem un analizējot no sekundārajiem avotiem iegūto informāciju, neizbēgami nācās saskarties ar informācijas neuzticamības problēmu, uz ko vairākkārt norādīts arī pētījuma gaitā. Īpaši tas attiecināms uz informāciju, kas saistīta ar digitālo mediju telpu. Krievijas Federācijas, tās valdošās elites un politiskās opozīcijas reprezentācija publiskajā telpā, īpaši digitālo mediju vidē, pētījuma gaitā atklāja virkni informācijas falsifikācijas, modelēšanas vai mākslīgas ģenerēšanas iespēju, izmantojot mūsdienu tehnoloģijas, ar mērķi implicēt sabiedrībā noteikta satura politisko vēstījumu. Tādējādi jaunās digitālās tehnoloģijas pašas kļūst par politiskās performances sastāvdaļu. Lai informētu sabiedrību par iespējamo maldināšanu digitālo mediju vidē, īpaši sociālajos tīklos, kuri minēto problēmu loku saasina, būtu nepieciešams veikt atkārtotus un dziļākus pētījumus, kas fokusētos uz noteiktiem *otrās paaudzes interneta sabiedrības* sociopolitiskajiem aspektiem. Šādi pētījumi nepieciešami gan lokālajā tīmekļa vidē, gan, veicot salīdzinošo analīzi digitālās politikas un digitālās performances paraugiem dažādās tīmekļa vides kultūrās. Tāpat nepieciešams attīstīt plašāku starpdisciplināru skatījumu uz publiskās reprezentācijas, politisko implikāciju un digitālās maldināšanas, kā arī citu saistītu fenomenu izpēti gan starptautiskajā, gan lokālajā sociālo tīklu mediju telpā.

Teorētiskie pētījumi

1. Anttiroiko, Ari Veikko. Towards Network Democracy? *Seminar Paper: Politics on the Internet: New Forms and Media for Political Action*. Tampere: University of Tampere, 2006. Pieejams: <http://www.edemokratia.uta.fi/haefile.php?f=235> (skatīts 17.02.2014.).
2. Aristotelis. *Nikomaha ētika*. Rīga: Zvaigzne, 1985.
3. Aristotle. *Politics*. Kitchener: Batoche Books, 1999.
4. Asmolov, Gregory, Machleder, Josh. *Social Change and the Russian Network Society: Redefining Development Priorities in New Information Environments*. Washington, DC: Internews, 2011. Pieejams: <https://www.internews.org/research-publications/social-change-and-russian-network-society> (skatīts 10.02.2014.).
5. Barba, Eugenio. Introduction. In: Barba, Eugenio, Savarese, Nicola (eds.) *The Secret Art of the Performer*. London: Routledge, 1991.
6. Bauman, Richard. *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments: A Communications-centered Handbook*. New York: Oxford University Press, 1992.
7. Beitāne, Anna. The Evolution of Putin's Regime. *Latvijas Ārpolitikas Institūta publikācijas*, 2014. Pieejams: <http://liia.lv/lv/blogs/the-evolution-of-putins-regime/> (skatīts 04.06.2014.).
8. Benveniste, Émile. La philosophie analytique et le langage. *Les Études Philosophiques* 18 (1), 1963. P.3–11. Pieejams: <http://philpapers.org/rec/BENLPA> (skatīts 14.05.2014.).
9. Boeder, Pieter. Habermas' heritage: The future of the public sphere in the network society. *First Monday*, Vol.10 – 9, 5 September 2005. Pieejams: <http://firstmonday.org/ojs/index.php> (skatīts 16.01.2014.).
10. Borgen, Chris. Kosovo, South Ossetia, and Crimea: the Legal Rhetoric of Intervention, Recognition, and Annexation. *Opinio Juris*, 02.04.2014. Pieejams: <http://opiniojuris.org/2014/04/02/kosovo-south-ossetia-crimea-legal-rhetoric-intervention-recognition-annexation/> (skatīts 03.06.2014.).
11. Campbell, John, Fletcher, Gordon, Greenhil, Anita. *Tribalism, Conflict and Shape-shifting Identities in Online Communities*. In: *Proceedings of the 13th Australasia Conference on Information Systems*, Paper 93. Melbourne: ACIS 2002. Pieejams: <http://aisel.aisnet.org/acis2002/93> (skatīts 09.02.2014.).
12. Cardoso, Gustavo, Castells, Manuel (eds.). *The Network Society: From Knowledge to Policy*. Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 2005.
13. Carlson, Marvin. *Performance: A Critical Introduction*. London; New York: Routledge, 2003.
14. Castells, Manuel. *Internet: ¿una arquitectura de libertad? Libre comunicación y control del poder*. Lección inaugural del curso académico 2001-2002 de la Universitat Oberta de Catalunya. Pieejams: <http://www.uoc.edu/portal/ca/index.html> (skatīts 15.10.2013.).
15. Castells, Manuel. Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication*. No. 1, 2007. Pp. 238 – 266. Pieejams: <http://ijoc.org> (skatīts 18.01.2014.).
16. Castells, Manuel. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Oxford: Maiden (Mac), 1997.

17. Deleuze, Gilles. Qu'est-ce que l'acte de création? *Conférence donnée dans le cadre des Mardis de la Fondation FEMIS*, 1987. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=2OyuMJMrCRw> (skatīts 10.05.2014.).
18. Debord, Guy. *Society of the Spectacle*. Pieejams: <http://www.marxists.org/reference/archive/debord/society.htm> (skatīts 30.04.2014.).
19. Dijk, Jan van. *The network society: Social aspects of new media*. London: Sage, 1999. In: Boeder, Pieter. Habermas' heritage: The future of the public sphere in the network society. *First Monday*, Vol.10 – 9, 5 September 2005. Pieejams: <http://firstmonday.org/ojs/index.php> (skatīts 16.01.2014.).
20. Douglas, Mary. *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. New York: Vintage Books, 1973. Pieejams: <http://www.nuibooks.com/natural-symbols-explorations-in-cosmology-PDF-10975608/?rf=1> (skatīts 12.04.2014.).
21. Džads, Tonijs. *Pēc kara*. Eiropas vēsture pēc 1945.gada. Rīga: Dienas Grāmata, 2007.
22. Edelman, Murray. *From Art to Politics: How Artistic Creations Shape Political Conceptions*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.
23. Eco, Umberto. Eternal Fascism: Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt. *New York Review of Books*, 22.06.1995. Pp.12–15. Pieejams: http://www.themodernword.com/eco/eco_blackshirt.html (skatīts 04.06.2014.).
24. Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973.
25. Fischer-Lichte, Erika. *The Transformative Power of Performance: A New Aesthetics*. London; New York: Routledge, 2008.
26. Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Pantheon Books, 1977. USA: Random House, 2012–atk.
27. Friedland, Lewis. Electronic democracy and the new citizenship. *Media, Culture & Society*, Vol.18 – 2, 1996. Pp. 185-212. In: Boeder, Pieter. Habermas' heritage: The future of the public sphere in the network society. *First Monday*, Vol.10 – 9, 05.09.2005. Pieejams: <http://firstmonday.org/ojs/index.php> (skatīts 16.01.2014.).
28. Galēja, Liena. Tīmekļa mitoloģijas un digitālās ikonās: Politiskās implikācijas līdzdalības arhitektūrā. *Latvijas Mākslas akadēmijas 2.maģistrantu zinātniskās konferences referātu tēzes*. Pieejams: [http://lma.lv/downloads/\[1\]Konference_tezes.pdf](http://lma.lv/downloads/[1]Konference_tezes.pdf) (skatīts 31.05.2014.).
29. Geertz, Clifford. *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*. New York: Princeton University Press, 1980.
30. Gelman, Vladimir. *Regime transition, uncertainty and prospects for democratization: The politics for Russia's regions in a comparative perspective*. Working Paper No. P 99-001.WZB, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, 1999. Pieejams: <http://hdl.handle.net/10419/50263> (skatīts 17.02.2014.).
31. Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. In: *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday, 1959.
32. Gözl, Christine, Schmidt, Henrike. *Straßenkultur in Osteuropa: Kunst und Kulturinterventionen im öffentlichen Raum im östlichen Europa*. *Institut für angewandte Kulturforschung (p)ostkarte(II)*, 2011. Pieejams: www.postkartell.org (skatīts 27.09.2013.).
33. Goscilo, Helena. *Putin's Performance of Masculinity: The Action Hero and Macho Sex-Object*. In: Goscilo, Helena (Ed.) *Putin as Celebrity and Cultural Icon*. London, New York: Routledge, 2013. Pp. 180–207.

34. Goscilo, Helena. Russia's Ultimate Celebrity: VVP as VIP objet d'art. In: Goscilo, Helena (Ed.) *Putin as Celebrity and Cultural Icon*. London, New York: Routledge, 2013. Pp.6-36.
35. Groys, Boris. *Gesamtkunstwerk Stalin: Die gespaltene Kultur in der Sowjetunion*. München; Wien: Hanser, 1988.
36. Grossman, Joan Delaney, Paperno, Irina. *Creating Life: The Aesthetic Utopia of Russian Modernism*. Stanford University Press, 1994.
37. Gubenko, Igors. Interneta suverenitāte un disciplinārā vara. Interneta žurnāls *Satori*, 07.05.2014. Pieejams: http://www.satori.lv/raksts/7235/Igors_Gubenko/Interneta_suverenitate_un_disciplinara_vara (skatīts 12.06.2014.).
38. Habermas, Jürgen. *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Neuwied: H.Luchterhand, 1962. Berlin: Suhrkamp, 1990–atk.
39. Haedicke, Susan C. *Contemporary Street Arts in Europe: Aesthetics and Politics. Studies in International Performance*. London: Palgrave Macmillan, 2013.
40. Hanson, Stephen E. Plebiscitarian Patrimonialism in Putin's Russia: Legitimizing Authoritarianism in a Postideological Era. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.636-32, 2011. Pieejams: <http://ann.sagepub.com> (skatīts 05.02.2014.).
41. Hanson, Stephen E. The Uncertain Future of Russia's Weak State Authoritarianism. *East European Politics and Societies*, Vol. 21-1. American Council of Learned Societies, 2007. Pp. 67 – 81. Pieejams: <http://eep.sagepub.com> (skatīts 27.01.2014.).
42. Hantingtons, Semjuels. *Civilizāciju sadursme*. Rīga: Jumava, 2012.
43. Herd, Graeme P. Russia and the Politics of "Putinism". *Journal of Peace Research*. Vol. 38-1, 2001. London; Thousand Oaks; CA; New Delhi: Sage Publications: 2001. Pp. 107–112. Pieejams: <http://jpr.sagepub.com> (skatīts 05.02.2014.).
44. Herpen, Marcel Van. *Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.
45. Hutchinson, William, Warren, Matt. *Information Warfare: Corporate Attack and Defence in a Digital World*. Amsterdam: Elsevier, 2001.
46. Ījabs, Ivars. *Pilsoniskā sabiedrība: Epizodes politiskās domas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
47. Johnson, James J. Infernal Associations. In: *Venice Incognito: Masks in the Serene Republic*. University of California Press, 2011. P. 48 – 67.
48. Kellner, Douglas. *New technologies, the welfare state, and the prospects for democratization*. Pieejams: <http://www.gseis.ucla.edu/research/kellner/ntd.wd.html> (skatīts 06.01.2014.).
49. Kierkegaard, Soren. *The Concept of Dread*. Princeton: Princeton University Press, 1957 [1944]. Pieejams: <https://ia601501.us.archive.org/10/items/TheConceptOfDread/TheConceptOfDread.pdf> (skatīts 14.05.2014.).
50. Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. Playing to the Senses: Food as a Performance Medium. *Performance Research* 4, 1, 1999. Pp. 1–30.
51. Lacan, Jacques. *La logique du fantasme*. Séminaire 1966–1967. P. 168. Pieejams: <http://staferla.free.fr/S14/S14%20LOGIQUE.pdf> (skatīts 05.06.2014.).
52. Lévi-Strauss, Claude. *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press, 1969, Pp.52. Pieejams: <http://de.scribd.com/doc/46978614/Levi-Strauss-The-Elementary-Structures-of-Kinship> (skatīts 01.05.2014.).

53. Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. (1532). Pp. 104–106. Pieejams: <http://www.planetebook.com/The-Prince.asp> (skatīts 03.05.2014).
54. Mandel, Ernest. October 1917: Coup d'etat or social revolution? The legitimacy of the Russian Revolution. *Notebooks for Study and Research: International Institute for Research and Education*. No 17/18, 1992. Pieejams: <http://fileserv.iire.org/nsr/NSR17.pdf> (skatīts 26.05.2014.).
55. Mauss, Marcel. *The gift; forms and functions of exchange in archaic societies*. London: Cohen & West, 1966.
56. Menzel, Birgit. Russischer Glamour: Die Ära Putin. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S. 6–11.
57. Mesropova, Olga. Andrei Konchalovskii: Gloss (Glianets, 2007). Film Review. *Kinokultura: New Russian Cinema*, 2008. Pieejams: <http://www.kinokultura.com/2008/20r-gloss-om.shtml> (skatīts 20.05.2014.).
58. Munck, Gerardo L. *Disaggregating Political Regime: Conceptual Issues in the Study of Democratization*. Kellogg Institute Working Paper No.228. Notre Dame: Kellogg Institute for International Studies, 1996.
59. Ņikonovs, Aleksandrs. *Aiz impērijas fasādes: Tēvzemes mitoloģijas īsais kurss*. Rīga: Pētergailis, 2013.
60. O'Reilly, Tim. *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. Pieejams: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html> (skatīts 06.01.2014.).
61. Østern, Anna-Lena. Transformation. *Key Concepts in Theatre/Drama Education*, 2011. Pp. 59–63.
62. Ostins, Džons Langšovs. *Kā ar vārdiem darīt lietas*. Rīga: Liepnieks un Rītups, 2011.
63. Poster, Mark. *Cyberdemocracy: Internet and the public sphere*. Pieejams: <http://www.hnet.uci.edu/mposter/writings/democ.html> (skatīts 19.01.2014.).
64. Пропп, Владимир. *Исторические корни волшебной сказки*. Ленинград, 1986.
65. Ries, Nancy. *Russian Talk: Culture and Conversation during Perestroika*. Ithaca; London: Cornell University Press, 1997.
66. Robin, Kevin, Webster, Frank. Cybernetic capitalism: Information, technology, everyday life. In: *The political economy of information*. Madison: University of Wisconsin Press, 1998. Pp. 44–75.
67. Robinson, Neil. State, Regime and Russian Political Development. *Limerick Papers in Politics and Public Administration* No. 3, 2008. Limerick: Department of Politics and Public Administration, University of Limerick. Pieejams: www.ul.ie/ppa/Politics/ (skatīts 17.02.2014.).
68. Rolf, Malte. *Das Sowjetische Massenfest*. Hamburg: Hamburger Edition, 2006.
69. Rudova, Ludmila. Glamour: Introduction. *Kultura* Nr. 6, 2008. P. 2–6.
70. Schechner, Richard. *Between Theatre and Anthropology*. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2011.
71. Schechner, Richard. *Essays on Performance Theory 1970–1976*. London; New York: Routledge, 1988.
72. Schechner, Richard. *Performance Theory*. London; New York: Routledge, 2003.
73. Schechner, Richard. *The Future of Ritual: Writings on Culture and Performance*. London; New York: Routledge, 1995.

74. Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. Conference Paper: REECAS Conference by Jackson School of International Studies, University of Washington. Washington: Ellisson Center for Russian, East European and Central Asian Studies, 2013.
75. Schmid, Ulrich. Postapokalypse, Intermedialität und soziales Misstrauen in der russischen Popkultur. *Russland – Analysen*, Nr.258, 31.Mai 2013. Berlin: Freie Universität Berlin, Osteuropa-Institut. S.2–5.
76. Schmid, Ulrich. *Glamour as Russian Television Magic*. *Kultura* Nr. 6, 2008. Pp. 9–10.
77. Schmidt, Henrike. Das Spiel auf der Partitur der Partizipation: Social software und virales Marketing im politischen Runet. *Russian Cyberspace*, Vol. 1–1, 2009. S. 41–60. Pieejams: <http://www.digitalicons.org> (skatīts 11.12.2014.).
78. Schmidt, Henrike. The Triple P of RuNet Politics: Protest, Political Technology, Public Sphere. *Euxeinos: Newsletter of the Center for Governance and Culture in Europe. Special Issue: Internet and Politics in Russia*, No. 4. University of St.Gallen, 2012.
79. Shevtsova, Lilia. *Interregnum: Russia between Past and Future*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2014. P.18. Pieejams: [http:// CarnegieEndowment.org/pubs](http://CarnegieEndowment.org/pubs) (skatīts 03.05.2014.).
80. Sivuns, Oļegs. *Brand: Popārta romāns*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011.
81. Skaar, Suzanne. *Guerrilla Art and Protest in Modern Russia*. Conference Paper: REECAS Conference by Jackson School of International Studies, University of Washington. Washington: Ellisson Center for Russian, East European and Central Asian Studies, 2013.
82. Spanger, Hans-Joachim. Russia: Failed Transition or Failed State? Conference Paper in: Failed States and International Security II: Sources of Prevention, Modes of Response, and Conditions of State Success and Renewal at Purdue University, West Lafayette. April 8–11, 1999. Pieejams: http://www.comm.ucsb.edu/faculty/mstohl/failed_states/1999/papers/Spanger.html (skatīts 04.05.2014.).
83. Spassov, Orlin. Introduction. *Euxeinos: Newsletter of the Center for Governance and Culture in Europe. Special Issue: Internet and Politics in Russia*, No. 4. University of St.Gallen, 2012. Pp. 3–4.
84. Sumic, Jelica. Politics in the Era of the Inexistent Other. *PoliticaComun*, Vol. 2, 2012. Pieejams: <http://quod.lib.umich.edu/p/pc/.../--politics-in-the-era-of-the-inexistent-other> (skatīts 12.06.2014.).
85. Thornton, Alinta. *Does Internet create democracy?* Pieejams: <http://www.zip.com.au/~athornto//thesis1.htm> (skatīts 18.01.2014.).
86. Toepfl, Florian. Managing Public Outrage: Power, scandal and new media in contemporary Russia. *New Media Society*, No. 13, 2011. Pieejams: <http://nms.sagepub.com/content/13/8/1301> (skatīts 13.04.2014.).
87. Toynbee, Arnold J. *A Study of History*. London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1956 (2nd ed.).
88. Turner, Victor. *From Ritual to Theatre*. New York: PAJ Publications, 1982. Pieejams: http://monoskop.org/images/7/79/Turner_Victor_From_Ritual_to_Theatre.pdf (skatīts 14.09.2013.).
89. Turner, Victor W. Symbols in African Ritual. *Science*, Vol. 179 No. 4078, 16.03.1973. Pp. 1100–1105. Pieejams: <http://www.sciencemag.org/content/179/4078/1100> (skatīts 15.04.2014.).
90. Vitte, Oleg. Izbirateli – vragi naroda? *Etika uspecha*, N.9, 1996. S.58–71.
91. Vladimir Putin's PR genius. *Agora: the Edinburgh University Student Current Affairs and Society Show*, 06.03.2012. Pieejams: <http://agorafreshair.blogspot.com/2012/03/in-our-last-show-we-discussed-racy.html> (skatīts 09.06.2014.).

92. Voronkov, Viktor. Das Ende der öffentlichen Sphäre als eine der Ursachen für das Ende des sowjetischen "Sozialismus". In: *Der Zerfall der Sowjetunion*. Baden-Baden: Nomos, 2013. S.72. Pieejams: <http://civr.ru/en/team/voronkov/> (skatīts 05.05.2014.).
93. Weber, Max. Politik als Beruf. In: *Ausgewählte Schriften*. Potsdamer Internet-Ausgabe. Universität Potsdam, 1999. S.415. Pieejams: www.uwe-holtz.uni-bonn.de/.../weber_politik_als_beruf.pdf (skatīts 02.05.2014.).
94. Yeung, Chak Kwan. *Network of Hope: A Brief History of the Rise of the Network Society*. Hong Kong Baptist University, 2009. Pieejams: <http://hkbu.academia.edu/ChakKwanYeung> (skatīts 02.02.2014.).
95. Гудков, Лев. *Негативная идентичность. Статьи 1997–2002 годов*. Авторский сборник. Москва: Новое литературное обозрение, 2004.
96. Гудков, Лев, Дубин, Борис, Зоркая, Наталья. *Постсоветский человек и гражданское общество*. Москва: Московская школа политических исследований, 2008.
97. Девис, Сара. *Мнение народа в сталинской России: Террор, пропаганда и инакомыслие, 1934–1941*. Москва, 2011.
- Дубин, Борис. Координата будущего в общественном мнении. *Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии*. 2 (104). Москва: Левада-Центр, 2010. С. 7–12.
98. Дука, Александр. Политический дискурс оппозиции в современной России. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Т.1, №1. Москва, 1998. С. 5–53. Pieejams: <http://politstudy.info/?p=241> (skatīts 19.05.2014.).
99. Скиперских, Анатолий. Политические перформансы арт-группы «23: 59» в дискурсе литературных текстов. *Вестник Воронежского университета*, № 2–013. Воронеж: Воронежский госуниверситет, с.172–176. Pieejams: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2013/02/2013-02-30.pdf> (skatīts 30.10.2013.).
100. Спасская, Надежда. *Политический перформанс как актуальная технология политической деятельности*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2012. Pieejams: <http://www.proza.ru/2012/04/15/1209> (skatīts 22.02.2014.).
101. Тютчев Ф. Избранное. Всемирная библиотека поэзии. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. Skatīt tiešsaistē: Русская поэзия: Федор Тютчев. Pieejams: <http://rupoem.ru/tyutchev/all.aspx> (skatīts 05.06.2014.).

Masu saziņas līdzekļi un sociālo tīklu platformas

1. Adele, U2, Madonna, Yoko Ono, Radiohead, Patti Smith, Bruce Springsteen, Ke\$ha, Sir Paul McCartney and Sting unite with more than 100 Musicians to call for release of Pussy Riot. *Amnesty International Media*, 22.07.2013. Pieejams: <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/adele-bono-madonna-yoko-ono-radiohead-patti-smith-bruce-springsteen-and-sti> (skatīts 27.05.2014.).
2. Akcijas *Belaja Lenta* domubiedru grupa portālā *Vkontakte.ru*. Pieejams: <http://vk.com/belayalentagroup> (skatīts 02.06.2014.).
3. *Austrumeiropas un Krievijas kultūras un sabiedrības pētījumu institūts Hamburgā* (p)ostkarte(II). Organizācijas profils sociālajā platformā *Facebook*. Pieejams: <https://www.facebook.com/OstkartellNews?fref=nf> (skatīts 28.05.2014.).
4. Barry, Ellen. Artist Playing Cat-and-Mouse Faces Russia's Claws. *New York Times*, 21.01.2011. Pieejams: <http://www.nytimes.com/2011/01/22/world/europe/22voina/html> (skatīts 13.01.2014.).

5. Barry, Ellen. Radical Art Group Wins Russian Ministry Prize. *The New York Times*, 08.04.2011. Pieejams: http://www.nytimes.com/2011/04/09/world/europe/09russia.html?_r=0 (skatīts 28.02.2014.).
6. *Black Karlos* blogs sociālajā platformā *LiveJournal*, publiskots 08.12.2011. Pieejams: <http://blackkarlos.livejournal.com/28496.html> (skatīts 10.06.2014.).
7. Blome, Nikolaus. Schmidt und Putins Ukraine-Kurs: Der Altkanzler macht es sich bequem. *Der Spiegel*, 27.März 2014. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/helmut-schmidts-verstaendnis-fuer-putin-kommentar-nikolaus-blome-a-961024.html> (skatīts 27.03.2014.).
8. Court puts Russian opposition leader under house arrest. *MoscowNews.net*, 28.02.2014. Pieejams: <http://www.moscownews.net/index.php/sid/220274120/scat/871e5a31f6912bb3/ht/Court-puts-Russian-opposition-leader-under-house-arrest> (skatīts 02.06.2014.).
9. Dmitrija Medvedeva atbalsta lapa. Pieejams: <http://medvedev2012.ru/> (skatīts 04.06.2014.).
10. Dzyadko, Tikhon. Putin Is Using WWII for Propaganda Because It's the Best Memory That Russia Has. Interneta žurnāls *New Republic*, 22.04.2014. Pieejams: <http://www.newrepublic.com/article/117479/russia-world-war-ii-victory-putins-obsession> (skatīts 08.06.2014.).
11. Elder, Miriam. Feminist punk band Pussy Riot take revolt to the Kremlin. *The Guardian*, 02.02.2012. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2012/feb/02/pussy-riot-protest-russia> (skatīts 27.05.2014.).
12. *Eprocrastinator* blogs. Pieejams: <http://eprocrastinator.wordpress.com/2011/01/02/interneta-memi-un-marketings/> (skatīts 05.06.2014.).
13. *Flashmob Moscow (Russia): Putting on the ritz 2012*. Performances videoieraksts *YouTube*. Augšupielādēts: 15.06.2012. Pieejams: http://www.youtube.com/watch?v=FNXd3wX_USc (skatīts 01.06.2014.).
14. Gorokhova, Anastasia. Geschlechtsreife Großstädterkunst. *Russland Heute*, 14. 05.2011. Pieejams: <http://russland-heute.de/articles/2011> (skatīts 27.09.2013.).
15. Gorokhova, Anastasia. Seid wachsam und pessimistisch. *Russland Heute*, 02.03.2011. Pieejams: <http://russland-heute.de/articles/2011> (skatīts 27.09.2013.).
16. Grundy, Gordy. Pussy Riot News: The Russian Motherland Hates Motherhood. *The Huffington Post*, 23.01.2013. Pieejams: http://www.huffingtonpost.com/gordy-grundy/free-pussy-riot_b_2516686.html (skatīts 27.05.2014.).
17. Herszenhorn, David M., Schwirtz, Michael. Voters Watch Polls in Russia, and Fraud is What They See. *The New York Times*, December 5, 2011. Pieejams: <http://www.nytimes.com/2011/12/06/world/europe/russian-parliamentary-elections-criticized-by-west.html> (skatīts 15.05.2014.).
18. Hilarijas Klintones oficiālais *Twitter* kots. Pieejams: <https://twitter.com/HillaryClinton/status/452130729691201536/photo/1> (skatīts 27.05.2014.).
19. Hodorkovskis: Ja Putinam nebūs pretestības, nākamais mērķis var būt Baltijas valstis. Ziņu portāls *Delfi.lv*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/baltics/hodorkovskis-ja-putinam-nebus-pretestibas-nakamais-merkis-var-but-baltijas-valstis.d?id=44461754> (skatīts 07.05.2014.).
20. Ioffe, Julia. Pussy Riot v. Putin: A Front Row Seat at a Russian Dark Comedy. *The New Republic*, 06.08.2012. Pieejams: <http://www.newrepublic.com/article/politics/105846/how-punk-rock-trial-became-russias-greatest-gonzo-artwork#> (skatīts 03.05.2014.).
21. Johnson, Boris. Is Vladimir Putin the new Stalin? Not now the USSR has fallen apart. *The Telegraph*, 09.03.2014. Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir->

- putin/10686699/Is-Vladimir-Putin-the-new-Stalin-Not-now-the-USSR-has-fallen-apart.html (skatīts 08.06.2014.).
22. Johnson, Paul. Is Vladimir Putin Another Adolf Hitler? *Forbes*, 04.05.2014. Pieejams: <http://www.forbes.com/sites/currentevents/2014/04/16/is-vladimir-putin-another-adolf-hitler/> (skatīts 04.06.2014.).
23. Kara draudu gadījumā Latviju pamestu katrs piektais iedzīvotājs. Ziņu portāls *Delfi*, 29.04.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kara-draudu-gadijuma-latviju-pamestu-katrs-piektais-iedzivotajs.d?id=44439594> (skatīts 29.04.2014.).
24. Kasjanova, Mihaila blogs. Pieejams: <http://mkasyanov.livejournal.com/25076.html> (skatīts 04.06.2014.).
25. Krone-Schmalz, Gabrielle. Das darf nicht sein. *Norddeutscher Rundfunk*, 16.04.2014. Pieejams: <http://www.ndr.de/fernsehen/sendungen/zapp/zapp7411.html> (skatīts 17.04.2014.).
26. Maskavā notikusi vērienīga 9. maija militārā parāde. Ziņu portāls *Delfi*, 09.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/foto-maskava-notikusi-verieniga-9-maija-militara-parade.d?id=44470136> (skatīts 08.06.2014.).
27. Medvedeva, Dmitrija *Twitter* konti: <https://twitter.com/MedvedevRussia>, <https://twitter.com/MedvedevRussiaE>, <https://twitter.com/medvedev2012ru>, *Facebook* lapa <https://www.facebook.com/Dmitry.Medvedev?fref=ts>, blogs *Livejournal* <http://blog-medvedev.livejournal.com/>, profils *Vkontakte.ru* <http://vk.com/dm>, mājas lapa <http://da-medvedev.ru/> (skatīts 03.06.2014.).
28. Moscow Police Raid 'Strategy 31' Office, Promise Arrests. *The Other Russia: News from the Coalition for Democracy in Russia*, 30.03.2011. Pieejams: <http://www.theotherussia.org/2011/03/30/moscow-police-raid-strategy-31-and-promise-arrests/> (skatīts 02.06.2014.).
29. Navaļņija, Alekseja mājas lapa <http://navalny.ru>, blogs <http://navalny.livejournal.com> un *Twitter* kots <https://twitter.com/#!/navalny> (skatīti 13.01.2012.).
30. Nelles, Roland. Geburtstagsfeier mit Putin in St. Petersburg: Schröders Irrfahrt. *Spiegel.de*, 29.04.2014. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/schroeder-feiert-mit-putin-geburtstag-kommentar-a-966663.html> (skatīts 29.04.2014.).
31. Parfitt, Tom. Russian blogger Alexei Navalny faces criminal investigation. *The Guardian*, 10.05.2011. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2011/may/10/russian-blogger-alexei-navalny> (skatīts 02.06.2014.).
32. Parry, Robert. How the media sees no Nazis in Ukraine even as they burn dozens to death. *Stop the War Coalition News*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.stopwar.org.uk/news/how-the-media-sees-no-nazis-in-ukraine-even-as-they-burn-dozens-to-death#.U5RfPXZ9I20> (skatīts 07.05.2014.).
33. *Politiskais humors Krievijā*. Pieejams: <http://polithum.ru/501/> (skatīts 08.06.2014.).
34. Pussy Riot attacked with whips by police at Sochi. *The Telegraph*, 19.02.2014. Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/10649037/Pussy-Riot-attacked-with-whips-by-police-at-Sochi.html> (skatīts 01.06.2014.).
35. Pussy Riot und andere Sünden. 03.02. 2014. Pieejams: <http://www.3sat.de/mediathek/?mode=play&obj=41410> (skatīts 03.02.2014.).
36. Pussy Riot spricht sich für Präsidentschaftskandidatur Chodorkowskis aus. *Der Tagesspiegel*.
37. Dezember 2013. Pieejams: <http://www.tagesspiegel.de> (skatīts 14.01.2014.).

38. Pussy Riot. Пунк-молебен "Богородица, Путина прогони" в Храме. 2012.gada 21.februāra performances videoieraksts *YouTube*. Augšupielādēts 28.02.2012. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=JNcxqRFA0IU> (skatīts 27.05.2014.).
39. Putin plays Soviet pop song on piano for students. Radio *The Voice of Russia*, 22.01.2014. Pieejams: http://voiceofrussia.com/news/2014_01_22/Putin-plays-Soviet-pop-song-on-piano-for-students-7526/ (skatīts 08.06.2014.).
40. Pyper, Julia. Access Denied: Internet Attacks in Russia. *World Policy Blog*, 11.05.2011. Pieejams: <http://www.worldpolicy.org/access-denied-internet-attacks-russia> (skatīts 03.06.2014.).
41. Riet, Christopher Van. Why Sochi Olympics is worth the \$50 billion. *CNBC News Service*, 04.02.2014. Pieejams: <http://www.cbc.com/id/101385144> (skatīts 08.06.2014.).
42. *RosPil*, Alekseja Naļņija izveidotā interneta platforma cīņai pret korupciju. Pieejams: <http://rospil.info/> (skatīts 02.06.2014.).
43. Rozanov, Danila. Voina: artists at war. *OpenDemocracy Net*, 18.02.2011. Pieejams: <http://www.opendemocracy.net/od-russia/danila-rozanov/voina-artists-at-war> (skatīts 10.06.2014.).
44. Russland: Obszöner Tweet bringt Kreml in Verlegenheit. *Spiegel Online*, 08.12.2011. Pieejams: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-obszoener-tweet-bringt-kreml-in-verlegenheit-a-802569.html> (skatīts 02.06.2014.).
45. Senators Makeins: Krievija ir benzintanks, kas uzdodas par valsti. Ziņu aģentūra *LETA*, īpaši portālam *Apollo*. Pieejams: <http://www.apollo.lv/zinas/senators-makeins-krievija-ir-benzintanks-kas-uzdodas-par-valsti/642175> (skatīts 07.06.2014.).
46. Sing-along-a-Vlad: now Putin is Blueberry Hill crooner of the Kremlin. *Mail Online*, 12.12.2010. Pieejams: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1337872/Sing-Vlad-Now-Putin-Blueberry-Hill-crooner-Kremlin.html> (skatīts 08.06.2014.).
47. Stern, David. The Twitter War: Social Media's Role in Ukraine Unrest. National Geographic, 10.05.2014. Pieejams: <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/05/140510-ukraine-odessa-russia-kiev-twitter-world/> (skatīts 29.05.2014.).
48. Sturdee, Nick. Don't raise the bridge: Voina, Russia's art terrorists. *The Guardian*, 12.04.2011. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/artanddesign/2011/apr/12/voina-art-terrorism> (skatīts 15.11.2013.).
49. Sturdee, Nick. Voina: Russia's Robin Hoods. *Index on Censorship*. 29.11.2011. Pieejams: <http://www.indexoncensorship.org/2011/11/russias-robin-hoods/> (skatīts 29.09.2013.).
50. The Russian Mind-Set. Sociālā tīmekļa platforma *Expat.ru*. Pieejams: http://expat.ru/s_russian_mind.php (skatīts 05.06.2014.).
51. Tikhonova, Yulia. Voina in a Company of Pranksters. Blogs *Curating Across Borders*. Pieejams: <http://tikhonova.com/2011/08/voina-in-a-company-of-pranksters/> (skatīts 27.09.2013.).
52. 'Ukrainas bērni lūdz palīdzību pret nežēlīgajiem fašistiem' jeb propagandas karš soctīklos. Portāls *Delfi*. 29.05.2014. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/ukrainas-berni-ludz-palidzibu-pret-nezeligajiem-fasistiem-jeb-propagandas-kars-soctiklos.d?id=44551498> (skatīts 29.05.2014.).
53. Ukraine crisis: G7 jointly condemns Russia, halts G8 prep. *CBC News*, 02.03.2014. Pieejams: <http://www.cbc.ca/news/world/ukraine-crisis-g7-jointly-condemns-russia-halts-g8-prep-1.2557174> (skatīts 03.06.2014.).
54. Vladimira Putina mājas lapa. Pieejama: <http://www.vvputin.info/> (skatīts 03.06.2014.).

55. Vladimira Putina runa ANO tikšanās ietvaros 2013.gada decembrī. Citāts pieejams: <http://www.washingtontimes.com/news/2014/jan/28/whos-godless-now-russia-says-its-us/?page=all> (skatīts 09.05.2014.).
56. Weinberg, Kate. Could this woman be Vladimir Putin's real mother? *The Telegraph*, December 5, 2008. Pieejams: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/3568891/Could-this-woman-be-Vladimir-Putins-real-mother.html> (skatīts 19.05.2008.).
57. You are my SUPERSTAR: Новое произведение видео-арта известного питерского музыканта Алексея Вишни, автора нашумевшего произведения "Хороший, хороший, хороший". На фотографиях Владимир Владимирович Путин. Platforma *Russia.ru*, augšupielādēts 10.12.2009. Pieejams: http://tv.russia.ru/video/music_8818/ (skatīts 04.06.2014.).
58. Акция в поддержку президента России: интернет за Путина. Pieejams: <http://www.zaputina.ru> (skatīts 12.12.2013.).
59. Алексею и Олегу Навальным предъявлено обвинение в мошенничестве и легализации денежных средств. *Следственный комитет России*, 20.12.2012. Pieejams: <http://sledcom.ru/actual/272378/> (skatīts 03.06.2014.).
- Арест Войны. Материалы уголовных дел.* Pieejams: <http://free-voina.org/arrest> (skatīts 27.05.2014.).
60. Блог феминистской панк-группы "PUSSY RIOT". Pieejams: <http://pussy-riot.livejournal.com/> (skatīts 27.05.2014.).
61. В Совете Федерации предложили создать национальный интернет. *Forbes.ru*, 28.04.2014. Pieejams: <http://www.forbes.ru/news/256021-v-sovete-federatsii-predlozhili-sozdat-natsionalnyi-internet> (skatīts 03.06.2014.).
62. Вдвое выросло число россиян, считающих Путина компетентным политиком. *Ziņu aģentūra Ria Novosti*, 07.05.2014. Pieejams: <http://ria.ru/politics/20140507/1006842458.html> (skatīts 07.05.2014.).
63. Виноградова Елена. Запрет рекламных перетяжек и граффити одобрен Госдумой в первом чтении. *Ведомости*, 21.11.2012. Pieejams: http://www.vedomosti.ru/companies/news/6354511/zapret_reklamnyh_peretyazhek_i_graffiti_odobren_gosdumoj_v (skatīts 28.05.2014.).
64. Война. Помог ребенку – помог стране. Акция видео *Youtube*. Augšupielādēts 22.09.2010. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=3uBQBtkmec> (skatīts 27.05.2014.).
65. Война не участвует в антироссийском фестивале в Амстердаме! Publicēts 23.04.2014. Pieejams: <http://free-voina.org> (skatīts 28.05.2014.).
66. Выступление участниц Pussy Riot на кассации в суде. *Прямой эфир канала RTD на русском языке*. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=33ylOP3mlmI> (skatīts 06.01.2014.).
67. Дымовский позвонит на "Прямую линию" с Путиным. *Ziņu portāls Lenta.ru*, 02.12.2009. Pieejams <http://lenta.ru/news/2009/12/02/dymovskiy/> (skatīts 01.06.2014.).
68. Дымовский создает движение "Белая лента". *Росбалт*, 24.11.2009. Pieejams: <http://www.rosbalt.ru/main/2009/11/24/691426.html> (skatīts 01.06.2014.).
69. Дженсен, Дональд. «Снежная революция» в России: хотят ли россияне перемен? *Izdevuma Amerikas Balss tiešsaistes versija krievu val.*, 12.04.2013. Pieejams: <http://blogs.voanews.com/russian/donald-jensen-washington-diary/> (skatīts 10.06.2014.).
70. Зачем Путин покрывает Навального? «Бараны, вперед!» Raidījums *Диалог с Путиным* platformā *YouTube*. Augšupielādēts 15.12.2014. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=9wtJN66SnyI> (skatīts 02.06.2014.).

71. Железнова, Мария, Чуракова, Ольга. У россиян растет ожидание войны. Ziņu portāls *Vedomosti.ru*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.vedomosti.ru/politics/news/26156161/mozhet-zavtra-vojna> (skatīts 07.05.2014.).
72. Жириновский назвал Украину частью России, а участников Евромайдана – алкоголиками и провокаторами. Ziņu portāls *Novosti N*. Pieejams: <http://novosti-n.org/ukraine/read/57126.html> (skatīts 10.06.2014.).
73. Жуков, Евгений. Арт-группа "Война" войдет в число кураторов биеннале в Берлине. *DW*, 11. 11. 2011. Pieejams: <http://www.dw.de> (skatīts 14.01.2014.).
74. Как "развели" людей на Чистых Прудах. Blogeres Kristīnas Potupčikas blogs sociālajā platformā *LiveJournal*, 06.12.2011. Pieejams: <http://krispotupchik.livejournal.com/297903.html> (skatīts 02.06.2014.).
75. Касьянов, Михаил. Это уже почти тоталитарное государство. *Частный Корреспондент*, 19.05.2014. Pieejams: http://www.chaskor.ru/article/eto_uzhe_pochti_totalitarnoe_gosudarstvo_36027 (skatīts 04.06.2014.).
76. Катя Чехова 2008 и Vortex Involute – Жизнь [HD]. Videoklips *YouTube*, augšupielādēts 13.02.2011. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=WfMW4NQBERk> (skatīts 04.06.2014.).
77. Конец застоя. Interneta laikraksts *Kasparov.Ru*, 16.12.2011. Pieejams: <http://www.kasparov.ru/material.php?id=4EEB3CAE61E5F> (skatīts 02.06.2014.).
78. Крот, Ирина. Путин появился в клипе молодой певицы. Portāls *Dni.ru*, 18.02.2008. Pieejams: <http://www.dni.ru/showbiz/2008/2/18/129207.html> (skatīts 04.06.2014.).
- Крылатые фразы Бориса Ельцина. *Коммерсантъ*, № 69 (3645), 24.04.2007. Pieejams: <http://omop.su/453638.html> (skatīts 08.06.2014.).
79. Лавров: Россия не даст "замести под ковер факты" о трагедии в Одессе – это "чистый фашизм". Ziņu aģentūra *Newsru.com*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07may2014/lavrovodessa.html> (skatīts 07.05.2014.).
80. Ленинград. Почём звонят колокола? Koncerta videoieraksts *Youtube*. Augšupielādēts 09.03.2013. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=UvLEuqs6Skg> (skatīts 27.05.2014.).
81. Медиафорум независимых региональных и местных СМИ. Krievijas Valsts prezidenta oficiālā mājas lapa *Kremlin.ru*, 24.04.2014. Pieejams: <http://news.kremlin.ru/news/20858> (skatīts 03.06.2014.).
82. Мессианство Путина. Interneta blogera Aleksandra Prohanova blogs, 10.10.2012 Pieejams: <http://maxpark.com/user/alexandprohanov/content/1601443> (skatīts 08.06.2014.).
83. Мы пришли еще: В Москве прошел второй массовый митинг за честные выборы. Ziņu portāls *Lenta.ru*, 25.12.2011. Pieejams: <http://lenta.ru/photo/2011/12/24/sakharova/#0> (skatīts 01.06.2014.).
84. Митрофанов, Сергей. Вторая холодная война проиграна Западом: Чем это грозит? *Частный Корреспондент*, 19.05.2014. Pieejams: http://www.chaskor.ru/article/vtoraya_holodnaya_vojna_proigrana_zapadom_35857 (skatīts 19.05.2014.).
85. Морриконе заявил, что не разрешал Zarpitina.Ru использовать его музыку. *Fontanka.ru*, 30.11.2007. Pieejams: <http://www.fontanka.ru/2007/11/30/039/> (skatīts 04.06.2014.).
- 86 Навальный пролез в Твиттер Медведева. Interneta žurnāls *Fontanka.ru*, 07.12.2011. Pieejams: <http://www.fontanka.ru/2011/12/07/026/> (skatīts 02.06.2014.).

87. *О Войне: Кто такая Война?* Pieejams: <http://free-voina.org/about> (skatīts 28.05.2014.).
88. Перепостите это число – 632305222316434 - belaja lentochka. Blogs *Lib.ru* blogu platformā *Livejournal*. Pieejams: <http://lib-ry.livejournal.com/3872.html> (skatīts 01.06.2014.).
89. Петербург в День Победы стал лидером российского внутреннего туризма. Ziņu portāls *RuNews24*. Pieejams: <http://runews24.ru/tourism/12052014-peterburg-i-praga.html> (skatīts 08.06.2014.).
90. Путин, Владимир. *Россия на рубеже тысячелетий*. Независимая газета, 30.12.1999. Pieejams: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenum.html (skatīts 15.05.2014.).
91. ПУТИН и ВДВшники. ВДВ. СВОБОДУ ХАБАРОВУ и КВАЧКОВУ! Video platformā *YouTube*. Augšupielādēts 26.01.2012. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=2aV1R_Oe3v0 (skatīts 02.06.2014.).
92. Путин: когда увидел белые ленточки, сначала решил, что пропаганда борьбы со СПИДом. *Pravda.ru*, 15.12.2011. Pieejams: <http://www.pravda.ru/news/politics/15-12-2011/1102170-lentochka-0/> (skatīts 06.06.2014.).
93. Путин поздравил российских хоккеистов с победой на чемпионате мира. *YouTube*, augšupielādēts: 28.05.2014. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=5psgIEjRdMQ> (skatīts: 28.05.2014.).
94. Растущим в России протестам придумали визуальное выражение: белая ленточка. Ziņu portāls *Newsru.com*, 07.12.2011. Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07dec2011/band.html> (skatīts 01.06.2014.).
95. Robertson, Adi. *Putin signs law forcing bloggers to register with Russian media office*. *TheVerge.com*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.theverge.com/2014/5/7/5690410/putin-signs-law-forcing-bloggers-to-register-with-russian-media-office> (skatīts 03.06.2014.).
96. *Россия, ты многому нас научила*. Sociālais portāls *Facebook*. Augšupielādēts 03.05.2014. Pieejams: <https://www.facebook.com/pyotr.kholyavchuk> (skatīts 03.05.2014.).
97. РПЦ: Выставка "Запретное искусство-2006" оскорбляет чувства верующих. Portāls *Grani.ru*, 16.03.2007. Pieejams: <http://grani.ru/Culture/art/m.119436.html> (skatīts 27.05.2014.).
98. Смирнов, Даниил. Когда начнется третья мировая война? Ziņu portāls *Tvnet.ru*, 29.04.2014. Pieejams: http://rus.tvnet.lv/novosti/politika/256261-kogda_nachnjetsja_trjetja_mirovaja_voyna (skatīts 29.04.2014.).
99. *Стратегия-31: Движение в поддержку свободы собраний*. Ziņu portāls *Lenta.ru*. Pieejams: <http://lenta.ru/lib/14211005/> (skatīts 01.06.2014.).
100. Ходорковский: санкции Запада против РФ не будут эффективны еще 5 лет. Ziņu aģentūra *Ria Novosti*, 07.05.2014. Pieejams: <http://ria.ru/world/20140429/1005936025.html> (skatīts 07.05.2014.).
101. "Человечество решило валить Путина!" – что еще говорят о политиках в соцсетях. Krievijas biznesa informācijas portāls *Russian Business*, 07.05.2014. Pieejams: <http://www.rb.ru/article/chelovechestvo-reshilo-valit-putina-hto-eshhe-govoryat-politikah-v-sotssetyah/7326767.html> (skatīts 07.05.2014.).
102. Чижова, Любовь. Ваше время истекло. Radio *Svoboda* tīmekļa lapa, 10.06.2014. Pieejams: <http://www.svoboda.org/content/article/25415692.html> (skatīts 10.06.2014.).
103. Что решит митинг 24 декабря? Videomateriāls un tiešā ētera intervijas atšifrējums ar Sergeju Parhomenko (*Parhomenko*). Radio *Svoboda*, 13.12.2011. Pieejams: <http://www.svoboda.org/content/article/24419876.html> (skatīts 02.06.2014.).

104. Хороший, хороший, хороший!: Видео-арт питерского музыканта Алексея Вишни. Музыка Энио Марриконе, на фотографиях – Владимир Владимирович Путин. Platforma Russia.ru, augšupielādēts 01.08.2008. Pieejams: <http://tv.russia.ru/video/putin/> (skatīts 04.06.2014.).

Likumkrājumi un uzziņu literatūra

1. Akadēmiskā terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/>.
2. Atbalsta organizācija uz politisku motīvu pamata aizturētajiem un apcietinātajiem Krievijas pilsoņiem *RosUzник*. Pieejams: <http://rosuznik.org/>.
3. *Development of the Internet in Russian Regions: Spring 2013*. Pieejams: http://download.yandex.ru/company/ya_russian_regions_report_2013.pdf (skatīts 29.05.2014.).
4. Dictionnaire de français Larousse. Pieejams: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/>.
5. *Duden Lexikon Online*. Pieejams: <http://www.duden.de/rechtschreibung/>.
6. Failed state. *Princeton University documents*. Pieejams: https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Failed_state.html (skatīts 07.06.2014.).
7. Latviešu valodas vārdnīca *Letonika* tiešsaistē. Pieejams: <http://www.letonika.lv/>.
8. *Myetymology.com* Online. Pieejams: <http://www.myetymology.com/latin/>.
9. *Online Etymology Dictionary*. Pieejams: <http://www.etymonline.com/>
10. *Oxford Dictionaries Online*. Pieejams: <http://oxforddictionaries.com/>.
11. The Failed States Index 2013. *The Global Fund for Peace*. Pieejams: <http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable> (skatīts 07.06.2014.).
12. Vladimira Putina oficiālā biogrāfija *Krievijas Prezidenta Vladimira Putina oficiālā interneta vietne*. Pieejams: <http://putin.kremlin.ru/bio> (skatīts 08.06.2014.).
13. Конституция Российской Федерации. Pieejams: <http://www.gov.ru/main/konst/>.
14. *Уголовный кодекс РФ*. Pieejams: <http://www.uk-rf.com>.

SUMMARY

The thesis “Political performance and performance in politics in Vladimir Putin’s Russia” has been written for the acquisition of the Master’s Degree in Arts at the Department of the Cultural Theory of the Latvian Academy of Culture. The research paper explores public performance strategies of the power elite and the opposing forces, suggesting their being closely intertwined and induced one by another. Furthermore, the possible ways how political performatives are rooted into the traditional governing structures of the Russian State and what kind of reverse impact is given back to the post-Soviet regime transformations in Russia are being observed. A particular regard is put onto the events of the so-called *Snow Revolution* in Russia, which marks the transition from the oppositional performance restricted to small groups of artists and activists presumably supposed to act upon the guidelines of the *controlled democracy* (*upravlayemaya demokratija*) as a type of *systemic opposition* (*sistemnaya opozicija*) to the much more extended oppositional performance activities within the social networks, which are hard to be controlled by the state and as such can be qualified as *non-systemic opposition*. Facing the danger to the authoritarian tendencies particularly present in Russia since the Vladimir Putin’s second presidential term, the governing elites try oppressing these political performance activities by applying harsh punishment methods to the internet opposition activists like Aleksey Navalny, by introducing severe censorship proposals and by arranging a new type of the representation symbolizing the country authoritarianism: its president Vladimir Putin as a competitive character within the social network society, namely a digital icon of the president of Russia, combining the glamour of the Western consumer society with traditional Russian patriarchy. These representation fights not only mould the public image of Russia, but also tend to use the inner collisions for strengthening the Russian state authoritarianism towards the *outer enemy*, as the values of the upcoming network democracy are being regarded by the Russian state leadership.